nr. 4, aprilie 1989

Proletari din toate țările, uniți-vă!

(anul XCV, nr. 1232)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Primăvară rodnică

Această primăvară va rămîne, fără îndoială, un moment de referință în istoria contemporană a României. De la tribuna Plenarei Comitetului Central din 12—14 aprilie, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a anunțat că România a încheiat plata datoriei externe, fiind astfel cu adevărat independentă din punct de vedere economic și politic. O atare realizare, fără precedent și fără echivalent în lumea de azi, reprezintă, așa cum se subliniază și în Hotărîrea plenarei, o dovadă elocventă a forței, capacității și vitalității economiei românești, a orînduirii noastre socialiste, a justeței politicii profund științifice a partidului de aplicare creatoare a legităților socialismului științific la condițiile concrete ale țării noastre. Este rezultatul strălucit al muncii neobosite a clasei muncitoare, a țărănimii, a întregului popor strîns unit în jurul partidului, care a făcut eforturi mari, care a asigurat concomitent dezvoltarea generală a țării, în consens cu Programul Partidului, cu planurile și programele elaborate și stabilite de partid. În cuvîntarea rostită în fața Marii Adunări Naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a spus: „Să omagiem poporul nostru, constructor victorios al socialismului, care va realiza, fără nici o îndoială, comunismul, va trăi în adevărata libertate și independență, în colaborare cu toate statele lumii".

Așa cum s-a arătat la Plenara Comitetului Central al partidului, la Plenara Frontului Democrației Socialiste și la sesiunea forului legislativ suprem, marile realizări ale României socialiste de azi, între care și lichidarea datoriei externe, au drept temei contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, ilustră personalitate a lumii contemporane, la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la elaborarea și realizarea programelor de dezvoltare a patriei. Munca plină de abnegație a poporului, călăuzit de partid, de gîndirea strălucită și fapta neobosită a secretarului său general a împlinit, în această primăvară, idealul de independență autentică, economică și politică, ideal neîntrerupt al devenirii națiunii noastre. Marea adunare populară din 19 aprilie a scos în evidență devotamentul și unitatea întregului nostru popor în jurul partidului, al secretarului său general.

Indiscutabil, primăvara anului 1989 este primăvara în care roadele muncii sînt mai bogate și bucuria sporită de aceste împliniri. Trăim cu adevărat sărbătoarea muncii și a izbînzilor ei, simțim din plin pulsul unui timp eroic și anvergura cutezanței materializate în fapte. Această bucurie, acest puls, această cutezanță și aceste fapte sînt semnul demnității și al capacității creatoare ale unui popor care își făurește destinul așa cum și-l dorește: prosper, liber, independent, egal în drepturi cu celelalte popoare. Este firesc ca asemenea izbînzi, asemenea fapte să însuflețească, să conducă spre alte izbînzi și fapte eroice. Este firesc ca într-o asemenea ambianță mobilizatoare gîndul artistului să prindă contur nou, să capete un plus de însuflețire, să fie el însuși mai cutezător. Vocația patriotică a artei românești, atitudinea probată în atîtea alte evenimente istorice sînt o chezășie că primăvara sărbătorească din acest an se va întipări în litere și culoare, va reverbera în cîntec, dovedind încă o dată că activitatea de creație spirituală se află la înălțimea timpului său. Este ceea ce partidul, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au cerut întotdeauna artistului: să exprime munca, viața și idealurile poporului, să exprime măreția vremurilor pe care le trăiește. Iar faptele acestei primăveri rodnice relevă la modul esențial înseși munca, viața și idealurile poporului, le conferă legitimitate, eroism și noblețe spirituală.

C. L.

Constantin NIȚESCU: „Omagiu"

Omagiu

Reverberarea bucuriei ne străbate
Precum o rază ceru-nalt, senin
Pe roșiile steaguri din Cetate
Ne-ai scris al nostru demn și clar destin

Primește-ne iubirea ca ofrandă
Și brațu-n care-ncrederi Tu ne-așezi
Noi trepte către viitoarele amiezi
Vrem faptele de a ne fi dovadă

Istoria în pagini își durează
Trecutul Tău de luptător ne-nfrînt
Și-acest prezent ce crește și cutează
Cu liberul și comunistu-Ți gînd.

Ca un poem

Planetă în mișcare-mi este Țara
Cu munții ei, c-un răsărit de soare
Ce mi-l așteaptă florile și vara
Cu holdele ieșite la visare

O bucurie se răsfrînge-n noi cînd steaguri
Au înălțat cîmpiile în zori
Și își îndreaptă spre-ale noastre praguri
Unduitorii pași de aur purtători

Aici ne este Țara, inima și dorul
Pe care cîntecele respirînd le spun
Carpații mei în sfat iar cu izvorul
Ca un fecior, de astăzi, c-un străbun

Cîmpiile, planete mari de grîu
Și codrii sprijinind albastra-ți zare
Cu Dunări luminînd prin orice rîu
Ca un poem aprins în fiecare.

Dumitru GRIGORAȘ

Înflăcărat, alături

Partidului și patriei în frunte
cu-mpliniri mărețe se poate mîndri.
Orice obstacol e gata să-nfrunte
convins că adevărul va birui.

Făcu stăpîn omu-n fabrici, uzine,
pe ogorul țării, cel dintîi;
făuritor al comunistelor destine,
înflăcărat, alături îi rămîi.

Radu FELECAN

Primăvară

Stoluri de păsări cîntătoare
se întorc iar în livezile albastre.

Poem gravat pe ore de noapte, tîrziu,
laudă fîntînilor de azur și răcoare.

Și sorbind tăria din ciuturi de soare,
ne lucrăm ogorul, descîntăm izvoare.

Poem încrustat pe ore de ziuă,
laudă pomii cu diademe de floare.

Ion PUHA

Omagiu

O zi ca atîtea altele din scurgerea implacabilă a timpului, ziua de Întîi Mai se deosebește totuși de celelalte prin semnificația pe care i-au dat-o oamenii, așezînd-o în calendarul marelor date istorice. Așa a fost să fie ca tocmai această zi, ce decurge din strămoșescul Armindeni să devină în noi condiții social-istorice un puternic imbold de faptă revoluționară și muncă rodnică. Tocmai această primă zi a celei din urmă luni a primăverii să capete sensuri atît de cuprinzătoare, împămîntenită în spațiul românesc ca port-drapel al luptei pentru dreptate și adevăr, a binelui și dreptății.

Hotărîrea Congresului Internaționalei Socialiste, ținut la Paris, în urmă cu o sută de ani (1889), ca ziua de 1 Mai să devină „Sărbătoare mondială" a luptei și înfrățirii proletare împotriva capitalului, a căpătat statornicie, însușindu-și de la o etapă la alta semnificații și ample rezonanțe revoluționare.

Pentru poporul român, începuturile sărbătoririi zilei de 1 Mai muncitoresc au coincis cu momentul constituirii Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (1893), act de însemnătate istorică, marcînd intrarea pe arena politică românească și internațională a unei noi forțe politice, definită ca revoluționară și unică. Crearea primului partid al clasei muncitoare din țara noastră a însemnat, totodată, ridicarea pe trepte superioare a luptei proletariatului, și odată cu aceasta îmbogățirea conținutului manifestărilor organizate cu prilejul zilei de Întîi Mai.

Plin de înțelesuri a fost Întîiul Mai muncitoresc în România: mulțimea a demonstrat atunci (1890) sub faldurile drapelelor roșii și tricolore, intonînd imnuri simbol al năzuințelor de unitate și libertate națională. Se dădea de veste astfel țării că inima și cugetul muncitorimii române cuprindea laolaltă idealurile dreptății sociale și cele ale făuririi Daciei viitoare prin sfărîmarea nedreptelor hotare ce mai despărțeau pe români. Răsunetul imnurilor „Deșteaptă-te române" și „Internaționala" dădea expresie faptului că muncitorimea din țara noastră era pătrunsă, în aceeași măsură, de un puternic spirit patriotic și de simțul îndatoririlor internaționalist-proletare. Luna Mai are pentru noi românii o importanță aparte pentru că încorporează și alte momente scumpe, de adîncă semnificație patriotică: la 9 Mai 1877 a fost proclamată independența de stat a României, și tot în luna Mai, anul 1921, istoria a înregistrat apariția partidului comunist. Constituirea P.C.R. ca partid al muncitorilor din România întregită a marcat începutul unei noi etape superioare, a luptei clasei muncitoare din România, lărgind aria manifestărilor și acțiunilor revoluționar-patriotice pe care luna Mai avea să le însumeze cu generozitate. Nu întîmplător, la 1 Mai 1939 a avut loc o puternică ridicare la luptă a maselor muncitoare din București și din alte centre muncitorești ale țării noastre împotriva pericolului fascist și a războiului cotropitor ce amenința Europa. 1 Mai, 1939, a constituit o manifestare politică ce depășea granițele țării. Ecoul și semnificația acestei impresionante demonstrații au fost cu atît mai puternice cu cît omenirea era amenințată de pericolul revizionismului și a unei noi conflagrații mondiale pregătită de forțele retrograde ale imperialismului fascist. Organizată și condusă de Partidul comunist, marea demonstrație de la 1 Mai 1939 din București a consacrat activitatea de revoluționar încercat a tînărului comunist, Nicolae Ceaușescu, a cărui rol determinant în organizare a dat substanță și răsunet acțiunii, a tovarășei Elena Ceaușescu, omul și savantul de aleasă excepție.

Ziua de 1 Mai își relevă azi în România socialistă, mai mult ca oricînd, valoarea sa simbolică de avînt revoluționar în muncă pentru binele și propășirea patriei, semnificînd în același timp cinstirea marilor idealuri ale solidarității internaționale în lupta pentru eliberarea tuturor popoarelor lumii de exploatare și asuprire, pentru progres social și deplină libertate, pentru pace trainică.

Întîi Mai a fost și este versificat de poeți, omagiat de prozatori, oglindit în arta plastică și muzică. Totodată, istoricii și publiciștii au dezvoltat subiecte memorabile despre ziua și sărbătoarea muncii ca simbol al prieteniei și păcii, a măreților victorii pe treptele împlinirilor noastre socialiste. Poporul român întîmpină în fiecare an această minunată zi cu cele mai frumoase flori pe care i le poate oferi florile muncii, ale bucuriei, a împlinirilor și primelor bilanțuri ale începutului de an.

Anul acesta, sărbătoarea zilei de 1 Mai se înfrățește în chip fericit cu alte aniversări cultural istorice precum Centenarul Eminescu și Creangă, omagierea celei de a 45-a aniversări a Revoluției române de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, cu anul celui de al XIV-lea congres al partidului nostru.

Const. CLOȘCA

O lucrare monumentală de istorie națională contemporană*)

După publicarea celor două lucrări de referință, de autentică valoare științifică : **De la statul geto-dac la statul român unitar** și **România după Marea Unire** (vol. II, Partea I-a, 1918—1933), reputații cercetători Mircea Mușat și Ion Ardeleanu aduc o nouă contribuție la îmbogățirea patriotismului istoriografiei românești, printr-o lucrare monumentală, care analizează multidimensional procesele complexe și contradictorii ale evoluției societății românești dintre anii 1933—1940.

Lucrarea pe care o supunem atenției specialiștilor și publicului românesc se înscrie logic și cronologic, într-o concepție unitară, continuînd investigarea proceselor și fenomenelor social-economice și politice ale societății românești dintr-o perioadă istorică deosebit de tensională nu numai prin încărcătura evenimențială, prin virulența contradicțiilor din viața internațională, dar și prin multitudinea tendințelor și orientărilor din suprastructura politică internă.

Lucrarea este structurată, logic, în patru capitole judicios formulate care se integrează firesc și se subsumează titlului stabilit de autori și anume : **I. Evoluția economică a României în anii 1933—1940** ; II. **Structura socială și politică a României, Partidele politice (1933—1940)** ; III. **Guvernările din anii 1933—1940** ; IV. **România în relațiile internaționale, 1933—1940.**

Se impune subliniat de la început că autorii au apelat la o metodologie riguros științifică de investigație și interpretare a proceselor și fenomenelor, punînd accentul pe raportul dialectic dintre **general și particular, național-internațional, economic și politic, mase și personalități clase și partide politice** etc. În mod deosebit se impune atenției specialiștilor și lectorului faptul că autorii au fost călăuziți pe parcursul demersului lor științific de orientările și recomandările exprese ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a prezenta cu obiectivitate și rigoare șitințifică adevărul istoric, faptele și evenimentele istorice, așa cum s-au derulat ele, eliminînd orice tendință de retușare sau trunchiere a realităților, iar pe de altă parte de a integra organic și sistematic istoria națională în istoria universală.

Remarcabilă ni se pare atenția acordată analizei judicioase a rolului unor partide politice și personalități în viața social-politică a țării, în perioada anilor 1933—1940, precum și prezentarea pozițiilor sinuoase și contradictorii ale acestora în funcție de marile probleme cu care s-a confruntat societatea românească, de interesele de clasă sau naționale etc.

Apreciem că este prima lucrare de asemenea proporții consacrată acestei perioade atît de controversate, scrisă în spiritul judecăților de valoare scrupuloase, al obiectivității absolute, în consonanță cu adevărul istoric, ținînd seama de raportul dintre actul politic al unui partid sau altul, a unei personalități sau alteia și **progresul social, interesele naționale.** Procedînd în această manieră, autorii au reușit să elimine viziunile dogmatice, reducționiste, deformatoare ale fenomenelor și proceselor istorice sau cu privire la locul și rolul unor clase, partide, personalități politice românești, în viața internă și internațională, să întreprindă analize complexe și aprofundate, interdisciplinare, sincronice și diacronice, pe verticală și orizontală, ceea ce le-a permis să formuleze concluzii judicioase.

Metoda folosită de autori de a reda **in extenso** documentul, de a-l lăsa să se „rostească" de la sine, o considerăm, de altfel ca și alți exegeți, de bun augur, deosebit de elocventă pentru relevarea adevărului istoric, pentru susținerea unor teze și antiteze, concluzii și elucidarea unor puncte de vedere controversate. Desigur, autorii s-au preocupat în unele cazuri să reliefeze doar **spiritul documentelor,** iar în alte situații să procedeze la o radiografie aprofundată a acestora, la un larg comentariu evitînd reproducerea **ex abrupto** a unor pasaje, ceea ce conferă un înalt nivel academic tratării problemelor capitolelor și subcapitolelor.

Lucrarea profesorilor M. Mușat și I. Ardeleanu se circumscrie în **aria lucrărilor monumentale,** ale istoriografiei românești nu numai prin amploarea sa (1 583 p.) și stringența problematicii abordate, ci și prin multitudinea informațiilor documentare inedite, de primă mînă, care impresionează pe cititor și pun în relief imagini cu totul noi, necunoscute cu privire la poziția unor partide și personalități, guverne, alianțe politice, față de unele evenimente și fenomene de importanță cardinală, interne și internaționale.

Bogăția detaliilor cu privire la viața social-economică și politică, spirituală, la orientările și tendințele unor cercuri guvernamentale sau aflate în opoziție, la eforturile stăruitoare ale tuturor grupărilor politice animate de sentimente patriotice pentru salvgardarea independenței, suveranității naționale, a integrității teritoriale etc., constituie un filon științific de valoare inestimabilă nu numai pentru istorici, ci, deopotrivă și pentru politologi, sociologi, economiști, istorici literari etc. Cu legitim temei propunea Z. Ornea ca suita de documente de care au dispus autorii să fie adunate în volume și introduse în circuitul științific național pentru a putea fi folosite de către cercetătorii din diverse domenii de specialitate.

Ținînd seama de amploarea lucrării este greu de comentat, fie și sumar, labirintele fiecărui capitol și de semnalat ineditul, noile achiziții ale investigației întreprinse cu migală de bijutier de către autori pentru a nu scăpa nici un aspect esențial, nici o corelația menite să pună într-o nouă lumină fenomenul sau procesul respectiv. Totuși, vom aprecia în mod deosebit stăruința și reușita autorilor în a ne prezenta în cadrul unui capitol distinct, o veritabilă monografie a **sistemului partidelor politice din România** din perioada analizată, punînd accentul **pe statutele, programele, doctrinele, alianțele acestora,** pe frămîntările care au existat în rîndul lor, pe împlinirile dar și limitele, carențele politicii lor în timpul cît s-au aflat la rotativa guvernamentală.

Dacă în ceea ce privește viața economică a României din perioada anilor 1933—1940 s-au mai publicat unele lucrări (dintre care, este adevărat, o parte au plătit tribut interpretărilor dogmatice în aprecierea stadiului de dezvoltare a țării noastre), în legătură cu sistemul partidelor politice nu s-au publicat lucrări monografice cuprinzătoare. Au fost realizate doar unele studii și lucrări asupra partidelor politice, **Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal, Partidul Conservator** etc. Pentru a sublinia eforturile și totodată meritele excepționale ale autorilor fie și numai în acest domeniu este suficient să amintim că au întreprins o radiografie amănunțită începînd cu programul, doctrina și terminînd cu sistemele de alianțe politice sau cu principalele orientări și atitudini ale acestor partide în perioada guvernării sau a opoziției, pentru un număr de 17 partide burgheze cîte au activat în anii 1933—1940. De asemenea, pentru prima oară este prezentat, **in extenso,** tendințele și organizațiile politice ale minoritățile naționale din România interbelică, recurgîndu-se la aceeași metodologie de interpretare a principalelor lor documente programatice și doctrinare. Autorii au izbutit astfel să demonstreze că în cadrul regimului politic din România anilor 1933—1940, a sistemului pluripartidist de pînă la instaurarea regimului carlist, minoritățile naționale au avut un acces real și deplină egalitate în viața politică dispunînd nu numai de un număr important de partide dar și de o reprezentare adecvată, pe bază electorală, în parlamentul țării și alte organe ale puterii centrale sau locale. În același capitol afectat partidismului politic, M. Mușat și I. Ardeleanu au întreprins o amplă investigație, in spiritul obiectiv și consecvent dialectic, a activității partidelor clasei muncitoare, punînd accentul, cum era și firesc, pe analiza evoluției pe scena vieții politice a P.C.R. și a partidelor socialiste, a pozițiilor acestora față de principalele probleme economico-sociale cu care se confrunta România. Alături de pozițiile militante ale P.C.R. sînt relevate și unele aprecieri eronate, sub influența Internaționalei a III-a, ca de pildă în problema națională, țărănească, a alianțelor politice etc.

Consider necesar să subliniez că lucrarea analizată nu are o valoare și semnificație strict passeistă, ci servește totodată la formularea unor importante judecăți de valoare cu privire la confruntările politice și ideologice contemporane. Așa de pildă, aflăm că unii ideologi ai mișcării legionare au criticat cu virulență teoria suveranității naționale absolute, depline, pronunțîndu-se pentru o suveranitate relativă a statului nostru, ceea ce facilita politica Germaniei hitleriste de subordonare a României intereselor sale economice și politice. Deci o similitudine perfectă între această concepție și doctrinele suveranității relative și limitate a statelor mici și mijlocii, vehiculate azi de curentul nihilismului național, mondialismului, planetarismului etc.

Un alt capitol care ocupă un loc important în economia lucrării și care ne dezvăluie o bogăție de fapte și date, poziții și tendințe din viața politică internă și internațională este cel consacrat analizei guvernărilor din anii 1933—1940. Apelînd la surse bibliografice interne și străine, la documente de o mare varietate, inclusiv la memorialistică editā și inedită, autorii ne-au îmbogățit enorm orizontul de cunoaștere, cultură și informație politică prin revelarea unor realități care ne obligă la serioase reflecții, judecăți și reconsiderări ale unor opinii și puncte de vedere formulate pe baza unor surse anterioare, limitate sau deformate ale proceselor și fenomenelor analizate. Mai ales în partea finală a capitolului, autorii rezervă spații ample (peste 300 de pagini) abordării unor probleme de excepțională semnificație politică, pentru destinele națiunii române, îndeosebi din perioada anilor dramatici 1939—1940. În acest sens merită să fie menționate următoarele probleme care sînt interpretate cu probitate științifică și spirit profund analitic și novator : **România in vara anului 1939 ; România în contextul încheierii pactului sovieto-german (23 august 1939) ; Guvernările : Armand Călinescu, Gh. Argeșanu, Constantin Argetoianu, Gh. Tătărescu ; Politica de conciliere națională ; Noi măsuri pentru întărirea capacității de apărare a țării ; Izolarea României ; Transformarea frontului Renașterii Naționale în Partidul Națiunii ; Notele ultimative ale guvernului sovietic ; Presiunile statelor revizioniste asupra României ; Noi încercări de apropiere spre Germania ; Scrisoarea lui Carol al II-lea către Hitler ; Tratativele cu Ungaria și Bulgaria ; Sfîrtecarea teritoriului Național ; Dictatul fascist de la Viena ; Cedarea Cadrilaterului ; Sfîrșitul regimului carlist** etc... Întreaga investigație a problematicii capitolului s-a realizat pe baza surprinderii esenței fenomenelor, a evenimentelor și derularea lor sub unghiul analizei politicii de stat și nu a personalităților politice sau a curentelor ideologice.

O problematică vastă, de inestimabilă importanță istorică și politologică este abordată în capitolul : **România în relațiile internaționale 1933—1940,** autorii rămînînd consecvenți rigorii științifice și metodologiilor utilizate in capitolele anterioare. În mod firesc, autorii încep investigarea problematicii propuse printr-o temeinică interpretare a principiilor politicii externe a României pentru a demonstra că preocuparea dominantă a guvernelor care s-au perindat la cîrma țării a fost desfășurarea unei activitați diplomatice menite să ducă la crearea securității colective în Europa, menită să bareze calea planurilor agresive ale fascismului. Tot odată, sînt amplu înfățișate eforturile diplomației românești pentru promovarea unor raporturi de colaborare și încredere reciprocă cu statele vecine, precum și de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. Credincioasă principiilor sale, România va acționa în această perioadă pentru formarea și consolidarea unor alianțe durabile cu statele balcanice pe de o parte, și cu cele succesoare ale fostului Imperiu austro-ungar, pe de altă parte. În același timp, autorii acordă în mod firesc o atenție corespunzătoare preocupărilor României pentru întărirea raporturilor sale tradiționale cu statele occidentale Franța și Anglia, care au sprijinit desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Autorii, dispunînd de surse documentare incontestabile, dezvăluie în lucrare inconsecvența diplomației marilor puteri occidentale, politica lor de conciliere față de statele fasciste și revizioniste,

agora

faptul că a fost acceptată încălcarea treptată a tratatelor de pace de după primul razboi mondial și sacrificarea independenței unor state mici și mijlocii, care a culminat cu invadarea Cehoslovaciei și a Poloniei. În această conjunctură internațională tulbure, de incertitudine și expansiune a statelor fasciste, România este din ce în ce mai izolată și amenințată, integritatea sa teritorială fiind in cele din urmă grav afectată, mai ales după încheierea tratatului de neagresiune sovieto-german din vara anului 1939.

Deși unele probleme au mai fost abordate și în alte lucrări și studii publicate în ultimii ani, trebuie să remarcăm, în spiritul probității științifice, că profesorii M. Mușat și I. Ardeleanu au pus la îndemîna cititorului prin valoroasa lor contribuție o bogăție de informații care vin să limpezească faptele privind poziția țării noastre în această perioadă, să adînceească analiza cauzelor și condițiilor care au făcut posibile **ultimaturile și dictatele fasciste** la care a fost supusă România și pe baza cărora i s-au mutilat granițele legitime, unitatea național-statală realizată cu prețul a sute de mii de jertfe în războiul de eliberare și întregire. Autorii au reușit să demonstreze, cu pregnanță, faptul că deși forțele politice, patriotice, guvernele țării au semnalat pe cele mai variate căi pericolul fascismului și al revizionismului, inclusiv de la tribuna Ligii Națiunilor prin glasul marelui diplomat și patriot N. Titulescu, acționînd pentru crearea unui sistem de securitate colectivă în Europa, deși s-a opus pînă în ultima clipă ofensivei statelor fasciste și revizioniste, presiunilor de tot felul, ele nu au putut să evite sfîrtecarea trupului țării, deoarece aliații nu și-au respectat angajamentele asumate și au subestimat pericolul fascismului, tolerînd o perioadă prea lungă de timp încălcarea legalității și securității internaționale.

Lucrarea **România după Marea Unire** (vol. II, partea a II-a) constituie o frescă emoționantă a unui fragment din istoria tulburătoare a poporului român, realmente de scurtă durată, dar trăită la cea mai înaltă tensiune politică și psiho-morală, pentru salvgardarea ființei naționale, a integrității și suveranității naționale amenințate de expansiunea statelor fasciste și revizioniste, demonstrînd plenar, și de această dată, virtuțile și aspirațiile sale perene de libertate și demnitate națională.

Prof. univ. dr.
C. Gh. MARINESCU

* M. Mușat, I. Ardeleanu, **România după Marea Unire,** vol. II. Partea a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, Bucuresti, 1988, 1583 p.

D. Gavrilean : „Triumfuri noi"

Culorile inimii

Cana de Tansa

E cana gingașă la buză cum floarea
Iar trupul mi-l poartă rotund împlinit
Că setea-i adîncă și cade-nserarea
Peste mîngîiații-purtătorii de mit

E cana blîndă la toartă cum floarea
Și-adîncul din ea e cu strai potrivit
Că setea-i durere și grea așteptarea
Pentru acei ce cu steaua au venit

Lumină să deie, lumină să ducă
Și cana-n locul de soartă menit
Că setea-i de jar și focul usucă
Stelarul de luturi îndrăgostit

Florin GRIGORIU

Norilor, voi unde zburați ?

Norilor, voi unde zburați,
Unde vă duceți ca turmele ?
Stau vulturi pleșuvi în Carpați
și vă tot plîng urmele.

Norilor, unde vi-i portul
în care mereu acostați ?
Rămîn pe plajă doar cortul
și ochii însingurați.

Norilor, voi unde-ați pornit
— corăbii de-azur — către vară
In ceasul de seară, rotit,
privirea mea vă măsoară,

Norilor, norilor dragi,
spre ce nesfîrșituri vă mînă
duhul pădurii de fagi
cînd noaptea cu ziua se-ngînă ?

Mihai MUNTEANU

Albatrosul

In ochiul sîngerînd al dimineții,
Zbura albatrosul
Sărutînd uite-așa fața mării

Incremeni-n văzduh
Deodată cu glonțul ;
Se zbătu cît putu
Și-mbrățișă nisipul
In ochi-i de topaze
Puteai citi candoare, iertare
Și multă durere

Emilian TESCU

Babele

Vînzolindu-se în vînt
Babele se grozăvesc
Vrînd să pară ce nu sînt
(Cît se poate de firesc).

Martie, cu crud pămînt,
(Nu ne pare nefiresc)
Vînzolindu-se în vînt
Babele se grozăvesc.

Dar din locul lor cel sfînt
Muguri, gîze ies și cresc
(Respectînd un legămînt)
Toate cresc și înfloresc
Vînzolindu-se în vînt.

Geo NICHITA

Astigmatism

Atenție iubite,
trișezi
și desfizi regula jocului.

N-are rost să te amăgești încă o dată
că sînt femeia-concretă
pe care buzele tale au atins-o
pe care degetele tale au alintat-o.

Nu-ți mai repeta
a zecea oară
că mă iubești,
că viața ta e non-sens fără mine,
că îți aduci aminte
ce mult ne-am iubit
în altă dată.

Ințelege iubite,
că nu sînt o femeie iluzorie,
care m-am născut
in creierul tău,
pe care l-am bîntuit
ca o mană
asteptînd să stropești
din cînd în cînd,
cu piatră vînătă.
(atenție la toxicitate) !

Afrodita TEODORESCU

Diademe

Cîmpiile, semănătorii mulți
nu zăriseră
Chipul luminii

Nu aflaseră
sensul deplin
al sacrului jurămînt

Ora, destinul
nașterii Farului
peste veacuri de ceață

În raza libertății
cîte brațe
pot să rodească !

Și cîte diademe
tot împletesc Carpații
Partidului erou !

Cristian Marin PETRE

Cu dragoste de țară

Pe străbuni nu-i plîngeți pe
morminte
Chiar de vi-i de dînșii foarte dor.
Că-n grămada lor de oseminte
Lacrimi de-ale voastre ei nu vor.

Cîntece de slavă înălțați
Din istoria de-odinioară
Pe ale lor morminte presărați
Flori de dor dintr-o lumină clară.

N-adăstați plîngîndu-i pe morminte
Pe strămoși-eroi de-odinioară.
Cugetînd la ei, aduceți-vă-aminte :
Fiți viteji cu dragoste de țară !

Ana RADU-FIȚIGĂU

În sat

Eu n-am să uit cît voi trăi Nărteștii
Ce mi-au adus în gînd iluminare
Cu veri abrupte și cu ierni polare
Și cu Berheciul inundîndu-l peștii

Cînd prin teișuri căutam tăcere
Avid de păsări și singurătate
In suflet, vii, le-am așezat pe toate
Și umbra amintirilor mă cere

N-am să vă uit, tu, sat al mîngîierii
Iubiții mei, frumoșii mei țărani
M-am depărtat aiurea printre ani
Dar voi mi-ați dat din mugurul
puterii

La voi mă-ntorc, iubiții mei titani
Cînd înfloresc a doua oară merii !

Dionisie DUMA

agora

Pictură de Cornelia IONESCU

Primăvară eroică

Aniversarea a 50 de ani de la grandioasa demonstrație patriotică, antifascistă și antirăzboinică, de la 1 Mai 1939 și a 100 de ani de la declararea zilei de 1 Mai ca zi a solidarității internaționale a celor ce muncesc este un moment istoric cu multiple semnificații și de o însemnătate deosebită în lupta pentru înlăturarea exploatării de orice fel, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, pentru pace și colaborare cu toate popoarele pămîntului. Armindenul, ziua primăverii din totdeauna, „vechea sărbătoare a Daciei" cum o numea Mihail Sadoveanu într-un articol din 1939, și-a mărit an de an înțelesul și menirea, de la revendicările de bază cum ar fi cele opt ore de muncă și pînă la revendicările economice, sociale, politice din secolul nostru, ale muncitorimii organizate, condusă de partide ale clasei și de sindicate revoluționare. Încă din 1890, primul an al intrării acestei zile în calendarul mișcării muncitorești internaționale, muncitorimea română a sărbătorit 1 Mai ca zi a celor ce muncesc — uniți prin concepții, principii și țeluri comune. Clasa muncitoare din România a fost întotdeauna receptivă și totodată activă în fața evenimentelor majore ale fiecărei etape în parte ce-i atingeau idealurile și-i marcau evoluția politică spre cucerirea deplină a tuturor drepturilor, prin lupte și sacrificii, cum au fost anii de referință 1907, 1916, 1921, 1924, 1929, 1933 — cînd ridicarea maselor muncitoare la rezistență împotriva hitlerismului, a revizionismului, a făcut necesară crearea în 1933 a Comitetului Național Antifascist. În primăvara acelui an de maximă încordare revoluționară s-a remarcat în conducerea Comitetului activitatea dinamică, mobilizatoare a tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu. Creșterea spiritului de unitate față de pericolul fascismului a dus la închegarea, în toamna anului 1934, a unui front comun de luptă între Partidul Comunist Român, Partidul Socialist Unitar, Comitetul Național Antifascist și Liga Muncii iar, în decembrie 1935, la memorabilul legămînt democratic antifascist încheiat la Țebea, pe baza adeziunii Blocului Democratic, Frontul Plugarilor, Madosz, Partidul Socialist (Popovici), Frontul Studențesc Democrat, unele organizații locale, ale P.S.D. și P.N.Ț. Exprimînd poziția patriotică a comuniștilor, Plenara V lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 arăta că ei, comuniștii „vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării cu arma în mînă"; într-o declarație a P.C.R. din 1938 se sublinia din nou că eficiența Frontului Popular Antifascist stă în alianța „tuturor partidelor care resping dictatura fascistă", iar în preajma zilei de 1 Mai 1939, conducerea P.C.R. arăta într-o declarație-manifest către întreaga populație că înrobirea țării de către Hitler ar însemna „nu numai pierderea independenței naționale, lichidarea oricărui rest de libertăți democratice, intensificarea exploatării, restaurarea barbariei medievale — dar și prefacerea tuturor popoarelor balcanice în carne de tun pentru războiul totalitar al lui Hitler...".

In acele condiții istorice grele și deosebit de complexe, au avut loc — ca o încoronare a luptei antifasciste și antirăzboinice desfășurate de masele populare pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României — puternicele întruniri și manifestații de la 1 Mai 1939 care au contribuit la clarificarea liniei tactice adoptate de P.C.R. prin coalizarea tuturor forțelor politice patriotice și progresiste, au marcat un moment superior în lupta pentru unitatea clasei muncitoare și au jalonat direcția de luptă pentru deplina eliberare națională și socială a întregului popor, act ce se va îndeplini la 23 August 1944.

Ca unul ce a avut un rol determinant în organizarea grandioaselor demonstrații și manifestații din 1939, cu înaltă clarviziune politică și adîncă înțelegere a imperativelor istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după München". Participarea a 20 000 de de oameni ai muncii la demonstrația din București, condusă de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, a arătat capacitatea și nivelul înalt de organizare, combativitatea revoluționară a clasei muncitoare din țara noastră. Cu o energie nestăvilită, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ceilalți militanți comuniști și antifasciști, între care s-a remarcat tînăra Elena Ceaușescu, au continuat cu întreaga dăruire patriotică, revoluționară, și în următorii ani, activitatea politica pentru amplificarea și consolidarea succesului dobîndit, afirmîndu-se tot mai mult în rîndul cadrelor de bază ale partidului comunist.

Avînd rădăcinile puternic împlîntate în solul național, clasa muncitoare din România și-a dovedit, pe deplin, marea sa forță revoluționară, capacitatea sa unificatoare a energiilor purtătoare ale noului în societate, profundul său atașament, față de idealurile vitale ale națiunii și, în același timp, solidaritatea sa activă cu forțele democratice și progresiste de pretutindeni.

Pe baza unei adînci înțelegeri a imperativelor luptei revoluționare în actuala etapă și pornind de la tradițiile mișcării muncitorești, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dezvoltat însuși conceptul de clasă muncitoare, subliniind cu tărie rolul său decisiv, misiunea sa istorică, pe plan național și internațional.

Evocarea glorioasei zile de 1 Mai prilejuiește oamenilor muncii din țara noastră, întregii națiuni o nouă și caldă expresie a sentimentelor de adîncă stimă și respect față de tovarășul Nicolae Ceaușescu, înflăcăratul patriot revoluționar care, de aproape șase decenii, și-a identificat viața și activitatea cu lupta partidului pentru împlinirea idealurilor socialismului și comunismului, de libertate, independență și suveranitate națională, de continuă propășire economică și socială, pentru o viață mai dreaptă și mai bună în întreaga lume.

C. TODIRESEI

Gloriosul 1 Mai

În acest an fila de calendar conferă zilei de 1 Mai o semnificație aparte. Se împlinesc 100 de ani de la declararea acestei date drept zi de solidaritate a oamenilor muncii de pretutindeni. Un an mai tîrziu, primul 1 Mai românesc a adus pe străzile Bucureștiului 5 000 de muncitori care cîntau „Deșteaptă-te române!" și „Marseilleza".

După crearea P.C.R., în 1921, ziua de 1 Mai a căpătat un tot mai profund caracter revoluționar. Unul din țelurile luptei clasei muncitoare — crearea Frontului Unic Muncitoresc, s-a realizat acum 45 de ani. Dar punctul culminant al acțiunilor clasei muncitoare prilejuite de ziua solidarității ei, a fost 1 Mai 1939. Marea demonstrație care a avut loc în București a fost prima mișcare puternică din Europa care a chemat poporul român, de altfel, întreaga clasă muncitoare de pe continent, la luptă, împotriva fascismului și războiului, afirmînd dorința de a apăra interesele naționale supreme ale României, independența tuturor țărilor. Acțiunea organizată și condusă de activiști de prestigiu ai partidului, între care un rol determinant l-au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, a avut o rezonanță semnificativă nu numai pe plan național, dar și internațional, demonstrînd unitatea clasei muncitoare din România, a poporului român în jurul idealurilor de democrație și pace puse în pericol de recrudescența fascismului.

Azi sărbătorim 1 Mai în deplină unitate în jurul partidului nostru comunist cu bucuria marilor împliniri pe calea socialismului, împliniri ale cărui strateg este același revoluționar de excepție, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Iată, de numele său se leagă cinci decenii de luptă și muncă eroică a clasei muncitoare. Aproape jumătate din acest interval coincide cu perioada în care în fruntea partidului se află neobositul activist al anului 1939. Dialectica istoriei a împlinit un destin și, împreună cu el, destinul țării întregi.

Paul COMAN

Muncă, democrație, conștiință

Întîmpinînd ziua internațională a muncii și a solidarității celor ce muncesc de pretutindeni, poporul nostru, constructor conștient al societății noi, socialiste, se află angajat în momentul de față, în amplul proces al întăririi autoconducerii, autogestiunii și autofinanțării, exercitării cu răspundere și competență a rolului organelor democratice de conducere în gospodărirea cu rezultate economice superioare a patrimoniului încredințat fiecărei unități spre administrare rentabilă, în apărarea și dezvoltarea preponderentă, spre binele tuturor, a proprietății socialiste. Iată programe și preocupări ale tuturor oamenilor muncii de neînchipuit într-o altfel de societate decît societatea socialistă, care creează premizele și condițiile unei democrații reale, sprijinită pe dreptul suveran al poporului de a participa la dezvoltarea revoluționară a noii orînduiri, de a participa la conducerea tuturor treburilor obștești, conform conceptului elaborat de partidul nostru, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu: construirea socialismului cu poporul, pentru popor!

Și tot în această perioadă de mărețe și eroice înfăptuiri, scurtă ca durată în spirala veșnică a timpului și a devenirii, pentru prima oară, în istoria sa, poporul nostru cunoaște amploarea eforturilor ce se fac pentru desăvîrșirea conștientizării ființei umane concomitent cu perfecționarea structurilor, relațiilor și instituțiilor sociale, fundamentîndu-se cu maxime investiții vizionare umanismul revoluționar, ideologic și practic. Ritmul dezvoltării generale este într-o legătură directă cu participarea și angajarea activă și creatoare a fiecărui om al muncii în parte, indiferent de domeniul său de activitate. Într-un asemenea cadru, perimetru larg democratic, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, **„tipul uman pe care vrem să-l făurim în societatea noastră trebuie să se caracterizeze prin pasiune pentru munca creatoare, printr-un înalt spirit de răspundere față de interesele generale ale colectivității, printr-o ținută morală aleasă, printr-o elevată viață spirituală"**. Toate acestea dobîndesc viabilitatea trăsăturilor înaintate ale omului nou numai în măsura în care se generalizează și se permanentizează perceptibil, oferind acțiunii sociale sprijinul afectivității, al voinței libere, proces democratic în continuă desfășurare revoluționara. De aceea îndemnurile secretarului general al partidului pentru a se manifesta mai multă inițiativă, mai multă acțiune intensivă pentru realizarea programelor stabilite, mai multe dezbateri pentru perfecționarea stilului de muncă într-un sector sau altul sînt virtuți ale democrației constituționale și responsabilității revoluționare în același timp. Spiritul muncii hotărîte și al înaltei calificări profesionale, al apărării unității moral-politice a întregului popor, al dezvoltării viitoare a națiunii, al optimizării formelor democratice de conducere, al dezvoltării inițiativei și eficienței, al creșterii conștiinței militante și totodată al libertății de acțiune conștientă, al dreptății, omeniei, competenței, al cunoașterii și aplicării legilor democratice, al patriotismului și asigurării deplinei suveranități naționale, al prieteniei și solidarității cu oamenii muncii din întreaga lume, sînt tot atîtea forme de guvernare a poporului în interesele de durată ale poporului. Depășind nivelul intereselor unor satisfacții individualiste, egoiste, democrația în viziune consecvent revoluționară antrenează conștiințele asupra problemelor de durată ale devenirii și ale dăinuirii, ale făuririi României de mîine, puternice și independente. Ceea ce înseamnă și conlucrare largă internațională pe baza recunoscutelor principii ale coexistenței pașnice.

Acum, cînd sărbătorim 50 de ani de la marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939, putem spune, din nou, cu mîndrie, că ea s-a înscris încă atunci în istorie ca un puternic semnal adresat de poporul român Europei, întregii lumi, ca un apel pentru unirea eforturilor tuturor forțelor antifasciste, democratice, iubitoare de pace, în vederea împiedicării dezlănțuirii ultimei conflagrații mondiale. Ea a avut un puternic ecou peste hotare, fiind apreciată ca una dintre cele mai mari manifestații antifasciste pe plan mondial, după instaurarea regimului nazist în Germania. Astfel, la Conferința internațională pentru apărarea păcii de la Paris din 12—14 mai 1939, se sublinia că ea reprezintă dovada elocventă „că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa de pace este de a lupta în mod real împotriva agresorului și fascismului".

Parte integrantă a întregii politici culturale contemporane, literatura tinde acum, în ansamblu și în chip programatic, spre crearea de noi valori reprezentative capabile să dea expresie descătușării crescînde a forțelor creatoare ale poporului și să contribuie în chip specific la propășirea generală a societății. Opera reprezentînd pentru artist suprema formă de participare la istorie și la existența socială, reflectînd mutațiile ce se produc în conștiințe, problematizînd substanțial densa și tumultuoasa realitate a prezentului revoluționar, dînd expresie elevată elementelor specifice destinului nostru de dăinuire și împlinire a visurilor milenare de unitate deplină, de omenie și vigilență, de vigoare materială și spirituală, de cultură și pace, literatura de astăzi, răspunzînd țelurilor ei fundamentale, se angajează artistic și ferm în realitatea intimă și înconjurătoare cu sentimentul datoriei permanente, al lucidității și înfăptuirii, al încrederii nestrămutate în viitorul patriei.

Iuliu MOLDOVEANU

Bogdan BARLEANU : „Brigada de tineret"

Viața noastră

● „Luna cărții în întreprinderi și instituții", manifestare tradițională, dedicată în acest an împlinirii a 50 de ani de la marea demonstrație antifascistă și antiimperialistă de la 1 Mai 1939 și a 100 de ani de la proclamarea ca sărbătoare a muncii a zilei de 1 Mai, a fost inaugurată și găzduită, în județul Iași, de Întreprindera de Mașini Agregat și Mașini Unelte Speciale sub genericul „Opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — strălucit exemplu de gîndire creatoare, de patriotism revoluționar, de luptă pentru pace și progres", fiind prezentate volumele omagiale „Eroul", „Cunună de lauri", „Înalt onor sub flamuri de eroi" o dată cu desfășurarea dezbaterii „Literatura de evocare istorică — mijloc important de educare patriotică a oamenilor muncii". Atît la Iași, cît și în alte localități ale județului au avut loc simpozioane, dezbateri, reviste vorbite, prezentări de cărți, mese rotunde etc. la care și-au adus contribuția: Ion Agrigoroaiei, Ion Saizu, Andi Andrieș, Virgil Cuțitaru, Ion Țăranu, Nicolae Turtureanu, Vasile Constantinescu, Paul Balahur, Elena Chiriac, Valeriu Stancu, Dorian Obreja. ● În cadrul aceleiași acțiuni inaugurale de la Vaslui au participat scriitorii Corneliu Sturzu, redactor șef al revistei „Convorbiri literare", Grigore Ilisei, Liviu Pendefunda. ● Centrul de creație și cultură „Cîntarea României" Tătăruși, jud. Iași, în colaborare cu Biblioteca județeană „Gh. Asachi", a organizat un amplu program dedicat împlinirii a 100 de ani de la intrarea în eternitate a lui Eminescu, Creangă, Veronica Micle. Și-au dat concursul criticii Virgil Cuțitaru și Al. Dobrescu, poeții Vasile Filip și Valeriu Stancu. ● Cenaclul „Gh. Asachi" al cadrelor didactice din jud. Iași a continuat seria manifestărilor dedicate Luceafărului poeziei românești prin contribuțiile profesorilor Neculai Stafie, Dumitru Donescu, Florin Grinea, Constantin Merișcă, Valeriu Neștian și a poeților Constantin Mănuță, Dumitru Donescu, Maria Gherasim și Dorian Obreja. ● Au participat la alte numeroase manifestări consacrate centenarului morții poetului național, în diferite localități ale județelor Iași și Bacău, Const. Ciopraga, Mihai Drăgan, Liviu Leonte, Pavel Florea, Al. Husar, Lucian Dumbravă, I. H. Ciubotaru, Mitu Movilă, Horia Zilieru, Zaharia Sângeorzan, Ion Apetroaie, D. Mihai ●

În perioada 9—14 aprilie, la Iași s-a desfășurat CONCURSUL NAȚIONAL DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ „MIHAI EMINESCU" și Concursul interjudețean de limbă maghiară și germană. La festivitatea de deschidere, desfășurată în sala Teatrului Național „Vasile Alecsandri", au participat sute de elevi din clasele IX—XII, reprezentînd toate județele țării. Din partea Uniunii scriitorilor din R. S. România a rostit un cuvînt de salut **Constantin Țoiu**, vicepreședinte al Uniunii. Comisia centrală a Concursului, prezidată de prof. dr. doc. **Zoe Dumitrescu-Bușulenga**, a desemnat laureații celei de a XXII-a ediții la secțiunile „Licee de filologie-istorie și de artă" și „Licee de matematică-fizică, industriale, economice, sanitare și de alte profiluri". Printre elevii distinși cu Premiul I și cu Premiul Uniunii scriitorilor se numără: **Gherman Dănuța**, Oradea, **Benga Oana**, Cluj-Napoca, **Blaga Octavian**, Oradea, **Hanganu Cristina**, București, **Deciu Andreea**, București, **Petre Simona**, Rm. Vîlcea, **Lotreanu Laura**, București, **Ungureanu Diana**, Iași.

CONCURSUL DE POEZIE „MĂIASTRA", ediția a II-a Baia Mare. Maramureș, 2—4 iunie 1989.

Comitetul județean Maramureș al Uniunii Tineretului Comunist, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor din România, organizează în perioada 2—4 iunie 1989, ediția a II-a a Concursului de poezie „Măiastra".

Pot participa tineri poeți din toată țara, care nu sînt membri ai Uniunii Scriitorilor (chiar dacă au debutat în volum).

Materialele organizate într-un ciclu sau o plachetă, dactilografiate în 3 (trei) exemplare și însoțite de cîteva date ale activității literare a autorului, vor fi expediate, pînă la data de 12 mai a.c. (data poștală) pe adresa: Comitetul județean Maramureș al U.T.C. str. 17 Octombrie nr. 29, 4800 — Baia Mare cu mențiunea „Pentru Concursul de poezie „Măiastra".

Regulamentul concursului, precum și programul manifestărilor pot fi consultate la sediile Comitetelor județene ale U.T.C.

Conta — Eminescu (IX)

Meditative, versurile din „Despărţire" lasă impresia de reflecţie spontană, am zice mai degrabă de naturaleţe. EMINESCU ne lasă întotdeauna impresia de notaţie proaspătă, directă, de exprimare firească, convingerea că nu poate fi mai bine spus. Ca oricare poet genial el are inconfundabile afinităţi elective. Numai o cercetare a zecilor de variante în manuscris, a ştersăturilor repetate, ne pot da imaginea reală a muncii secrete, chinuitoare, care a premers limpezimii finale. Aici este încă una din deosebirile sale faţă de filosof. Avea profunzimea lui dar şi darul inegalabil al cuvîntului, care să-i dea rezonanţă în sufletul oricărui cetitor sensibil. În fond arta sa este întotdeauna un rezultat al procesului cerebral **intens ca emoţie**, ea implică **trăirea** adîncă a unei filosofii de factură superioară. Opera este construită în etape succesive nemărturisite, dar se înalţă constant. Ea nu este ştiinţă cu aparatură explicativă, insistentă, ci sugestivă, de aceea nu face apel la trimiteri şi demonstraţii, ne lasă impresia de inefabil, de nemuncit. Nici un vers chinuit, o mare armonie de o muzicalitate atotcuprinzătoare.

Cîte idei se cuprind în aceste versuri cantabile! Fără a face o analiză propriu-zisă (scopul nostru fiind altul), să enumerăm doar unele dintre sugestiile filosofice posibile şi sentimentele care au animat, pe cît ni se pare, mintea poetului în momentul zămislirii acestei imagini. Primul vers este o aluzie conştientă şi exactă la „panta rei" a lui Heraclit, cu o trimitere foarte departe, nu atît la apele rîurilor şi fluviilor pe care le vedem undeva, în lumea exterioară, cît la mişcările oceanului de gînduri, amintiri şi iluzii, din sufletul nostru, la infinita zbatere a valurilor lui. „Niciodată nu vei da de limitele sufletului, oricît şi pe orice căi le-ai urmări, aşa de adînc e conţinutul lui". Şi ar mai fi spus filosoful de la Efes că părerea personală e epilepsie şi că ochiul minte[1]. Faţă de adîncul, infinit de bogat al sufletului, empiria este săracă, neconcludentă, aparenţă înşelătoare: „A fi? Nebunie şi tristă şi goală; / Urechea te **minte** şi ochiul te-nşală[2]; spun o parafrază la o lectură foarte apropiată a textului elin. Sentimentul trecerii, pînă la anularea în timp, are, cu referire la tristeţea poetului, în **Despărţire**, un sens melancolic mult mai general decît constatarea instabilităţii fericirii. Se simte aici şi un substrat de consolare, mai ales dacă ţinem seama de legătura organică stabilită cu al doilea vers: „La ce statornicia părerilor de rău", care este prima perioadă ritmică asupra căreia planează întrebarea şi are ca formă, prin antiteză, o valoare stilistică. Se subliniază ideea primă şi în acelaşi timp trezeşte, prin rezonanţă, implicaţii filosofice noi, de data aceasta şi mai vechi, indice. În perioada berlineză lectura lui EMINESCU frecventează şi traducerea germană a versurilor lui Brihaspati[3], din care vom cita un catren analog cu cel de faţă, ca problematică şi tonalitate: „Atît cît trăim să fim fericiţi! / Nui nimic nepieritor şi nimeni / Dintre cei care au fost nu-i / Să se fi opus puterii morţii". Leitmotivul acesta va reveni în finalul **Scrisorii I-a** „Deopotrivă-i stăpîneşte raza ta şi geniul morţii", dealtfel singurul vers care se repetă obsesiv, fie că-i vorba de cei cărora „trepte osebite le-au ieşit din urna sorţii" (în prima parte) sau, pur şi simplu „...toţi ce-n astă lume sunt supuşi puterii sorţii" generalizat. Motivul trecerii inexorabile îl va urmări pe EMINESCU în vastele sale viziuni cosmice. Nu este vorba de o lamentaţie sau de o damnare etică, de pesimism sau decepţionism (Gherea) mai propriu ar fi să vorbim de stabilirea unei dimensiuni ontologice, obiective. Poezia **Despărţire** este scrisă în octombrie 1879. Împreună cu poemul, din 1880, **O, mamă** pregăteşte atmosfera filosofică a **Scrisorii I-a**, încheiată în februarie 1881.

Lecturile eline şi sanscrite nu sunt întîmplătoare. Traducerile din Immanuel Kant (Fragmente din Critica raţiunii pure, efectuate între 1872—74, apar în M. Eminescu, Opere complete, Iaşi, 1914, imediat după Filosofia creştinismului, prima traducere kantiană apărută în româneşte, datorată lui Adrian Sulfină, Bucureşti, 1912) au nevoie de un punct de plecare clasic, în concepţia filosofică a poetului român. Brihaspati, materialist cu înclinaţii optimiste, vede în caracterul trecător, al lucrurilor, al vieţii, un motiv al trăirilor intense, al cunoaşterii şi desfătării, în deplinătatea folosirii clipei. Regretele nu-şi au rostul. De ce ar întuneca ele frîntura de timp a unei existenţe unice, irepetabile. La EMINESCU deşi fondul logic este al unei poezii de seducţie, tonalitate afectivă, ritmica, structura incert-interogativă ne transmit tristeţea, regretul.

Conflictul dintre logic şi sentimental, dintre filosofic şi liric, conduce la încheierea tragică. Subiectul îşi arogă eroic riscul afirmării, al iubirii, depăşindu-şi disperarea metafizică, mult înaintea existenţialiştilor şi chiar a admirabilului poet provincial Sören Kierkegaard, sau a pictorului singuratic James Ensor. În poezia lui Mihai EMINESCU se insinuează iarăşi şi iarăşi o undă filosofică în termeni platonicieni. **Dorul** absolutului şi trăirea exasperată, în numele aceluiaşi ideal de perfecţiune, a clipei ireptabile, cu toată constatarea (ontică, dimensională) a nimicniciei frămîntărilor fiinţei imperfecte (umbră) şi a trecătorului său cîntec de fericire (umbră a umbrelor). Apelul la universul platonic nu este întîmplător. El subliniază esenţa elegiacă şi în **Despărţire**. Aici încîntarea erotică, singura valoare certă (şi în **Luceafărul**, în proza eminesciană, ca mai tîrziu în romanele lui Mircea Eliade), este amintire, nostalgic revers existenţial la imensitatea în care se pierd cei doi îndrăgostiţi (codru, cosmos, univers scufundat în vîrtejul altor galaxii de galaxii). Geniul selectează cu o precizie ineluctabilă elementele formei care să corespundă deplin stării sufleteşti pe care intenţionează să o fixeze şi să o comunice imperisabil. De aceea reuşeşte să fie, în mod suprem, poet, oricît ar fi de filosof, poate tocmai depăşindu-şi frămîntarea lăuntrică, ezitările, acoperite de gestul, departe de a fi senin, **demiurgic**.

Radu NEGRU

1) După Diogenes Laertios, Despre vieţile şi doctrinele filosofilor, Ed Acadlemiei, Bucuresti, 1963, pag. 425.2) Mihai Eminescu, Mortua est, în Poezii, Ediţia Perpessicius, bibliofil, ESPLA, Bucureşti, 1958, pag. 32. 3) care împreună cu fiul său Loki, sunt cunoscuţi pentru întemeierea unei şcoli materialiste, în filosofia antică a Indiei brahmanice, cu înclinaţii, am spune hedonice, sau horaţiene, dacă ar fi să facem apel la nuanţe, mai tîrzii, din filosofia europeană, oarecum echivalente.

Realismul literaturii

„Realism, realism, dar artistic!"
T. MAIORESCU

Determinantă pentru literatură, pentru artă în general — cît şi pentru activitatea socială —, rămîne funcţia sa cognitivă în planul filosofic, moral, inventiv în sensul unor tot mai largi intersecţii veritabil creatoare. Prezentul **este sursa obiectivităţii judecăţilor şi a sentimentului Vieţii, deşi omul se răsfrînge în trecut şi viitor, în mod fundamental. Astfel literatura este circumscrisă, dintotdeauna, valoric, „aventurii timpului uman". Devenirea universală în care metamorfoza diviziunilor (ştiinţei, artei, politicului ca viziune global-sintetică, climatului socio-cultural internaţional...) se substituie temperaturii contemporaneităţii realizînd acel plus de cunoaştere, de personalitate a epocii.**

Fidelitate a unui joc de oglinzi, fiecare operă, vine să se adauge prin originalitate şi adîncime. în strînsă legătură cu tradiţiile.

Literatura realistă — nu în sensul de simplistă ori fotografică — **îşi are principala origine în chiar necesitatea apropierii omului de sine prin intermediul vastului orizont uman, prin transfigurările excepţionale. Dincolo de frontierele cuvîntului împlinit există cu certitudine sinteza omenescului, singularitatea propriu-zisă a operei, stilul, autorul. Apărută ca un rezultat al reliefării, confruntării şi decantării timpului literatura se caracterizează prin aceleaşi date, adaptate mereu şi mereu: simetrie şi puterea de-a impresiona. Poezia lui Eminescu este echilibrul fiinţei noastre oglindită într-un timp al timpurilor, dar totodată această regăsire în abstractul poetic are capacitatea de a dubla receptivitatea noastră, de a modifica sinele spre propriul său tărîm.**

Opere realiste, Iliada şi Odiseea (cît de modernă este trăsătura lor de jurnal!) pornesc de la o bază de date organizată în aşa fel încît constituie şi aceasta, parcă, împlinire literară. În procesul receptării lectorul se transformă în martor ocular lăuntric, funcţia educativă a literaturii fiind substanţială. Afirmaţia lui Lenin că: „Realitatea este mai presus decît existenţa şi fiinţa" îşi are motivaţia etern-dialectică în procesul uman spiritual de dedublare şi regăsire, tipică autodepăşirii. Valoarea este sigiliul porţilor ce duc spre interioritatea fiecăruia. Acest sigiliu este marcat la rîndul său de un spectru de valori.

Prin realism activitatea umană sui generis, personalitatea complex manifestă, îşi sporeşte sinceritatea, însăşi posibilitatea superioară de a media luminos contrariile, semn al progresului. Din profunzimile logicului instituit în însuşi mersul acţiunii umane, cînd comandamentul social este asumare perfectă şi valorificare —, realismul literaturii îşi revendică totalitatea cauzei sale pînă la ultimile fire ale ontologicului. Metafora literaturii este călăuză omului ziditor de timp iar literatura în generalitatea sa marcantă este un subtil refuz şi o acceptare a metaforei, ambivalenţă care creează energia enunţului, capacitatea de a vedea în microstructură. Camil Petrescu remarcă în Jurnalul său, cu maliţiozitate binevenită: „Montherlant, care s-a dus în deşert ca să scape de servituţile sociale, s-a întors dezamăgit, căci a dat peste servituţile climei". Nu de aici vine însă abisul scriitorului francez, marcat de o societate tentaculară, însă e cert că pentru a vorbi despre realitate trebuie să o cunoşti — prin alţii, sau prin tine, dar în primul rînd prin tine. Tot ceea ce caracterizează o operă literară autentică este anticipare, în înţeles axiologic şi chiar mai mult. Claritatea şi stabilitatea căilor omului ziditor şi căutător neobosit reflectă eroismul fiinţei umane, vederea şi nu orbirea, frumosul şi nu schematismul.

Constituirea unei conştiinţe literare, precum cea a vremii noastre, o putem numi conştiinţă a timpului, posibilă explicaţie a unor opere remarcabile.

Ioan VIERU

Sfîrşit de secol

O mare literatură

Citind literatură străină, în original sau în versiuni româneşti realizate cu competenţă şi de multe ori cu artă de traducătorii noştri, imaginîndu-ne extraordinarul efort creator care a făcut posibilă apariţia unor capodopere ale literaturii universale, avem fără îndoială un sentiment de grandoare. Se poate spune chiar că ne intimidează atîta măreţie, care surclasează cu mult capacitatea de receptare de care dispune o fiinţă omenească. In acelaşi timp însă această iniţiere în valorile literaturii lumii nu face deloc să scadă admiraţia noastră faţă de literatura română. Dimpotrivă. Tocmai prin descoperirea nivelului înalt atins de alte popoare în domeniul creaţiei literare, înţelegem că literatura noastră nu este cu nimic mai prejos, că Mihai Eminescu şi I. L. Caragiale, Tudor Arghezi şi Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu şi George Călinescu, Marin Preda şi Nichita Stănescu şi mulţi alţii, ne reprezintă într-un mod demn şi convingător în competiţia de valori universale.

Literatura română poate fi considerată o mare literatură datorită faptului că îşi îndeplineşte cu consecvenţă, de sute de ani, atribuţiile specifice. In primul rînd îşi îndeplineşte importanta atribuţie de a fi o expresie sintetică, elocventă a spiritului românesc. La formarea conştiinţei de sine a poporului nostru a contribuit indiscutabil şi creaţia literară, înregistrînd şi promovînd un mod de a fi caracteristic. Totodată această creaţie s-a constituit de-a lungul timpului într-un eficient mijloc de propagandă românească; mulţi străini ne cunosc exclusiv prin intermediul beletristicii, care transportă pretutindeni informaţii despre noi însoţite de o energie expresivă, de capacitatea de-a emoţiona.

O altă atribuţie importantă pe care şi-o îndeplineşte literatura noastră şi care justifică statutul ei de mare literatură este aceea de apărare a idealurilor umaniste, cu vechi şi luminoase tradiţii în Europa. Creaţia literară românească s-a preocupat întotdeauna şi se preocupă şi azi, cu şi mai mare insistenţă, de tot ceea ce intră în raza noţiunii de condiţie umană. Aşa se explică de ce literatura noastră, deşi are caracteristici care o face inconfundabilă, este înţeleasă, în sensul existenţial al cuvîntului, în orice loc de pe glob.

Alex. ŞTEFĂNESCU

Lectură şi dialog

Profesor de istoria literaturii române la Universitatea din Bucureşti, Paul Cornea reprezintă de aproape trei decenii o referinţă stabilă şi serioasă pentru tot ceea ce înseamnă gîndirea şi cultura românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea perioadă pe care a studiat-o cu deosebire şi căreia i-a dedicat o lucrare fundamentală, astăzi indispensabilă tuturor cercetătorilor în domeniu: **Originile romantismului românesc** (Bucureşti, Ed. Minerva 1972). O investiţie filologică de excepţie, mergînd pînă la colaţionare de manuscrise şi identificare de autori, — e binecunoscută, de pildă, contribuţia decisivă a profesorului Cornea la atribuirea **Cîntarii României**, — a fost însă permanent dublata în cărţile şi studiile sale de reflecţie metodologica concretizată în efortul asiduu de perfecţionare şi rafinare a instrumentarului teoretic, „ştiinţific", al investigaţiei. Este şi motivul pentru care orice panoramă a teoriei literare româneşti de după 1960 va trebui să ia act de preocupările lui Paul Cornea consacrate sociologiei culturii, istoriei mentalităţilor, comparatisticii, acele domenii a căror aprofundare a garantat în ultimă instanţă coerenţa interioară conferită de exegeza sa materialului „brut" de istorie literară. O parte din aceste cercetări, strînse în volumul **Regula jocului** (1980), au relevat rezultate şi concluzii pe deplin „sincrone" cu teme aflate nu mai puţin la ordinea zilei pe plan internaţional, fapt omologat dealtfel şi prin prezenţa aproape constantă a profesorului Cornea la congrese şi colocvii unde s-a făcut ascultat cu luare aminte de specialişti străini din toate generaţiile. Nu ni se pare de aceea cîtuşi de puţin întîmplătoare aplicarea sa de dată mai recentă asupra unui complex problematic de maximă actualitate, adevărată „schimbare de paradigmă", inclusiv în context românesc, în interesul teoretic vizavi de fenomenul literar: efectul şi receptarea operei de către destinatarul acesteia, reper considerat azi decisiv în recunoaşterea şi definirea obiectului artistic. Pornind şi de la un curs special ţinut în faţa studenţilor filologi, profesorul Paul Cornea oferă o primă sinteză românească asupra chestiunii în proaspătul său volum apărut la Editura Minerva sub titlul **Introducere în teoria lecturii.**

Fertila conjuncţie dintre perspectivele hermeneutului, semioticianului şi sociologului instruit la izvoarele dialecticii marchează sensibila deplasare de accent faţă de viziunea inerent reducţionistă a fiecăruia în parte într-o observaţie care, în ciuda aparentului ei „bun simţ", fundează întreaga „noutate" a demersului: „Formarea sensului depinde nu numai de ceea ce se spune, ci şi de modul în care cititorul, cu individualitatea lui ireductibilă, înţelege ce e spus". Opţiunea pentru abordarea pragmatică a literarităţii şi, într-un plan mai general, a limbajului, motivează, în fond, însuşi interesul pentru lectură într-o lume în care explozia informaţiei şi multiplicarea circuitelor de acces la ea determină, odată cu avansul democraţiei participative şi restrîngerea monopolurilor logocentrice, o decisivă afirmare a diferenţei, a iniţiativei performative a subiectului. Mefient însă faţă de soluţiile radicale, mereu atent să adopte „procedarea cea mai cuminte", Paul Cornea încearcă să medieze în dilema după dînsul prea tranşantă între reprezentarea sensului ca „depus de autor în structurile textuale" sau, dimpotrivă, „preconizat de cititor pe baza anumitor reguli de semnificare". Pe lîngă distanţa clară pe care profesorul bucureştean nu ezită să şi-o ia şi faţă de excesele pragmaticii, tentată a ignora cu totul dimensiunea sintactico-semantică a raporturilor comprehensive, răspunsul se întrezăreşte în chiar structura cărţii de faţă: **procesul** lecturii, descris în dinamica sa creatoare ca „investire imaginativă", este abordat abia după examinarea prealabilă a parametrilor în funcţie de care se conturează cadrele mai mult sau mai puţin restrictive ale acestuia (textul, lectorul, sistemul codurilor, contextul). Cu alte cuvinte, echilibrul dialectic dintre libertate şi necesitate, — echilibrul pe care regulile îl impun „jocului", — implică o proiecţie „realistă" a valenţei „constructive" a lecturii. De aici şi tentativa lui Paul Cornea de a încetăţeni conceptul de „lector real" ca pandant dotat „cu o identitate socio-culturală precisă" al „lectorului virtual" sau „implicit", aşa cum îl propuseseră un Wolfgang Iser sau un Umberto Eco; legitimitatea unui asemenea obiect de studiu s-ar întemeia, după autor, nu atît de prospectarea empirică a unor determinaţii sociologice, cît pe evaluarea statutului semiotic al cititorului „de rînd", a cărui „mărturie", deşi inadecvată", e autentică, relatează nu despre ceea ce ar trebui **să fie** lectura, ci despre ceea ce ea este efectiv". Fireşte, necunoscutele de care trebuie să ţină seama o descripţie a traiectului lecturii sporesc astfel, pînă la pericolul de a sabota, practic, orice strădanie modelatoare — precum constată şi Paul Cornea, comentînd multitudinea de factori prevăzuţi în acest sens de Siegfried J. Schmidt şi conceptul său de „situaţie presupoziţională complexă", încît volens nolens recursul la o soluţie generică, tatonată aici pe terenul psihologiei cognitive, devine inevitabilă. Demonstraţia practică pe care autorul o întreprinde cu minuţie accentuează oportun aspectul **procesual**, „de croazieră", al lecturii, esenţial pentru declanşarea experienţei estetice; nu-i împărtăşim însă îndoielile cu privire la calea „speculativă" a filosofiei şi esteticii, pe care, în ceea ce ne priveşte, o preferăm pentru că înlătură din capul locului „iluzia" şi convenţia referenţialităţii perfecte, — aici acceptată prin chiar clasificarea textelor în referenţiale, pseudo-referenţiale şi auto-refrenţiale, — şi evidenţiază „deschiderea" funciară, potenţialitatea conotativă (pseudo-referenţială) a oricărui limbaj.

Impune în acest veritabil tratat despre lectură luciditatea teoretică, tradusă într-o rară aptitudine ordonatoare în hăţişul noţional şi terminologic, ca şi în argumentarea logică şi clară, izbutind un efectiv tur de forţă printre concluziile unei imense bibliografii triate şi amendate şi dezlegările proprii, avansate răspicat, fără complexe inutile. Cîştigurile confruntării critice cu alte puncte de vedere sînt importante şi semnificative: o tipologie proprie a codurilor („imperative", „probabiliste" şi „permisive", cele din urmă caracteristice pentru textele literare), extensia, în opoziţie cu olandezul van Dijk, a principiului „cooperării" dintre textul comunicativ şi cititor la cazul literaturii, rectificări şi completări la modelul codificării literare a lui Fokkema, la schema lui Genette cu privire la variantele intertextualităţii, la sistemul cîmpurilor de „producţie" literară elaborat de Bourdieu etc. Fructuoasă (şi savuroasă) se dovedeşte şi aplecarea „experimentală" a profesorului ce-şi sondează studenţii cu ajutorul chestionarelor, iar, în intimitate, şi pe sine însuşi, în calitate de **hypocrite lecteur**, „pseudonimul nostru al tuturora". Reţinem, de aceea, nuanţa extrem personalizată a definirii lecturii ca stare genuină a **dialogului**, „mod de a fi cu ceilalţi, un „rendez-vous", un apel captat din nenumăratele care brăzdează eterul, o voinţă de empatie, de smulgere din egocentrism şi insularitate". Întemeierea etică pe care Paul Cornea o dă propriei întreprinderi „ştiinţifice" — „o pedagogie şi o propedeutică" — vizează în ultimă instanţă acea valoare socială a „căutării" novatoare, cu care lectura, ocupaţie şi vocaţie prin excelenţă umanistă, e sinonimă.

Andrei CORBEA

Literatură şi istorie

După cum s-a mai spus, cartea lui Mihail Diaconescu — „Sacrificiul" — se înscrie cu un pronunţat indice de specificitate, în domeniul romanului istoric. Ea este o amplă evocare a unui dramatic moment istoric, surprins atît sub aspectul reflexelor şi destinul unor existenţe individuale, cît şi, mai ales, sub acela al determinărilor globale, exprimînd jocul cerinţelor, intereselor şi implicaţiilor contextuale. Şi trebuie să spunem că tocmai din acest al doilea punct de vedere Mihail Diaconescu vădeşte o aparte capacitate de a valorifica abundenta informaţie inculcată amplului şi cuprinzătorului demers epic. În feul acesta, fundalul istoric este surprins cu o remarcabilă vigoare, fresca realizată, uneori oarecum convenţională în detalii, susţinîndu-se prin ansamblul, bine articulat, al structurii ideatice. Aşa cum notează undeva şi Dumitru Micu: „actele individuale se integrează în panoramicul mişcător al mediului ambiant şi al întregii societăţi". Astfel, încît, după cum remarcă Leonid Boicu: „însuşi istoricul avizat, specialistul, rămîne captivat tocmai graţie artei lui Mihail Diaconescu de a îmbrăca scheletul documentar probat istoriceşte cu cea mai adecvată haină a imaginaţiei, ficţiunea fiind o prelungire a realităţii istorice şi a sensurilor ei pînă la comprehensiunea contemporană".

Tema cărţii este Marea Unire, privită din perspectiva unuia dintre participanţii la acţiunea de împlinire a acesteia — avocatul dr. Bolcaş — şi din a unui vechi coleg al său, Romulus Brad. Realităţile explorate pe această cale se extind treptat, acoperind largi spaţii geografice în care se consumă destrămarea imperiului autro-ungar şi se afirmă naţiuni emancipate prin actul legitimării existenţei lor independente şi suverane, în cadrul unei noi hărţi a Europei, ulterioare primului război mondial. Amintita explorare are loc la toate nivelele societăţii, istoria fiind astfel redată de la statutul marilor decizii, pînă la ecoul acestora în rîndul populaţiilor direct sau indirect vizate. Rezultatul îl constituie faptul că Mihail Diaconescu ne desfăşoară în faţa ochilor o istorie mult mai complexă decît aceea cunoscută din manualele şcolare. Prin aceasta însuşi actul Marii Uniri îşi dezvăluie dimensiuni multiple, unele inedite, toate de o impersionantă monumentalitate. Raporturile Vienei cu Budapesta, ale acestora cu Ardealul, cele dintre românii aflaţi de o parte şi de alta a Carpaţilor; raporturile dintre curtea imperială şi autorităţile subordonate, contestate, acestea la rîndul lor, de mişcări autonomiste; raporturile dintre ţările beligerante şi restul Europei — iată complexitatea unui tablou zugrăvit de autor cu o reală ştiinţă a degajării dominantelor dintr-o aproape derutantă bogăţie de nuanţe. In centru se situează, fireşte, realităţile româneşti inclusiv epopeica înfruntare de la Mărăşeşti, şi ea reconstituită cu o minuţioasă documentaţie. De unde sentimentul autenticităţii pe care-l degajă, convingător, cartea. Există în această scriere marcante personalităţi politice ale epocii, conturate tot pe bază de documente, cu un oportun accent pe sensul poziţiei lor în contextul istoric. Personaje precum Ioan Ciurdariu-Ciordaş, Ştefan Cicio Pop, Vasile Goldiş, Traian Moşoiu şi chiar controversatul Vasile Mangra, pe de o parte, Arhiducele Franz Ferdinand, profesorul Masaryk, contele Tisza şi alţii, pe de alta, concură la a da relief unei epoci la a cărei definire fiecare detaliu are o importanţă apreciabilă. Nu putem ocoli, însă, doza de romanţiozitate, degajată de siluetele unor personaje vag edulcorate, ca Laura şi Felicia. După cum mai există şi o anume, într-un fel inevitabilă discursivitate. Dar să nu uităm că romanului istoric modern îi este proprie modalitatea eseistică, epicul făcînd loc, nu o dată, divagaţiei ideatice într-o compoziţie minată, tocmai din această cauză, încă de la început, de eterogenitate. Aceasta este în fond, astăzi, condiţia speciei. Important este faptul că Mihail Diaconescu şi-o asumă cu vădită responsabilitate. In plus, scriitorul vădeşte o bună stăpînire a limbii, fraza bine condusă şi dialogul cu miez, la obiect, permiţînd dezvoltarea unui demers narativ de un indiscutabil interes pentru cititor. A-i reproşa autorului că a subordonat beletristicul — documentarului sau tezei luate în dezbatere înseamnă a nu înţelege că autorul a căutat — şi a găsit — cea mai potrivită modalitate pentru atingerea scopului propus. Oricum, o carte care să fie admirată deopotrivă de istorici şi de literaţi e un lucru rar.

Motiv de a omagia autorul şi a acorda cărţii sale dedicate Marii Uniri călduroasa apreciere pe care din plin o merită.

Al. I. FRIDUS

literară

Cina Morometilor

(fragment)

Topos deosebit de important al romanului nostru, „vatra" a cunoscut o evoluție dintre cel mai neașteptate ca fel de a figura în povestire, urmînd cu fidelitate meandrele răsturnărilor sociale. În principal, este vorba despre distrugerea mitologiei colective, în scopul creării uneia individuale, chiar individualiste, acordată fenomenelor de ruptură, tot mai accentuate de la mijlocul secolului trecut încoace. Primii prozatori ai noștri au realizat cadrul fundamental în care vatra (cu simbolurile aferente) constituia numai un mijloc de declanșare a povestirii, un element convențional și oarecum exterior. Îndată, Creangă și Eminescu au adîncit posibilitățile de expresie ale toposului, continuați apoi de Sadoveanu. Cu Marin Preda, intrăm în aria celei mai limpezi inserări a vetrei în epic, dar, totodată, și a celei din urmă faze a acestei prezențe, așa cum o atestă, pînă acum, literatura noastră.

Volumul întîi al **Morometilor** (singurul la care ne vom referi în cele ce urmează) se deschide cu o impresionantă suită de scene, derulată la modul clasic pe parcursul a douăzeci și patru de ore. Faptul nu ar avea nici o însemnătate dacă aglomerarea evenimențială de aici nu ar constitui nucleul întregului roman, centrul lui de greutate și de preparare a viitoarelor evoluții. Acum, totul se întîmplă în jurul vetrei și, prin extensiune, în casă și în bătătură — elemente cuprinse într-o sferă emblematică unitară. Perspectiva este schimbată rar și numai pentru a scoate la iveală alternative ale personajului central. De la Boțoghină, Iocan sau Bălosu se revine în grabă la locul principal — curtea Moromeților.

Spre deosebire de autorul lui **Nicoară Potcoavă**, Marin Preda înțelege „vatra" în chip mai larg, pentru că este interesat mai mult de funcția ei de identificare cu mitologia grupului și mai puțin de aspectul individual. De unde, extinderea de sens — pe care o sugerează textul și procedeele narațiunii — la casă (încăpere), bătătură (sau ogor, zis și „lot" pentru a i se sublinia închiderea) și grup. Fiecare sinonim are menirea de a declanșa o dispoziția favorabilă povestirii, de a o provoca. Difuzată astfel în tot textul, simbolistica vetrei conferă romanului unitate și contribuie, alături de alți factori desigur, la definirea profilului unei capodopere. Pe de altă parte, povestirile secundare se inserează în același mod în ramă, ca rezultat al existenței unui singur narator, acela care le concepe și care, distribuindu-le pe diverse planuri, tinde la comuniune cu etnia prin intermediul povestitorilor secunzi. Este un procedeu deosebit de al lui Sadoveanu, care apelează la ceremonialul narativ, de esență net individualistă. Prozatorul **Morometilor** se dizolvă în aspirațiile grupului etnic chiar la stratul narațiunii, ca să nu mai vorbim de acela lexical. Naratorul este și un ins distinct, se răsfrînge ori se recompune în și din nenumărate fațete, dovadă, între altele, că a învățat multe din lecția lui Camil Petrescu. Și de fiecare dată, prozatorul secundar nu caută să se particularizeze pe sine precum, de pildă, în **Serile de toamnă la țară** al lui Alecu Cantacuzino, sau în **Hanu Ancuței**. În **Moromeții**, el nu dorește altceva decît să povestească și să se dizolve astfel în monotonia actului. Coerența actului povestirii îl identifică pe romancier cu grupul etnic și, în consecință, îl asigură împotriva desmembrării proprii. Nimic individual, ca, de altfel, și la nivelul naratorial: povestirea este suverană, ea întreține și polarizează interesul, de la Ilie Moromete la Ileana lui Birică, de la naratorul propriu-zis la Marin Preda.

Vatra fortifică așadar starea epică, o înlesnește și se confundă, cu povestirea însăși, deoarece s-a infiltrat la nivelul textului, părăsindu-l pe acela, să-i zicem, etnografic. A devenit ea însăși text. Faptul iese pregnant în evidență în scena din poiana lui Iocan, centrată tot în jurul unei vetre, a fierăriei: personajele intrate în joc nu trăiesc aici decît prin text, se confundă cu textul și sînt confecționate din replici-text. Ar fi deajuns să amintesc faptul că toate se petrec la modul parodic, fiind vorba de reversul unei întruniri parlamentare Lucrul mi se pare de domeniul evidenței, iar parodia presupune, înainte de orice, existența unui pre-text, care se află, iarăși o evidență, în ziarul citit și comentat de Moromete.

Mult mai subtilă este însă reacția lui Marin Preda față de Sadoveanu și față de un text celebru — **Hanu Ancuței**. Polemica are drept temei un strat profund livresc, riposta lui Preda însemnînd desfacerea unui text străin cu ajutorul celui propriu. Cumintele simpozion sadovenian se vede transpus nu numai în liniștita adunare duminicală din cîmpia Bărăganului, dar și într-un nou ansamblu textual, care îi dizolvă procedeul dominant. Legătura cu Sadoveanu o realizează digresiunea (povestirea) și conștiința digresiunii, pe care personajul-narator o posedă. Dar, povestind, personajele din poiana lui Iocan se parodiază pe ele însele, fiind totodată propriile lor replici. Ele povestesc nu pentru a se elibera, precum, de exemplu, Costandin Moțoc, ci pentru a se reîncărca în vederea unei alte povestiri. Dialogurile au menirea de a crea o tensiune între cel ce povestește și povestirea sa actuală. În acest mod, se pregătește viitoarea povestire. Ilie Moromete este, bineînțeles, un exemplu tipic. Concentrat se prezintă paradigma în Florică, șeful de post, în scena din curtea lui Țugurlan. Narațiunea purcede din altă narațiune, fără a fi condiționată de alți factori decît cei epici, care îi constituie și avantextul. S-ar părea că se potolește astfel și tensiunea dintre cîmpul narativ al romancierului și acela al personajelor, tensiune ivită ca urmare a adoptării unei structuri de decameron. Precum la Sadoveanu, împăcarea o aduce armonia lexicului: cuvîntul romancierului este aidoma cuvîntului personajelor, articularea făcîndu-se prin anacoluturi, idiotisme ș.a.m.d. Cu toate acestea, spiritualitatea conotată de vatră s-a mutat la un strat deosebit radical de acela din **Hanu Ancuței**: aici se afla naratorul-martor, cel care, asistînd la adunare, înregistrează și transmite romancierului tot ce aude. Sadoveanu găsește o modalitate de intermediere, pentru a face loc insului și problemelor sale. Spațiul povestirii este marcat de închideri succesive (amintirea, tinerețea, hanul, munții, ceața, noaptea, focul, umbrele), din care iese fortificat insul: narcisismul sadovenian nu admite nici o altă prezență. Venind după cîteva experiențe fundamentale ale epicului european din prima jumătate a secolului, **Moromeții** dovedește că nu le-a ignorat. Romancierul s-a dispersat într-o multitudine de prezențe eterice, anonime. Întregul simpozion de lîngă focul lui Iocan se compune dintr-o succesiune de tablouri distincte (Dumitru lui Nae, Mizdra, Udubeașcă, Marmoroșblanc, Boțoghină, Iorga, regele, Țugurlan), în care se află povestitorul propriu-zis și nu un martor în înțeles sadovenian. În sensul pe care trebuie să-l extragem din textul lui Preda, acest martor ar fi Țugurlan, al cărui rost este însă acela de a sublinia, prin contrast, plăcera digresării, spre a coborî livrescul la viață. Se încearcă o revitalizare a posibilităților narative ale spațiului vetrei, deși cu mijloace venite de la un alt nivel, acela al avantextului. Livrescul poienei lui Iocan este brutal risipit de agresivitatea lui Țugurlan, venit parcă de la „cîrciumă". Romancierul își dă foarte bine seama că, în orice fel ar fi ajutată, vatra este pe cale de dispariție. De aici — ironia sa perpetuă față de aerele celor din poiană, față de miniatura parlamentară sau jurnalistică. Cu atît mai tristă este încheirea suitei de povestiri din jurul vetrei fierarului: apogeul ei vine nu din partea lui Țugurlan, adică dinspre viață, ci dinspre Moromete, adică din partea artei: „forma" din lut a personajului. La ea va trimite și sfîrșitul romanului, parcă pentru a accentua o concluzie: textul trebuie neapărat să se salveze, chiar dacă printr-un alt text, arta — prin artă. Spiritualitatea reprezentată de vatră s-a mutat, s-a metamorfozat, printr-un proces firesc de reintrare în cronologie, integrîndu-se „noocrației necesare", în care nu se va simți, totuși, prea în larg. O probează ipostazele ulterioare ale naratorului, din **Marele singuratic** și din **Cel mai iubit dintre pămînteni**. Naratorul rămîne profund ancorat într-un anume fel de tradiție, deoarece pentru el tradiția înseamnă numai transmiterea povestirii. Povestirea este, alături de pămînt, singura valoare mitică admisă de Moromete. Îl tulbură profund cîntecul lui Birică. Iar din personaj nu va rămîne, pînă la urmă, decît lutul modelat de Din Vasilescu.

Acum însă, în **Moromeții**, prozatorul trăiește drama împrăștierii unei colectivități față de care își recunoaște afinitățile. Tentativa lui este de a transpune în planul povestirii esența dramei prin intermediul toposului, cu veche tradiție, al vetrei. La cele de pînă acum ar fi de adăugat argumentul structurării romanului. Prima parte stă sub semnul cinei Moromeților. Cele douăzeci și patru de ore poartă pecetea ritualului pe care îl reprezintă masa de seară, dincolo de accidentele conjuncturale. De fapt, acum se întemeiază romanul prin ceea ce are el specific: starea de aparență, în care se integrează organic parodia și ironia.

Între altele, ordinea — vechea ordine — patriarhală a dispunerii în jurul mesei ar trebui să închipuie o garanție a stabilității sociale, ceea ce nu se întîmplă. Cina este necontenit subminată, bîntuită de neliniștea viitorului. Astfel, cele ce-i urmează primesc o lumină îngrijorătoare, menită să prepare încheierea. La întîmplările survenite de sîmbătă seara pînă duminică spre seară se vor face mereu trimiteri, timpul romanului fiind umplut cu evenimente, aglomerat pe nesimțite, dar fără a fi și exploziv. Asupra lui pare că veghează spiritul intimității casnice, care astîmpără și absoarbe asperitățile. Ca și cum romancierul ar fi invocat protecția focului dintr-o vatră pe care propriul său text o distruge.

Dan MĂNUCĂ

A. Podoleanu : „Flori"

Prozele lui Vasile Andru

Am ezitat o clipă. În fond, doresc să mă ocup numai de romancier; în plasa acestuia revarsă spiritul inventiv la extrem al autorului tot ce adună, la capătul trudei sale, valul imens și sonor purtat spre interioritatea umană. Desfacerea de eul propriu și întoarcerea la tensiunile lui multiple; o imensă diversitate de trăiri, priviri, închipuiri ale semenilor; date despre tehnici de organizare a informației și observației, corespondențe spirituale între contemplatori și moralizatori — pe scurt, un mulaj fenomenologic dornic să fie descoperit și definit. Esența ar fi de găsit în chiar această complexitate pulsatilă, cu zbateri și meandre multicolore între spectacolul autoscopic și celălalt, egal de important, al înscrierii în istorie.

Și totuși a te ocupa de romancier implică lectura paginilor de început, a volumelor deceniului 70—80. Din **Mireasa vine cu seara** afli că naratorul este originar din nordul țării, din **Iutlanda posibilă** că prefigura, de la debut, cîteva din obsesiile sale; din **O zi spre sfîrșitul secolului** că intrăm în deceniul (mai exigent) al deplinei maturizări a talentului cu care Andru cultivă introspecția, știe să treacă de la un registru la altul, să schițeze biografii, să schimbe ritmul narațiunii, să dea finalitate dilemelor existențiale.

Vasile Andru se desparte curînd de mecanismul schiței. Îl atrage o altă decodare. Dacă facem abstracție de o nuvelă mai întinsă, totuși modestă, **Mircle** (cu un potențial epic destul de monoton) la activul său înscriem două romane: **Turnul** (1985) și **Progresia Diana** (1987).

Dorința de a fi a personajelor lui Andru reușește să transmită scriiturii un suflu aparte. Valoarea integrativă a cîtorva procedee demonstrează aspirația spre parcurgeri diferențiate, rîvna separării lor fiind, în ce ne privește, dictată numai de formularea concluziilor.

În **Progresia Diana** filmul evenimentelor, la fel de secvențial ca și în **Turnul**, își accentuează caracterul cinematic. Viața într-o redacție se îmbină cu cea casnică, cea de la clinică, sugerată laconic, cu incizii în dosare de judecată. Vizitele lui Ștefan Doga, pitoresc și frenetic, la narator acasă ori la cantina Casei Monteoru, atîrnă la fel de greu ori de adecvat pe cît sînt excursiile cuplului prin Munții Apuseni ori peste hotare.

Nevoia de periplu, de deplasare a liniilor și perspectivelor creează pe lîngă o logică culturală și una ludică. O distincție indispensabilă. Nu este un ludic dionisiac, cît unul infiltrat, revelator de întîmplări. Cine citește **Satul cu 1333 suflete** descoperă cum ludicul proliferează straniul torturat, cum în cele povestite de Maria-Danuzia, primar în Nucetu de Sus, elementul privilegiat este fiorul și flacăra înghețată a necazului. La fel ca în suculentele **Aventuri ale domnului Ionel Lăcustă-Termidor**, protagonistul din romanele lui Vasile Andru citește în peisaj o soluție de viață. Dar și una de dispersare, adică de ieșire din text. Dacă la F. Aderca pista folosită are o sorginte expresionistă, la Andru, grație umorului, mereu la datorie și pluralității de sensuri în cîmpul simbolic, dinamica scriiturii conduce la branșarea cuplului pe ideea de glisare între moravuri și năravuri. O traversare a decepțiilor comune, a reperării lor într-un univers paralel. Un jurnal de drum (în Sicilia, la Berlin, Viena, deșertul egiptean, Moscova, întrerupt de reflecții despre lume, accidente sentimentale și verdicte judiciare) își află punctele de reper să le zicem semantice. Apoi, urmează cealaltă operație, în care se petrec plecări și reîntoarceri după un decupaj menit să-l motiveze pe autor și să-l provoace pe cititor. Distanța între ei se reduce. Se stabilesc diverse similarități la niveluri de receptare apte să asigure dacă nu sudura, în tot cazul compatibilitatea partenerilor. Apetența lor spre o geometrie a participării (există și un canal colector al precauțiilor) duce la un mister dezvăluit în cele din urmă. Andru este intermediarul între diversii lui intelectuali medii, duhul diversității lor. În **O zi spre sfîrșitul secolului** (vezi **Seară cu folclor scandinav**) Lorena și Viviana schițează elipsa, mereu refăcută, a singurătății lor dezmințite umoristic de schema realistă. Uneori cîte un partener este devorat de puterile iubirii neîmpărtășite. Iubirea corelată cu despărțirea. Criza din **Proces cu public** absoarbe o situație-limită încheiată nefericit. Nefericirea ca umbră tutelară.

Vasile Andru se recomandă a fi un prozator de certă personalitate și originalitate. Fantazările lui străpung stratul banalităților și se instalează într-o lume fascinată de mlădieri grave expuse cînd ironic cînd cu patetism resorbit. Grație antenelor sale iscoditoare, autorul simte dizgrațiosul și inautenticul. Are mereu darul să le poarte peste urît și tenebros. Regia tuturor retrospecțiilor constă în găsirea unei celule generatoare. De regulă, am mai spus-o, este zbaterea între lumină și umezeală, între forța genezică și natura domestică, între fecunditate și sterilitate. Nu știu dacă, la bază, viziunea ține de poetic. Dar trece prin el, prin retorta carnavalescului. Fraza nervoasă, ruptă în derivări laterale, paleta stilistică instabilă, zecile de fațete cu poantă, fluctuante, răzlețe, alcătuiesc o țesătură de liniamente niciodată prisoselnică.

Ca forță de disimulare, de distanțare și de ocultare.

Din programul pozitivist, fără grave crize de morbiditate, autorul păstrează nu artificiile, nici căderea în dramatism brutal. Lui îi place să intoneze o melodie a dorințelor naturale și a treziei pururi agitate.

Rămîne o stază asumată de povestitor, pe rînd victimă și agent al unui satiricon modern. Mai rămîne umorul singuraticilor, nițel aicalin, cu iz naturalistic, avînd concentrarea unei licori. Resortul de natură absială — abia luminat — menajează surpriza. O distanțare prin semisarcasm evită senzaționalul digresiv. Vasile Andru este supus la obiect și motivat în refuzul teatralului. Pe scena narativității fluidizate personajele sale se mișcă grupat, inelar, cu mișcare continuă, curmată de rapide coroziuni. Epicul, refulat, secvențial, țîșnește în aluzii și tîlcuri generoase.

Henri ZALIS

Contexte

Adevăr și legendă

A interesat, interesează și în epoca noastră, tot ce ține de laboratorul scriitorului, de munca sa, de ceea ce s-a numit îndeobște șantierul de creație literară. Și nu numai pe istoricii și criticii literari, pe biografi ori pe muzeografi, ci, deopotrivă, pe cititori. Se organizează chiar, în ultima vreme, expoziții permanente sau temporare de manuscrise literare, cum a fost, de pildă, cea găzduită de sălile de la Circulo de Bellas Artes din Madrid, în vara anului 1987. Era prima expoziție de Poeme autografe (titlu de antologie) la care participau peste o sută de poeți — între care Rafael Alberti și Dámaso Alonso — cu texte în manuscris. Cel mai vîrstnic expozant, Gerardo Diego, avea 91 de ani, iar cel mai tînăr, Almudena Guzman, doar 23. „Expoziția — comenta un critic spaniol — iradiază ceva din intimitatea creației, din căldura poetului, caligrafia manuscrisului fiind un seismograf care înregistrează vibrațiile foarte personale". În esență, aceeași opinie avea Ștefan Zweig, unul dintre cei mai mari colecționari de manuscrise, și nu numai literare, din toate timpurile: „După ce creația și-a găsit rotunjimea perfectă, artistul nu mai știe nimic despre originea ei și nici despre creșterea și devenirea ei în timp. El nu va putea niciodată sau aproape niciodată să explice cum în mintea lui inspirată cuvintele s-au înlănțuit într-o strofă, cum din tonuri disparate s-au închegat melodii care vor răsuna prin secole. Singurul lucru care poate să dea o vagă idee despre acest insesizabil proces al creației sînt filele de manuscris și mai ales acelea care nu au fost încă destinate tiparului, acelea presărate cu corecturi, schițele inițiale încă incerte, din care apoi numai treptat se cristalizează forma viitoare, definitivă".

•

Prin 1982, o telegramă de presă intitulată Cine a descoperit America? avea următorul conținut: „Spania, Italia și alte 28 de țări de pe continentul american au cerut înscrierea pe agenda Adunării Generale a O.N.U. a proclamării anului 1992 ca an al aniversării a 500 de ani de la descoperirea țărmurilor noului continent de către Cristofor Columb. Legitimitatea acestei descoperiri (e vorba, desigur, de legitimitatea cererii privind aniversarea faimoasei și, aș spune, fabuloasei descoperiri — nota mea) a fost contestată, însă, în fața Adunării Generale. Reprezentantul Irlandei a evocat legendele țării sale, potrivit cărora Brenden Navigatorul, împreună cu alți călători, au realizat dificila traversare a Atlanticului în secolul al VII-lea, iar reprezentantul Islandei a precizat că oferirea de către Congresul Statelor Unite ale Americii a unei statui înfățișîndu-l pe vikingul Leif Erickson, așezată acum în centrul Reykjavik-ului, constituie un prim omagiu adus acestui norvegian, de origine islandeză, care a descoperit America în anul 1000. În concluzie, Islanda a cerut organizarea unei alte ceremonii pentru anul 2000, care să marcheze un mileniu de la descoperirea Americii de către Leif Erickson".

Nu știu, nu s-a mai comunicat ce s-a hotărît în legătură cu cererea Islandei. Probabil că ea a rămas fără efect de vreme ce sărbătorirea va avea loc în 1992. (Din comisia națională a țării sale pentru organizarea acestei mari aniversări face parte însuși celebrul romancier Gabriel Garcia Marquez). M-au impresionat însă mîndria (proverbială de altfel) și, de ce să nu o spun, candoarea reprezentantului irlandez de a legitima — folosesc termenul din telegrama citată — un eveniment crucial în istoria planetei și a umanității invocînd în pledoaria sa legendele, chiar dacă aventura lui Columb însuși a intrat în legendă. Cît privește argumentul reprezentantului islandez, mi s-a părut de-a dreptul, cum să zic, înduioșător.

Ce poți demonstra cu o legendă și cu o statuie în fața realității tulburătoare a unui vast continent? Pentru că mitul lui Columb este susținut de acea realitate, în primul rînd spirituală. La asemenea mituri nu se poate renunța și împotriva lor nu se poate asazicînd lupta cu nimic. Ele au devenit vitale. Oricît de frumoase ar fi alte povesti despre descoperirea Americii și statuile dăruite în momente de... oportună generozitate sau de efuziune. Latino-americanii, nota un mare scriitor al acelui continent îndepărtat, cu dictatori însingurați și multe revoluții, au nostalgia Spaniei înainte de a o cunoaște. Unii, observa același scriitor, și după un contact direct și prelungit cu țara lui Don Quijote, rămîn la o Spanie nu așa cum este ea în realitate, ci așa cum și-au imaginat-o înainte de a o cunoaște. Așadar, o Spanie apriorică, o Spanie a subconștientului, în fine, o Spanie imaginară născută dintr-o realitate concretă pe care ea a creat-o începînd cu Cristofor Columb. Un paradox numai aparent.

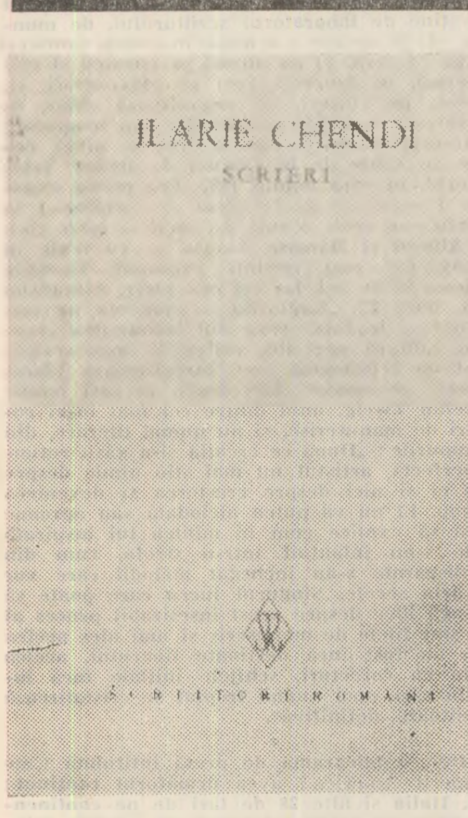
*

Să rămînem în zonă. În toamna anului trecut la Buenos Aires s-a desfășurat o întîlnire internațională a scriitorilor în cadrul căreia s-a discutat despre viitorul romanului. Reluîndu-se ideea concurenței televiziunii și a celorlalte mijloace electronice audio-vizuale, a fost lansată întrebarea: oare în secolul 21 vor mai fi cititori de romane? În subtext a se citi: sau numai spectatori ai unor filme realizate după romane? În dezbaterea provocată de această întrebare — la care au luat parte 56 de scriitori, majoritatea cu renume mondial — s-au formulat diverse idei, opinii, pronosticuri. Bineînțeles că în timpul reuniunii au apărut multe alte probleme. Un cunoscut scriitor cubanez și-a început și și-a axat intervenția pe două întrebări: la ce servește romanul? Ce urmărește scriitorul oferindu-ne invențiile și intrigile, intuițiile și visurile sale? Un răspuns cum a fost cel al lui Umberto Eco poate deconcerta: el a spus că încearcă doar să-l distreze pe cititor. Unii, poate mai sinceri, au mărturisit că speră să cucerească un dram de nemurire. Alții și-au afirmat intenția de a construi o lume și de a contribui la cunoașterea omului și a mediului în care trăiește. Etc. Din sintetica dare de seamă referitoare la întîlnirea de la Buenos Aires am reținut însă, în mod deosebit, o teză extrem de interesantă a unuia dintre marii maeștri ai romanului latino-american — venezueleanul Uslar Petri. O teză despre roman ca gen literar. Romanul — a spus el — „face foc din orice lemne": istorie, realitate, experiență, imaginație și, înghițind celelalte genuri — poezie, eseu —, devine poetic și indefinibil. Fiecare scriitor care începe un roman creează un gen nou și aici rezidă viața lungă a romanului ca gen literar".

M-a frapat mai ales verbul înghițind, care mi-a adus aminte de un interviu pe care i-l luam, cu mulți ani în urmă, lui Nicolae Breban și de un răspuns al acestuia: „Romanul este un gen monstruos, care se hrănește devorînd forme ce se exclud, ce trăiesc în dușmănie, romanul modern seamănă cu stomacul unei cămile sau al unui rechin albastru. Este ceva aerian, cum zice francezul, ceva imposibil, teribil de respingător și de neplăcut, ceva, însă, fără de care nu putem trăi".

Constantin COROIU

CRONICĂ LITERARĂ

Un Don Quijote printre critici

Este Ilarie Chendi un nedreptăţit, cum susţinea acum două decenii întîiul său editor de după război, Vasile Netea, şi cum repetă azi Dumitru Băläeţ, îngrijitorul operelor criticului? Popularităţii din timpul vieţii i-a urmat o lungă perioadă de marginalizare, de minimalizare, chiar de uitare, la originile căreia stau judecăţile grăbite ale criticilor din generaţia imediat următoare. Între injustiţiile lovinesciene adoptate fără o sumară cercetare se numără şi tratarea de foarte sus a lui Chendi, socotit un critic fără idei generale şi, încă mai grav, fără un întins orizont cultural. Într-o vreme în care ideile generale împărţiseră critica noastră în tabere vrăjmaşe, Chendi face într-adevăr figură aparte, afişînd un eclectism şi o ubicuitate ideologică neobişnuite. Îl descoperim înrolat sub stindardul esteticului, triind, ca un vrednic urmaş al lui Maiorescu, producţiile literare ale momentului. E chiar mai catolic decît papa, căci nu se sfieşte a-l apăra pe mentorul junimist de propriile concesii. Ceea ce nu-l împiedică să vadă în Gherea un „eminent critic" şi să-şi însuşească unele puncte de vedere ale acestuia. Crede că arta nu poate fi despărţită de tendinţe, dar declară cu aceeaşi convingere că orice scriere de talent este morală. Simultan, Chendi e şi junimist şi gherist, şi sămănătorist şi adversar al sămănătorismului, încurajează unel manifestări simboliste, dar se şi desparte viguros de „decadenţi". Nu e neapărat un semn de derută această lunecare grăbită de la un pol la celălalt, cît mai degrabă urmarea efortului de a-şi crea un statut propriu, armonizînd ideile antinomice. Chendi nu e un critic de sistem, pentru că nu crede în infailibilitatea sistemului. Inteligenţa sa vie descoperă în el slăbiciuni greu de trecut cu vederea şi, mai cu seamă, o nepermisă rigiditate dinaintea realităţii artistice vii. Tocmai acest dogmatism încearcă a-l evita Chendi, alegînd din ideologia literară a timpului numai ceea ce se potriveşte temperamentului său năvalnic şi, se înţelege, operelor analizate. Criticul e, pentru el, un ins sensibil la individualitatea artistică şi capabil să-şi comunice impresiile într-o formă limpede şi convingătoare. Tocmai el, care forumlează atîtea verdicte, ca un magistrat al literaturii, se arată sceptic în privinţa posibilităţii criticului de a fi obiectiv pînă la capăt: „Noi, ceşti mici şi zavistnici, cei pururea hărţuiţi şi hărţuitori, nu avem decît păreri absolut şi intenţionat individuale; ne redăm impresiile dobîndite după cetirea cu luare-aminte a operei sau chiar după cunoaşterea personală a autorului. Acest fel de critică, fără a fi ştiinţifică, îşi are rostul său, căci, făcută cu totul dezinteresată, este totdeauna un răsunet just al timpului şi va servi vreodată ca material cercetătorilor viitori, pentru care părerile contemporanilor vor putea fi destul de preţioase." Este, probabil, singura idee de care nu s-a dezis întreaga viaţă. Celelalte, inclusiv aprecierile asupra contemporanilor, au cunoscut destule prefaceri. Credinţa în subiectivitatea funciară a actului critic i-a rămas, în schimb, intactă. Cu trei ani înainte de moarte, ţine să şi-o reînnoiască: „Critica nu poate fi redusă la rolul de maşină. În viaţa noastră, a scriitorilor, îşi au şi pasiunile rosturile lor, şi în tot ce facem şi în tot ce scriem, aceste pasiuni se răsfrîng pe nevrute. Între oameni de temperament, firele se împreună şi se destramă, după capriciul intereselor şi al împrejurărilor, şi trebuie să fii dascăl rece şi şters pentru a putea stărui în obiectivitate. Odată înstrăinat de un suflet, este omeneşte cu neputinţă să-l mai priveşti cu calmul omului de ştiinţă. Şi tăcerea, în aceste cazuri, este singura atitudine corectă." A fost, deci, parţial şi nu şi-a ascuns parţialitatea. Dar a fost întotdeauna de bună credinţă, crezînd sincer în ceea ce scria. Şi nu e tocmai greşit a spune că această sinceritate, binefăcătoare cîteodată, stînjenitoare alteori, agasantă cel mai adesea, a avut un greu cuvînt în conturarea imaginii criticului în posteritate. Căci acest fanatic al sincerităţii nu a cruţat pe nimeni, amic ori adversar, formulîndu-şi neocolit rezervele şi obiecţiile. A polemizat cu părerile lui Maiorescu, Dragomirescu, Iorga, Densusianu, principalele figuri de îndrumători literari de la întretăierea veacurilor. Şi poate că o astfel de îndrăzneală încă i-ar fi fost iertată. Însă i-a ridiculizat şi un asemenea afront nu se uită. Lui Maiorescu îi impută, mai voalat, mai pe faţă, necunoaşterea realităţii literare ardelene (**Dl. Tit Maiorescu despre noi**), atrăgînd atenţia asupra partizanatului profesat la **Convorbiri literare** în pofida pretenţiilor făţişe de obiectivitate: „Libere de greşeli n-au fost nici **Convorbirile** în mănoasa activitate şi, mai ales, cînd vorba era de aprecierea acelor producte literare care, sau că nu erau scoase la iveală de cei de la «Junimea», sau că nu corespundeau principiilor criticii literare profesate de d-l Maiorescu. Şi, judecătorii obiectivi vor socoti-o **Convorbirilor**, desigur, de mare greşeală, că, în general, au fost cu prea multă preocupaţie şi exclusivism faţă de ai săi şi cu prea mare violenţă, ba cu oarecare despectare faţă de tot ce-i strein de cercul său... În sfîrşit, aşa se vede că e spiritul în România — ca şi la noi — spirit sectar, de castă, stăpîneşte cercurile sociale, care, durere, se manifestă şi în literatură şi, mai ales, în reviste, care (chiar şi cele mai de frunte) discută între sine cu aceeaşi lipsă de condescendenţă ca şi partidele politice între sine." Însăşi explicaţia dată stăruinţei maioresciene în a vorbi de o renaştere literară ardeleană după 1890 este, dincolo de forma dubitativă, tot o săgeată ce-şi atinge ţinta („Poate momentana însufleţire pentru V. Vlad Delamarina, poate nemulţumirea sa pentru scriitorii de dincolo. Ei, criticii mari, sunt totdeauna nemulţumiţi cînd, în lipsa scriitorilor mari, le lipsesc sujete congeniale şi cad adeseori în păcatul de a se inspira, în lipsa altora, şi de talente inferioare."). Cu Mihail Dragomirescu, care se grăbise a-i răspunde la... **Poşta redacţiei**, e de-a dreptul sarcastic („Presupun că aceste le va înţelege d-l Dragomirescu, căci sunt spuse pe şleau, şi cel ce le spune este şeful enciclopedic al d-lui Dragomirescu. Adevărul e că eu am ţinut să discut mai cu mănuşi cu «criticul de dincolo». Eu nu i-am pus în circă «ignoranţă», i-am dat însă să înţeleagă că pentru a judeca în materie literară, prima condiţie este ca să cunoască materia în care se pronunţă, căci, dimpotrivă, se expune a se face ridicol. Eu am discutat obiectiv fiindcă aveam în vedere că discut cu **Convorbirile literare** şi fiindcă pe vremea aceea nu ştiam încă nimic de existenţa criticilor de la «Poşta redacţiei», faţă de care trebuie să fii foarte explicit, drastic de explicit, ca să te înţeleagă."). Peste ani, îi va consacra, de altfel, un portret vitriolant, **Mihalache**, unde se miră „cum omul acesta a fost tolerat atîta timp la masa bogaţilor, să se hrănească cu fărămăturile intelectuale ale «Junimei» şi cum din contactul cu acei — nobili şi plini de simţăminte domni, n-a reuşit să-şi diferenţieze cîtuşi de puţin simţirea, ci a păstrat cu sfinţenie tot instinctul, toată brutalitatea şi toată gama de alte insuficienţe." Cît despre Iorga, cu care fusese solidar un scurt răstimp la **Sămănătorul**, el devine, începînd de prin 1906, ţinta unei copioase serii de pamflete (**Opinie separată, Apostolomania, D-l Iorga părăseşte „Sămănătorul"** etc.), ce-i asigură lui Chendi un loc de frunte în istoria polemicilor româneşti.

Dincolo de relativa lor îndreptăţire, atari luări de poziţie sînt simptomatice pentru criticul nostru. Oroarea de înregimentare şi voinţa de independenţă sînt, la el, trăsături definitorii. Îndată ce simte fie şi o vagă intenţie de subordonare din partea cuiva, se delimitează vehement. Faţă de spiritele directoare ale epocii, dornice a-şi spori fiecare numărul fidelilor, Chendi a făcut mereu „opinie separată", uneori cu riscul de a-şi contrazice anterior exprimatele convingeri. A rîvnit să vorbească exclusiv în numele propriu, să fie unicul răspunzător de ceea ce susţine. Cunoaşterea dedesubturilor vieţii literare, a complicatelor jocuri de culise, străine îndeobşte cititorilor, dar hotărîtoare pentru dreapta înţelegere a realităţii vizibile, i-a lăsat un gust amar, ce şi-a pus amprenta nu doar asupra textelor critice propriu-zise, redactate ca indirecte răspunsuri la manevrele din umbră, dar şi asupra unor însemnări de interes mai larg, precum cele strînse sub titlul **Impresii literare**. Cînd se va scrie o istorie „secretă" a criticii, radiografiile lui Chendi vor fi, probabil, la mare preţ. Un nobil idealism l-a împins să se ridice în contra moravurilor nu tocmai curate ale vieţii literare, cu speranţa îndreptării lor. Vană, quijotescă iluzie! Scoaterea la lumină a mizeriei umane ce prolifera la adăpostul înaltelor principii n-a purificat atmosfera. „Enteresul", prin care subînţelegem şi preocuparea materială, şi ambiţia dominării spirituale, a continuat să mişte roţile instituţiei literaturii. Unicul efect vrednic de semnalat a fost marginalizarea, bagatelizarea, ridiculizarea criticului imprudent. Idealismul şi spiritul de independenţă au făcut din Chendi un izolat. Iar această singurătate, accentuată cu fiecare zi, s-a răsfrînt, în măsură egală, asupra scrisului său, tot mai drastic şi mai neprotocolar, ca şi asupra sănătăţii sale. Departe de mine gîndul de a transfera în contul contemporanilor răspunderea pentru tragicu-i destin. Chendi avea de la natură o sensibilitate maladivă, datorită căreia resimţea cu brutalitate orice contact cu lumea dimprejur. Era un „senzitiv", un vulnerabil convertindu-şi timiditatea în agresivitate. Duritatea, de atîtea ori reproşată, era un mijloc de apărare, o haină de protecţie. Însă nu e mai puţin adevărat că lumea în care a trăit s-a întrecut în a-l răni şi a-i spori izolarea. Altul s-ar fi adaptat împrejurărilor, punîndu-şi idealismul la păstrare. Nu şi Chendi, al cărui devotament pentru puţinele-i credinţe durabile e egalat, poate, numai de aversiunea pentru tranzacţiile de orice fel. O singură concesie însemnată a făcut circumstanţelor, alcătuindu-şi concepţia de viaţă în funcţie de experienţă. Era, de fapt, o adaptare a teoriei selecţiei naturale. Şansa supravieţuirii stă în luptă. Făţişă, cavalerească, însă permanentă şi necruţătoare. A luptat, de aceea, cu toţi, pentru ca să existe. Iar cînd a simţit că-l lasă puterile, că nu mai găseşte în sine resurse, s-a aruncat pe fereastra sanatoriului. O asemenea luptă, neîncetat decisivă, nu ţine cont de nimic. Aşadar nici de oportunitate. Pentru cel ce o poartă este mereu oportună. Fireşte că, din perspectiva celorlalţi, ea se face vinovată de păcate capitale: inadecvare, lipsă de tact, rigiditate, ridicol. Chendi n-a ştiut şi nici n-a vrut să fie diplomat. Şi-a rostit gîndurile în impudica lor goliciune. O luciditate împovărătoare îi semnala erorile, lacunele, gafele, şi nimic nu-l putea împiedica să le arate cu degetul. Exagera în multe rînduri, atribuindu-le amploarea catastrofelor şi, mai cu seamă, uita, furat de şuvoiul lor, să observe şi ceea ce le înconjoară. Îndreptată într-o direcţie anume, privirea îi devenea imobilă. Peste cîteva ceasuri ori zile, era disponibil şi pentru rest. Dar atunci, pe moment, nu existau decît defectele, atrăgîndu-l cu o forţă irezistibilă, şi întreaga-i energie era îndreptată spre detalierea lor. Expresii ale dispoziţiilor momentane, textele lui Chendi cer din parte-ne multă răbdare. Luate separat, ele oferă imagini parţiale, uneori strident parţiale, ale operelor discutate. Trebuie să le citeşti pe toate cîte se referă la creaţia unui scriitor sau la o problemă oarecare, ca să iei cunoştinţă de opinia globală a criticului. Numai astfel, reconstituind din fragmente întregul, ponderea cutărei execuţii se diminuează, dovezile de preţuire ies în planul întîi, oferind bunelor noastre deprinderi necontrariantul joc de lumini şi umbre ce ni se pare a reprezenta justa măsură a lucrurilor. Or, inclementul Chendi n-a găsit critica dispusă la răbdare. A fost citit mai ales fragmentar, subliniindu-i-se pînă la deformare inconsecvenţele, exagerările şi sadismul. Primul volum al seriei de opere iniţiată de Dumitru Bălăeţ dă la iveală o sumedenie de studii şi foiletoane rămase în paginile periodicelor timpului, cele mai multe necunoscute de posteritate. Ele documentează, pe de o parte, timpuria diversitate a preocupărilor criticului, în care descoperim şi un atent scotocitor al trecutului literar, şi un cronicar, în sensul actual, al producţiei literare curente; pe de alta, un luptător de o rar întîlnită înzestrare, respirînd cu nesaţ fumul bătăliilor ca pe singurul aer convenabil plămînilor săi. Este, trebuie să fie, un prim pas pe calea apropierii vitregitului critic de noi.

Al. DOBRESCU

Ilarie CHENDI, Scrieri, **I. Ediţie, prefaţă, tabel cronologic, note şi comentarii de Dumitru Bălăeţ, Editura Minerva, 1988**

actualitatea

CARTEA DE POEZIE

Generaţii

Valurile pe care critica le-a stîrnit în ultimii ani pentru a purta pe crestele lor nişte ambarcaţii literare care astăzi încep să fie văzute în adevărata lor dimensiune s-au mai potolit. Alături de cei pe care recenzenţii i-au prezentat cu entuziasm ca reprezentanţii poeziei noastre de azi şi de mîine încep să se distingă, tot mai bine conturate, profilurile unor scriitori mai puţin luaţi în seamă sau ignoraţi de foiletonişti. Şi tocmai astfel de autori mai puţin discutaţi, care îşi croiesc destinul literar pe cont propriu, fără a beneficia de susţinerea publicitară a grupurilor, generaţiilor ş.a.m.d. ne arată că lirica noastră tînără înseamnă mai mult decît o aceeaşi formulă poetică repetată sub semnături diferite. Între vocile care se disting în momentul reevaluării liniilor de forţă ale aşa-zisei generaţii '80 o putem număra şi pe aceea a lui Ion Cristofor, poet trecut prin şcoala „Echinoxului". Nu mă refer aci, desigur, la activitatea tînărului scriitor în redacţia revistei studenţilor clujeni. Versurile sale trădează afinităţi spirituale, un mod specific de a gîndi poezia. Adrian Popescu sau Ion Mircea sînt poeţi cu o personalitate foarte bine conturată, cititorii ştiu acest lucru, dar în scrisul amîndurora este ceva care imprimă poeziei o prestanţă caracteristică. Ion Cristofor face şi el parte dintre autorii care abordează poezia ca pe un ritual, ca o formă de civilizaţie şi de civilizare. Pentru autorii din această categorie scrisul literar presupune anumite „maniere", el nu se poate prezenta oricum — aşa cum la un concert simfonic nu se cade să te prezinţi îmbrăcat în trening şi încălţat cu tenişi. În poezia lui Ion Cristofor nimic nu aminteşte aşadar de dezinvoltura afişată de o mare parte din poeţii de vîrsta sa, niciodată nu vom întîlni în paginile sale neglijenţe (mimate sau... naturale). Dimpotrivă, aici e de apreciat linia bine tăiată a veştmintelor, sobrietatea lor, distincţia alunecînd cîteodată în rigiditate. Deşi nu se supune exigenţelor prozodiei poezia acestui autor stă sub semnul rigorii. Pentru a pătrunde în spaţiul pe care îl deschide trebuie să accepţi la rîndul tău, fără a le căuta provenienţa, şi fără a te întreba de utilitatea lor, aceleaşi convenţii. Hieratismul poeziei lui Ion Cristofor te cîştigă încă înainte de a distinge amănuntele, de a te apropia de elementele ei constitutive. Gravitatea pe care rostirea poetică nu o pierde nici o clipă transmite tuturor temelor abordate de autor vibraţie existenţială. „Cum intră versul pe porţile poemului — desculţ, în straie umile / cu frînghia de gît, precum burghezii din Calais / cum intră un înger surîzător în cuptoarele albe ale crematoriilor / şi iese în mînă cu un trandafir pe care-l întinde prostituatei lumii / cînd luna răsare doar pe jumătate şi tu îţi aşezi craniul pe un talger de aur / lăsîndu-l să lumineze erorile veacului / în timp ce sapă şi sapă şi sapă cîrtiţele entuziasmului / şi cineva noaptea fumează nepăsător istoria neamului tău / sub coada cometei ce mătură oraşele..." (**Despre imaculata concepţie a poemului**). Gravitatea, e adevărat, nu e întotdeauna departe de preţiozitate („... sudoarea omului a vitei calm se ridică / spre norii unui palid noiembrie..." — **Genealogic**), graniţa dintre ele fiind uşor de trecut pentru că poetul „riscă", nu consemnează corect şi caligrafic, ci face incizii în învelişul simbolic al lucrurilor şi întîmplărilor: „Fericite erau zilele scurtei vacanţe / copiii se jucau pe faleză cu crabi / umbra anilor cădea peste noi luminoasă / ca o seceră era luna pe cer / o coasă de aur lunecînd somnoroasă". (**Fericite erau zilele**); „Tîrziu am înţeles / unde mînai cu flautul / şobolanii cuvintelor / lăsînd vîntul să vorbească-n / pieţele cetăţii..." (**Tîrziu**). Atunci cînd alături de însemnele realităţii imaginaţia introduce apariţii fantastice atmosfera devine halucinantă. „Coboară steaua în alcoolul vecinului / înnebuneşte saxofonul în burta unuia de la parter / copite de inorogi ce urcă scările grăbiţi / sau poate mai auzi merele putrezind în paradis..." (**Trec nourii ca sfincşi tăcuţi**). Din acest motiv peisajele înfăţişate par, nu o dată, corespondentul literar al picturilor metafizice: „În noaptea asta cînd ploaia bate tam-tam-ul pe acoperişele de zinc ale periferiei / cînd auzi bastonul orbilor în pulberea oraşelor de la capătul lumii..." (**Melancolie**). Frecvenţa unor termeni poate uneori deruta — de pildă frecvenţa cu care este invocat soarele („purpura soarelui / ce nu mai e decît un bou jupuit / în cîrligele măcelarilor"; „Sub sorii pribegi ai anotimpului / răgetul leilor e un cristal"; „pasăre statornică / ce ridici / şi împrăştii în soare / lacriama patriei"; „foşnet de molii în Historia magna / şi răsărituri de soare presate / lîngă frunza din crîng" etc.). Poezia lui Ion Cristofor este o poezie a soarelui numai în măsura în care e o astfel de poezie aceea a lui Odysseas Elytis, din care fixează un motto unuia dintre poeme: claritatea ascunde în spatele ei acel univers al iraţionalului pe care E. R. Dodds îl descria într-o celebră carte despre spiritul grec. Poetului îi repugnă ceea ce produce „rîşniţa versului unui poet tradiţionalist şi senil", el se vrea un „anarhist al melancoliei". Seninătatea îi este străină; calmul rostirii ascunde îndoiala, neîncrederea în ceea ce i se arată. Cine poate descoperi, mai bine decît poetul ceea ce se ascunde în inima trandafirului? „În miezul trandafirului / domneşte întunericul / sau spaima. / Grea e povara lui. // Tu, poezie / pîine a iluziei / şi inima ca un copil înfometat / după gratiile coastelor / nervii întinşi ca frînghia căţărătorului / surîzînd deasupra prăpastiei // luminat de sorii abisului." Sorii poetului sînt aceşti sori, ei alimentează „ţipătul disperat al vulturului rătăcit / într-un azil al aerului." Lirica lui Ion Cristofor este o lirică de atmosferă, vagul coagulîndu-se în jurul veşnicelor probleme ale omului. Versurile din **Cina pe mare**, e adevărat, nu sînt întotdeauna profunde, magia rostirii o ia uneori înaintea încărcăturii existenţiale pe care îşi propune, totuşi, să o reprezinte poetic; sonoritatea are cîteodată ascendent asupra semnificaţiei, discursul liric nu dezvăluie încă puternicele centre de iradiere în jurul cărora trebuie să se organizeze. Aceste observaţii nu micşorează însă meritele poetului — unul dintre autorii tineri a cărui evoluţie trebuie urmărită.

*

De o cu totul altă factură este poezia lui Radu Pătrăşcanu din volumul, apărut postum, **Tunelul albastru**. Punctele de sprijin nu mai sînt căutate, în cazul de faţă, în imaginarul poetic, ci în realitate; imaginarul este interogat atunci cînd intensitatea trăirilor face insuficiente referinţele la realitatea aşa cum este: „De vînturi şi de ploaie ies sfinţii din pereţi / să-şi dezmorţească leneş ciolanele tocite; / Uitate-n zugrăveală li-s feţele-ofilite / şi-ntinşi pe iarba verde par grupuri de bureţi. // În lacul cu mirosuri de mîl şi de broaşte / zac săbii lungi de stufuri cerşind către văzduh, / iar noaptea, cîteodată, coboară sfîntul duh / să-şi spele-nchipuirea şi praful de pe moaşte" (**Acuarelă**). Din pioasa prefaţă semnată de Valeriu Anania aflăm că Radu Pătrăşcanu, stins înainte de a se bucura de apariţia volumului îndelung aşteptat, face parte din generaţia războiului, a debutat în 1943, trei decenii şi jumătate aşteptînd apariţia următorului volum. Am spus-o şi altădată: încercările pe care istoria le-a suprapus peste vieţile celor mai mulţi scriitori din această generaţie fac în foarte multe cazuri imposibilă evaluarea pur literară, obsesia unor teme (dar mai putem vorbi în cazul de faţă de „teme"?) existenţiale trage mai greu în balanţă decît interesul pentru actualitatea artistică a scrierilor. Poezia lui Radu Pătrăşcanu e, din acest punct de vedere, inocentă: ea îşi propune să spună pur şi simplu, fără a acorda prea multă importanţă modului spunerii, care rămîne acela tradiţional: „Au trecut pe lîngă inima mea / zile şi nopţi, cîmpuri şi păduri, / ploi şi viscole. / Apoi au trecut apele / şi tot mai departe apoapele. // Uitat în răscruce / am căutat în fiece pas / şi-n fiece ecou / amintirea inimii / şi paşii fraţilor cu alt glas. // Dar răscrucea s-a mărit, s-au umbrit trecătorile, / şi vîntul şi morile / şi am rămas singur în pustie / ca o inimă care nu mai învie." (**Au trecut**). Valeriu Anania schiţează cu delicateţe sufletească şi în acelaşi timp cu multă comprehensiune un cadru în care versurile lui Radu Pătrăşcanu să poată fi mai adecvat receptate: „Eroi sau nu, căzuţi pe front sau în lagăre cu sîrmă ghimpată, morţii au refuzat să putrezească şi s-au instalat în sensibilitatea cîtorva conştiinţe, bîntuindu-le somnul, străjuindu-le preajma, aţinîndu-le cărările, ca nişte strigoi cu aripi. Este obsesia de care un Laurenţiu Fulga nu a scăpat pînă la propria sa moarte. Şi poate că tînărul pacifist de astăzi, cu spada strivită sub călcîi, s-ar simţi mai puţin încrezător în stindardul Columbei dacă el n-ar fi următorul imediat al unei generaţii greu încercate, zisă «a războiului», şi beneficiar al mărturiilor ei."

Constantin PRICOP

Ion CRISTOFOR, Cina pe mare, **ed. Dacia, 1988**

Radu PĂTRAŞCANU, Tunelul albastru, **ed. Cartea Românească, 1988**

editorială

CARTEA DE PROZĂ

La război ca la război

Preluînd un întreg arsenal din limbajul militar, o întreagă strategie de luptă (epică) și chiar și un subiect de inspirație cazonă, Mircea Horia Simionescu a scris un roman cu multe pagini savuroase, **Asediul locului comun.** Inspirația din teoria și practica grupului de la **Tel Quel** este mai pregnantă decît în toate cărțile lui Mircea Horia Simionescu. Ca să folosesc și-un titlu al lui Claude Simon, preluîndu-i și jocul de cuvinte, pe care-l decodează Todorov, voi spune că și la Mircea Horia Simionescu „asediul" acesta al locului comun este o „Bataille de la Phrase". Claude Simon scrisese un roman pe care-l intitulase „La Bataille de Pharsale". Prin anagramă, teoreticianul francez a ajuns, probabil, la decodificarea sensurilor, la jocul lingvistic pur. Dacă mai punem între paranteze celebra dihotomie „aventura unei scriituri" — „scriitura unei aventuri", precum și barthesiana distincție între scriitor și scriptor, ajungem la pasajul teoretic pe care Mircea Horia Simionescu îl dezvoltă la paginile 144—145 și pe care îl citez în întregime, cu toată lungimea lui, fragmentul vorbind despre carte mai bine decît am putea-o face noi: „O bună parte din (să le zic așa) povestirile mele tratează chestiunea delicată și exasperantă a depășirii momentului inceperii, al schimbării spasmului în scris. Exact de asta are el nevoie. Sînt scriitori-povestitori și scriitori-scriitori. Primii transcriu ceea ce oricînd pot relata oral, servindu-se nevoit de semnele alfabetului, utilizînd adesea mijloacele audio-vizuale — banda de magnetofon, filmul —, în care rămîn aceiași fermecători povestitori. Scriitorii-scriitori sînt, nefericiții, cei cărora le repugnă ideea unei traduceri: ei vor ca expresia să fie simultană, identică și egală cu gîndirea, invenția să opereze odată cu înfiriparea grafică pe hîrtie. Este diferența între cel care învață și folosește o limbă străină și cel care, învățînd-o, gîndește din lăuntrul ei. Pe povestitor îl interesează, în primul rînd, fidelitatea traducerii, inventînd cu un pas înainte de a așterne pe hîrtie. Pe scriitorul-scriitor, mai mult sistemele grafice care se nasc, inventate și ele, în chiar momentul desenării lor. Cel mai productiv eveniment al primului e viața reală sau imaginată controlabilă după legile naturale; evenimentul celui de-al doilea se înfiripă din elementele ce realizează fraza, paragraful, narația, material răsfrîngînd și el imaginile reale și imaginare ale vieții, dar în chip diferit, după legile statornicite de mintea și mîna omului nărăvite de deprinderea scrisului și culegerii tipografice. De la primul cititorul așteaptă întîmplări, de la cel de-al doilea figuri și jocuri; pe primul îl întîmpină mai ales cu inima, pe celălalt cu inteligența căutătoare de imposibilități; de la primul, cum este viața, de la cel de al doilea, cum funcționează viața ca să arate cum arată și va mai arăta". Rîndurile acestea le-ar fi semnat și Ricardou, în dogmatismul și narcisismul lor.

Mircea Horia Simionescu povestește cum s-ar scrie o carte, pentru ca, în final (dar trebuie să recunoaștem că regia aceasta este împrumutată de la maeștri-povestitori), chiar pe ultima filă, să înțelegem c-am urmărit un film, al cărui scenariu este cartea aceasta care este o poveste a filmului și așa mai departe. Finalul face ca textul, ca și șarpele din mitologie, să-și muște coada. Imaginarul se proiectează în alt imaginar, reflectîndu-se la infinit.

Meritoriu este însă faptul că Editura Militară, care tipărea numai cărți „de război", a acceptat în planul ei cîteva cărți de sclipitoare inteligență, de acută modernitate, inspirate, chiar dacă în sensul foarte larg, din „dicționarul de termeni militari". Mircea Horia Simionescu nu se dezminte. El a continuat să desfășoare o strategie epică începută cu **Dicționarul onomastic** și așezată, în totalitatea ei, sub zodia dicționarului.

Acțiunea de distrugere în masă operează și aici: începînd cu personajele, golite de substanță psihologică, ființe de hîrtie, continuînd cu epicul, desfăcut în segmentele constitutive. Epicul este parodie la epic, la fel și caracterologicul, la fel și psiholgicul. Ceea ce deosebește proza lui Mircea Horia Simionescu de „noul nou roman francez" este umorul inteligenței, cu desăvîrșire absent la Claude Simon, Robert Pinget sau Claude Mauriac. Întreprinderea mi se pare, cu toate acestea, sterilă, dacă este prelungită. Parodia limbajelor epice osificate a funcționat încă în **Don Quijote.** Periodic, limbajul se reîmprospătează prin deconspirarea „mașinariei de război". Ea este spectaculoasă, generînd un comic metatextual, operativ în cazul cititorului de calibru intelectual, sățios, totuși, și pentru acesta. Locul comun apare în goliciunea lui, fără un plan metafizic deasupra — derizoriu, chiar dacă inteligent descusut. Hai să ne aducem aminte de filmele mute — de capodoperele lui — și să încercăm să descoperim acolo semnele descompunerii „epice". La Chaplin sau la Stan și Bran, în momentele lor de grație. Vom vedea că, la ei, locul comun și trucul dezgolit se încarcă de un vid pe care nu-l vom mai regăsi, în semnificația lui literară, decît la **Beckett.**

Efectul este, de multe ori, invers decît acela dorit: pagini frumoase de literatură, „detestabilele" povestiri la care autorul recurge, se pierd într-o pastă dizertativă inteligentă, plină de umor, dar în cele din urmă plictisitoare.

Romanul lui Tudor Dumitru Savu, **Fortul,** e tipărit și el în Editura Militară. Și în cazul acesta editura a avut inspirația să lărgească foarte mult gama tematică și stilistică, publicînd un roman straniu (dacă ținem cont de clasificarea operată de Todorov), de-o frumusețe aparte. Paradoxal mi se pare doar faptul că Tudor Dumitru Savu, prozator de certă personalitate în generația lui, original și subtil, nu încetează să se delimiteze de modele, prin înglobarea lor într-un subsol de text. Observam, mai demult, puternica impresie pe care o lăsase mai tînărului scriitor **Cartea Milionarului.** Mă văd obligat și aici să aduc în discuție celebra **Invenție a lui Morel,** de Bioy Casares, după care Alain Robbe Grillet a scris scenariul și el faimos la filmul **Anul trecut la Marienbad** — de unde migrează tema oglinzii și a creației de copii, producere-n fictiv de lumi —, cum și de asemeni celebrul **Deșert al tătarilor,** unde la marginea deșertului e așezată o fortăreață — aici, la marginea altui deșert, marea — e situat un fort. Încă nu-mi pot da seama cîtă polemică e conținută aici și cît decalc. Faptul mă descumpănește, pentru că autorul are imaginație, are un stil personal și o lume de personaje pe cale de-a se structura; chiar un ținut, cu întindere de la gurile Dunării și pînă la cotul ei înspre munții Dobrogei, și de aici pînă la plaja cu faleză, pe care stă cocoțat Fortul. Cartea e frumoasă, dar seamănă cu o cetate ridicată după planurile alteia și pe ruinele ei. În cazul lui Tudor Dumitru Savu funcționează, în paralel, două forțe constructive: una care lucrează prin imitație (conștientă sau nu), și o alta, originală, impetuoasă și foarte productivă poetic. Dar incidența amîndurora descumpănește și amînă, în paguba autorului, o judecată altminteri favorabilă.

La terminarea Colegiului Militar, sublocotenentul Dierna este trimis, ca și Giovanni Drogo, într-un fort de la capătul lumii. Căile de acces sînt ca și impracticabile, iar fortul, ca și fortăreața lui Dino Buzzati, este inexpugnabil. Tema comună, pînă aici, este „exilul". Pentru sublocotenentul Dierna Fortul Cardon nu mai exercită atracția care-l ține legat de fortăreață pe Giovanni Drogo. Și nici metafora globală nu este aceeași. La Dino Buzzati funcționează, în corelație, inconsistența timpului și mirajul evenimentului. Parabolă a existenței, **Deșertul tătarilor** iese din zona fantastică.

Modelul Bioy Casares apare în partea a doua a **Fortului.** Fortul este o creație în oglinzi a maiorului Tauss, profesor al sublocotenentului Dierna la Colegiu. După întîmplări mai mult sau mai puțin verosimile petrecute în Fort sublocotenentul Dierna izbutește să scape magiei. Se reîntoarce la colegiu, dar descoperă că nu a existat nici un Fort Cardon, pe nici o hartă militară, că maiorul Tauss a fost profesor la Colegiu cu cîteva decenii în urmă și că a proiectat, într-adevăr, un Fort așa cum îl descrie, ca martor ocular, Dierna. Dar fortul nu a fost niciodată ridicat. Mai mult decît atît: în scriptele Colegiului nu apare nici un elev cu numele Dierna. Sublocotenentul se reîntoarce la malul mării, nu mai descoperă nici o urmă a Fortului Cardon, în schimb îl zărește „parcă plutind, parcă ar sta suspendat deasupra valurilor înspumate, și lumina farului, strălucitoare. Fortul, chiar el, uite-i zidurile, punctele de observație, ce bine se vede, uite Fortul plutind, Fortul Cardon, clădirea Comandantului și plaja întinsă, Fortul pustiu, plutind deasupra mării, plutind, scufundîndu-se, plutind, peste el vine călare întunericul, îl astupă valuri grele înfricoșate".

Ca și personajele din **Invenția lui Morel,** sublocotenentul este o creație a „demiurgului" Tauss. Mărturiile nu pot lăsa urme pentru că și martorul lor este umbra unei ficțiuni. Altă interpretare nu pot să dau metaforei: despre lumi paralele nu poate fi vorba, textul nu ne îndreaptă nici măcar cu o săgeată în direcția aceasta. Nici mărturia nu poate fi pusă la îndoială, ca efect de halucinație ori de alienare.

Instalat cu tot con**fortul** într-o trăsurică străină, Tudor Dumitru Savu produce imagini (cum este venirea, pe valuri, a cerbului) de toată frumusețea. El are o mare poftă și naturalețe a povestirii și are simțul rar al gradației. Din punctul meu de vedere, are toate datele să fie original pînă la capăt. De ce nu o face — e o întrebare fără răspuns. Cu toate rezervele, continui să-l așez între prozatorii de frunte ai promoției sale.

Val CONDURACHE

Mircea Horia SIMIONESCU: Asediul locului comun, **Ed. Militară, 1988**
Tudor Dumitru SAVU: Fortul, **Ed. Militară, 1988**

Doar materia cenușie

Despre ce este vorba în **Drumul cenușii**? Despre un ziarist, Adrian Coman, nemulțumit de sine, de felul cum își face meseria și de multe altele, mai mici sau mai mari. Pe masa lui de lucru „zac o sumedenie de caiete cu însemnări, zeci de casete cu interviuri, cu biografii comune, zeci de răspunsuri la două întrebări extrem de banale, pe care mi le-am pus de cîțiva ani încoace: a) care-i sursa fericirii unor oameni? b) de ce sînt nefericiți alții? Interviuri cu salvați în ultimă instanță de la o moarte voită și interviuri cu cei ce găsesc lumea de azi cea mai bună posibilă. Mă ambiționasem să scriu un roman nonfictiv, o secțiune prin aceste zile, dar benzile de magnetofon, casetele și însemnările nu mi-au fost, cu toată abundența lor, suficiente pentru a închega cartea". O parte din caiete îi dispar („din casă, din sertarul în care le țineam") și e nevoit să le refacă din memorie conținutul. Medicul psihiatru Victoria Oprea îi dă ideea, mai mult: îndemnul de a porni pe urmele fostului ei prieten, Helgomar David, de a-l căuta, de a afla tot ce se poate despre el. „Nu știu dacă vei reuși ceva, dar experiența lui Helgo și cea pe care ai putea-o dobîndi te-ar ajuta, sînt convinsă, să te regăsești. Trăim într-un moment ciudat, în care toți oamenii se caută pe ei înșiși, își evaluează faptele, vor altceva, fiindcă știu — iar unii numai simt — că au greșit...". Din această „anchetă" ar urma să se zămislească o „cronică adevărată, un fel de replică la jurnalele de actualități, la textele din ziarul la care lucrez". Ideea e clară. Nu la fel e și cartea care rezultă, și acesta e principalul reproș pe care i-l voi face. Textul nu va fi o fereastră către lume, ci un geam mat pe care-s afișate cîteva idei. Luîndu-și toate materialele documentare cu el, Adrian Coman se suie în mașină și pleacă într-un voiaj fără țintă și fără scop precis. Traiectoria îi este de la bun început modificată, mai întîi de un agent de circulație, apoi de niște femei care trebuiau să ducă urgent un copil la spital; după care survine un alt incident, cu un alt agent de circulație, care-l bănuie că ar fi băut, dar totul e un bluff. Incidentul care va genera adevăratele „consecințe", adică desfășurarea ulterioară — cîtă e — a romanului, este cel în care Adrian Coman evită în ultima clipă accidentarea unei femei care făcea un autostop echivoc: „ca azvîrlită de un resort, femeia sărise din șanț, își abandonase grăbită gențile pe marginea șoselei și, fără să schițeze un singur gest cu mîna, se repezi pur și simplu spre mașină, lăsînd impresia că dorește să se sinucidă". Ana Maria Șerban va deveni tovarășa de drum a ziaristului, colaboratoarea și chiar iubita sa. Mărturisesc că relația dintre cei doi protagoniști mi-a lăsat din start impresia de forțat și factice, și nimic nu mi-a schimbat-o pînă la capătul cărții. Înțeleg că Adrian Coman avea nevoie (adică Augustin Buzura avea nevoie pentru acela) de un interlocutor și un stimulator (precum Holmes și Watson), dar transformarea, aproape instantanee, a pasagerei de ocazie în coautoare a anchetei existențiale este pe cît de grăbită, pe atît de exterioară. În tot ce se întîmplă între cei doi, se simte **regia,** mai mult chiar: se văd sforile. După ce scapă cu bine și de violența unor huligani cu Opel și de încă un agent de circulație, care le cercetează suspicios portbagajul, Adrian și Ana Maria trag la un hotel, peripatetizează platonic, ascultă benzile despre și cu Sabin (sinucigaș ratat), pornesc din nou la drum, conversează într-un luminiș, ziaristul povestește cu amănunțime tot ce știe, ea e un ascultător ideal, tonic, grijuliu, pare născută pentru această expediție retro-introspectivă. Automobilul demarează iar și, pe la jumătatea romanului, se produce alt incident rutier care va determina restul mecanismului epic-analitic: un țăran accidentat (lovit de un taur) trebuie dus la Chirurgie; în urma acestui gest de omenie, ziaristul și companioana sa devin oaspeții lelii Lucreția (nevasta rănitului), în pensiune completă. În acest sejur se află în fine tihna necesară reconstituirilor, din memorie și din casete, a **biografiilor comune.** Tot aici, legătura dintre cei doi psihovoiajori capătă, dacă nu mai multă întemeiere, oricum un plus de carnație. Cîteva scene cu „tiranul" local Socoliuc (veche cunoștință; v. **Re ugii**) încheie, indecis, cartea.

Nu știu în ce măsură această lacunară rezumare a materiei romanului — cel puțin în componenta epică — l-a făcut pe cititor să înțeleagă insatisfacția cu care am parcurs-o. Nemulțumirea principală vine, paradoxal, de la lipsa de veridicitate și naturalețe. Spun „paradoxal" pentru că înclinația lui Augustin Buzura spre realism, spre **realismul dur** chiar (cu ceva de neo-realism) este bine cunoscută, amplu dovedită prin cărțile de pînă acum. Și în cea de față ea se face simțită, dar cum, cît? Întristător de sporadic, prin flash-uri, scurte secvențe de cîteva clipe, aluzii, insinuări, o frază, o întrebare, un citat. Cînd printre compactele, anevoioasele formații cenușii de cuvinte sclipește cîte un crîmpei de realitate vie, îți vine să exclami cu cuvintele poetului: părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă... În rest, miile de propoziții ale romanului încheagă doar construcții mentale, labirintic întortocheate, fastidios dilatate, lipsite de suflu și opace. Simplu spus, nici un personaj nu trăiește de sine stătător, dincolo de verbiajul analitic al autorului. Lipsesc determinațiile, lipsesc motivațiile, lipsește integrarea, implicarea într-o încrengătură vitală complexă, plauzibilă, recognoscibilă, lipsește factorul timp, lipsește desfășurarea în durată, trecerea și petrecerea care sunt existența autentică. Augustin Buzura comentează îndelung (desigur, într-un limbaj de o intelectualitate impecabilă) un șir (nu foarte numeros) de **stop-cadre,** de imagini înmărmurite, care nu mișcă și nu se mișcă. Acestui statism împînzit de cuvinte i se adaugă, pustiitor, anihilant, maniheismul; de altfel, el era anunțat încă din program: un șirag de biografii comune ale cui? A. ale celor foarte nemulțumiți de viață, B. ale celor foarte mulțumiți. De aici paralelismul fatal, dihotomic, incomunicarea inexorabilă dintre cele două tipuri de ființe-de-cuvinte: cei buni (dragi autorului, nemulțumiții) și cei răi (antipatici aceluiași; mulțumiții). Fără să vrei, te gîndești la epica de rînd a anilor '50 ai epocii dogmatice: acolo „pozitivii" și „negativii" erau, de bine de rău, angrenați într-un conflict fals creat de false probleme (lupta de clasă se ascute etc.). La Buzura din **Drumul cenușii,** purtătorii de plus și purtătorii de minus nu intră în nici o relație, se ițesc, cînd unul ici, cînd altul colo, dar nu se întîlnesc în inter-acțiune, cum nu se întîlnește nebunul de alb cu cel de negru în șah. Cît despre **probleme,** ele există, destule reale și serioase, de anvergură și adîncime, dar ele sunt numai enunțate, emise de vocea auctorială (sau prin purtătorul ei de cuvînt), fără a fi dizolvate în tramă, fără a reieși din ea. Augustin Buzura, spirit speculativ și dominat, propulsat de o fecundă sfîntă mare nemulțumire, atinge, în paginile cărții, nu puține chestiuni grave, din domeniul rural, industrial, civic, social, medical, educațional și, mai presus de toate, moral, frămîntarea etică fiind a sa **faculte maîtresse.** Formularea lor curajoasă nu-l lasă indiferent pe cititorul de azi. Dar o colecție de douăzeci de reflecții bătăioase nu-i suficientă pentru a susține armătura unui **roman.** Creaturile din **Drumul cenușii** n-au trup, nici spirit, nici suflet, ci sunt doar niște șine cu nume propriu, pe care circulă garnituri greoaie cu încărcătură eseistic-dizertațională.

Artificialul țîșnește chiar de la nivelul limbajului. Cînd e cultivat, aparținînd unor oameni instruiți, el are prea întotdeauna cerebralitatea îndesată, acută și rece, amintind de primele romane ale lui Ivasiuc, atomizantă și nediferențiatoare; cînd e grosolan, în vorbirea celor îndeobște „răi", este un hibrid neatestabil de argou cu vulgaritate de cabinet. În **Drumul cenușii,** mai pronunțat decît în cărțile anterioare (și mă gîndesc și la reușite certe ca **Vocile nopții**), Buzura nu-și vede și nu-și aude eroii — ci doar și-i gîndește.

Am toată stima pentru ideile pe care — ca atare — le exprimă autorul; îi admir priza la miezul realului în spațiul problematic; detest ce detestă și el, aprob valorile pe care le aprobă. Dar această solidaritate în gîndire nu mă împiedică să observ, mîhnit, că pe lungul drum al cenușii, populat cu fantomele (grotești) ale cîtorva agenți de circulație și cu cîteva panouri cu fotografii de fapt divers, n-am întîlnit nici un seamăn pe care să-l ții minte.

George PRUTEANU

Augustin BUZURA, Drumul cenușii, **Ed. Cartea Românească, 1988.**

Traian IANCU

Casa părintească

De-acolo, mi-am luat izvorul
Țișnind spre soarele de vară,
În luna florilor, cînd dorul
Se plimbă-n ceasul dinspre seară...

Mai tainic gîndul fuge-n lume,
Cînd vine dorul de la vatră,
Din casele de lemn și hume
Răsar puterile de piatră...

Și vocea-mi răsări spre soare
Și inima-mi bătu mai plină
Cînd forța cea biruitoare
Un Grădinar avu-n Grădină...

O ! Casă veche, părintească,
Tu știi cutremur, sărăcia
Ce-aduse zarea-naltă-albastră,
Cu rodul nou, în România...

Un susur nou, ca o chemare,
Ce ne-a scăpat de zile grele,
Și o iubire de-nălțare
Spre împliniri, și sbor spre stele...

Ți-aduci aminte, cînd desprinsă
Fereastra ți-a primit dor nou ?...
Cu struguri de-august fu deschisă,
Și-n casă ți-a intrat ecou ?

La mama, s-așeză pe umeri ;
Ca mai departe să ne crească,
În anii, ce prin veac îi numeri,
Străbună casă părintească !...

Mă înfioară...

Nimic nu mă-nfioară mai tare.
Decît un răsărit de soare
Care leagănă muntele, văzduhul,
Mai ales primăvara, cînd își
primesc duhul
Florile din pămînt, precum
păsările-ntr-un zbor
Își urmează răsăritul și creșterea lor...
Și-n această primenire,
E-un cîntec de vioară ce-n bună știre
Tresare, în marea așteptare,
Să-și găsească o cărare,
Căci nimic nu moare
După ce s-a născut,
Ci o ia de la început !...

Bătrîne dureri
Nasc mai multe iubiri,
Azi, ca-n ziua de ieri !...

De departe din codru...

Se nalță un zbor de frunziș,
o chemare !
Prin zare se-arată, ca visul, ca vîntul...
În codrul cel tînăr se vede-o mișcare
De stejari care cresc, în mine,
avîntul...

Spre vîrfuri! E verde pădurea și-n poale,
Cînd calci cu piciorul, pe drumul întins,
Pe frunzele veștede, drumul e moale,
Și simți o răcoare de duh necuprins...

Aproape-i izvorul, cu apa lui vie,
Și iarba te cheamă să mergi mai departe,
Cu leagăn de foșnet ce mișcă sub glie,
Și crește crăițele albe ! De-o parte...

O, Vatră întreagă, crăițele cresc,
Ca niște brîndușe ! Dar haina lor albă
Ți-arată, că-n codru — smarald
pămîntesc —
Se nasc revelații, cum floarea de nalbă...

Burează o ploaie, prin frunze. În soare,
Se-nalță amiaza. Cu codrul odată...
Culeg la crăițe. Și-n murmur, izvoare
Visează în mine, și codru-l desfată...

Iar visul de codru-mplinește iubirea,
Se-avîntă spre ceruri și crește cu ea;
E vremea ce crește ! Eroic ! Simțirea
Ce merge-nainte ! Așa-i vremea mea!...

Pomul soarelui...

În fiecare dimineață, răsare, din
largul lumilor,
Un An Nou !... Ca Pomul soarelui
în vraja minunilor
Printre cetini de brazi...
Soarele-aprinde becuri și li se
urcă pe frunte,
Ducînd spre ceruri chemarea, pe
scara făcută de munte...

Zi de zi, se-ntîmplă la fel,
Dar soarele nu mai e, ca ieri, el...
E-un alt soare, e-o altă chemare,
În viața noastră cea trecătoare
Cu răsplina dragoste, nemuritoare !

Ioan IACOB

Drumul

Tîrgul vechi, cu case medievale, revenea la viață. Pe străzile care coborau în Piață, după primul război, fură plantate generații noi de tei.

Austeritatea nu-l impresiona pe Traian Davidescu, trecu de gardurile din fier forjat care păstrau ceva din solemnitatea și frigul iernii din '24, intră în curtea deasupra căreia, spînzurată în două lanțuri vopsite în negru, firma părea să acapareze toată fațada și urcă scările.

„Cetatea de pe colină așteaptă de doi ani cartea și eu nu le-o pot da ; ai putea să mă ajuți..." spuse glasul aproape rugător. Celălalt întrebă : „Unde începe acțiunea ?" „În Sala oglinzilor de la Versailles." veni răspunsul. „De ce ?" (ton doctoral) „Tratatul de pace s-a încheiat fără..."

Ieșiră în stradă pe lîngă tînărul care aștepta pe trepte, primul arătă din nou ca o mărturie, înspre colină.

Trecu în sfîrșit pragul clădirii și se angajă, în ziua aceea, la tipografie. Cum părea un tînăr dornic să afle de toate se interesă și de „cetatea de pe colină". Tîrgul avea mai multe coline. Și mai multe cetăți. Dar pe colina aceea nu era nici o cetate. Singura construcție cu ziduri într-adevăr impunătoare era Universitatea.

La 16 ianuarie 1920 Consiliul Societății Națiunilor se întrunise la Paris, în prima sa ședință. Dacă în urmă cu doi ani ar fi apărut cartea, despre care tînărul Davidescu auzise în holul tipografiei, scriitorul acela român (nu-i văzuse bine figura, captivat de frînturile de conversație, dar își închipuia că ar putea să fie un scriitor, unul adevărat) ar fi făcut senzație. Faptul că romanul nu apăruse era o problemă care îl depășea. După un timp și uită întîmplarea.

Lumea părea pretutindeni dispusă să refacă timpul pierdut.

Tînărul Traian Davidescu deprinse încetul cu încetul pasiunea cărților. Își dădea seama că lucrurile noi ale lumii treceau pe sub ochii lui și ar fi fost păcat să scape prilejul de a le afla.

Tîrgul creștea pe zi ce trece, negustori aduceau mărfuri și cereale, străzile erau pline la vremea dimineții de cumpărători ; în iureșul acelor vremuri politice (în '20—'21 Cehoslovacia, Iugoslavia și România realizaseră Mica Înțelegere ; în '24 Franța propusese la Geneva un protocol ce prevedea măsuri de securitate care trebuiau să fie urmate de dezarmare) Traian Davidescu învăță că și cartea își are prețul ei ; anticariate și librării făceau afaceri bune din achizițiile și vînzările de carte. Nu numai presa, din știri și anunțuri „publicitare". Începu să strîngă și el, de la o zi la alta, cîte un exemplar. Bănuia că într-o zi îi vor fi de folos.

Ziua aceea s-a ivit nu peste mult timp. După un an își luă nevastă și avu un copil. „Mircea va trebui să învețe la Universitate" visa el. „Îi vor trebui cărți." Și continua să aducă de la tipografie cîte un volum din fiecare ediție care avea căutare pe piață. Traian Davidescu își pusese în minte să-i asigure fiului, dacă nu altceva, cel puțin o bibliotecă.

*
* *

Ion Siretiuc, tatăl, făcea parte dintr-o familie cu mulți frați. Era încă un copil cînd auzise pentru prima oară rostindu-se numele haiducului Coroi. Acesta devenise un personaj de legendă printre țăranii din acea parte a Moldovei fiindcă le făcea dreptate celor săraci. Vasile Miron, bunicul, venise într-o seară la ei și le povestise o întîmplare. După Gheorghe Robu, Maranda îl luase pe Vasile de bărbat. Vasile Miron se judecase ca veteran de război cu statul și biruise, avea o fîșie de pămînt și cîțiva copaci din care dădea cîte un petic nepoților la botez. „Banda lui Coroi" îl socoteau „cu stare" și-i trimiseră vorbă într-o seară. Vasile Miron, om aprig și iute, însă cinstit, îi ajuta și el pe săraci ; pe săracii din neamul lui. Dialectica aceasta subtilă scăpa haiducilor.

Vasile Miron își iubea urmașii ; dacă bunica Maranda făcea o traistă de plăcinte mergea prin sat și le-o ducea nepoților, ei erau peste treizeci, el trecea pe rînd pe la fiecare, îi mîngîia și le zicea vorba lui cumpănită cu blîndețe : „Vin' la tata !"

Vorba lui Miron și întîmplarea cu haiducii Ion Siretiuc o auzi la 18 ani de la tatăl său, Ion Siretiuc, care o ținea minte de pe vremea tatălui său, adică a bunicului Ion Siretiuc. „Dinastia Ionilor", Ion — numele pămîntului.

„Vasile Miron a avut doi cîini, Bariz și Dudic, spunea mama Emilia, unul galben ca o broboadă de borangic, celălalt maro-roșcat, cîinii îl ascultau și veneau la șuieratul lui de departe, dacă îi certa plecau rușinați ca niște copii căci înțelegeau vorba omenească. Destinul cîinilor se împletea pînă la un punct cu destinul oamenilor."

Moldova, pămîntul acela străvechi amintind prin stemă de Dragoș și de începuturile lumii. Cei din neamul Siretiuc trăiseră veacurile pe pămîntul Moldovei, fuseseră păstori de pe la Siret, apa care le dăduse nume și care traversa Moldova adunînd cu simplitate și cu măreție senină apele Sucevei, Moldovei, Bistriței, Trotușului, ducînd la vale și întîmplările acestor oameni traversați — în istoria lor milenară — de griji destule și valuri destule. Pînă la un punct istoria oamenilor se împletea cu istoria apelor pămîntului într-un cosmos al lor, fără degradări sau trădări spirituale. Și ordinea acestui lanț al veacurilor nu putea fi tulburată, în închipuirea lor, de nimeni și de nimic. Oameni și case, cîini și ape, munți și păduri, cimitire și podgorii își urmau necontenita lor rotire pe „Drumul robilor".

Cu patru generații în urmă unul dintre strămoșii familiei purta numele de Gheorghe Robu. Nume legat mai mult de „lanțurile de aramă" ale lui Bolliac decît de lumina siderală de deasupra pămîntului.

*
* *

Ion Siretiuc. Student pe Copou, timpul acela de aur.

Ion Siretiuc. Unsprezece litere. Un nume ca oricare altul din cele 649 835 de nume ale orașului universitar.

S-a aruncat cu disperare în mreaja acelei iubiri tîrzii, în anul IV e tîrziu pentru entuziasme juvenile și superficialități. În ultimul an ori te căsătorești ori te desparți. Dar, în nici un caz, nu te îndrăgostești. Și asta cu frenezia și cu resursele latente mai potrivite unui adolescent, unui naiv, unui boboc.

Cunoscuse o fată la Biblioteca „Eminescu", îl rugase să o ajute la scos cota exactă, ea nu știa toate datele. A ajutat-o. I-a zîmbit. A invitat-o la un film (o producție bulgară cu o stație de benzină, eroul principal recită scena balconului din „Romeo și Julieta" pe o scară de văruit, o operă modernă, nu ține minte dacă i-a plăcut sau nu, poate puțin sofisticată, s-a bucurat că era ceva legat de Shakespeare, ei amîndoi urmau engleza), ea a acceptat și astfel a început marea lor poveste de iubire într-un oraș de toamnă, cu coline și studenți și păsări care se strîngeau sub cupolele bibliotecii făcînd o larmă superbă și inestetică sub cerul plumburiu, cu nori groși.

— Mă aștepți de mult ?

— Nu, de cîteva minute (înghețase pe bancă și nici nu era sigur că ea va veni).

— Adevărul e că oricine mi-ar fi spus „Hai la film" aș fi acceptat. Uitasem complet cum arăți („Am un profil superb, iubito, semăn cu Richard Chamberlain, cum de n-ai remarcat ?" i-ar spune acum, atunci a tăcut preferînd să ascundă rana întîmplătoarei iubiri).

Ea se pieptănase cu coc, de fapt o încercare („Nu sînt frumoasă, ce ai găsit tu la mine ?"), cinematograful cel vechi era în apropiere, el încercase timid toată seara să-i spună că e frumoasă, că îi stă bine, ea îl irita cu rîsetul acela zglobiu și lucid.

— Eu nu sînt frumoasă, iar tu, tu ai mutră de bidon turtit. Ți-a mai spus cineva asta ?

Îi venea să o înjure, dar oaza de singurătate care se furișa spre el îl cutremura. Era apoi orgoliul față de ceilalți. Ce ar fi spus ei dacă Ion și Lavinia s-ar fi despărțit. Trebuia să o accepte și să treacă peste toate astea. Iubirea, dacă acea neliniște legată de prezența ei alături de el se putea numi un început de sentiment, e trufașă sau atotcuprinzătoare, iartă sau trece, indiferent dacă se trece peste splendori sau dezastre. „Splendori și dezastre", văzuse titlul într-o revistă.

După film lumea ieșise din sală discutînd aprins. Era un cer de toamnă rece. S-au plimbat un timp pe Păcurari, s-au așezat pe o bancă de la intrarea unor blocuri.

— Tu crezi în Novalis ?

— Asta mai lipsea. Ce e cu asta ?

— Nimic. Voiam să-ți spun ceva despre această imensitate a spațiului, a nopții.

— La-i citit în original ?

— Nu. Aș vrea. Închipuiește-ți că sufletul meu e o galaxie. Oricît s-ar întinde cunoașterea umană ea se va pierde mereu undeva într-un abis. Dincolo de asta nu se poate trece. Dincolo de asta nu se poate ști.

— Lumea ta e foarte departe de cea reală. Îi spusese propoziția ca un fel de avertisment. El era trist că nu o putea face să trăiască la fel același sentiment al infinitului. Ea nu mai era o adolescentă, trecuse de faza poeziei astrale, probabil o discuție despre MAGAZINELE „MATERNA" ar fi interesat-o mai mult, la fel ca și ultima marcă de ciorapi de la „Romarta", „emblema magazinelor eleganței".

Într-o zi o invitase la terasa de pe Lăpușneanu. „Aici, în bomba asta ?" fusese reacția ei. Ea era încă la începutul studenției, refuza demn categoriile a doua (cu tipul de la arhitectură fusese văzută la „Unirea" într-o seară, cînd relațiile dintre ei se răciseră, o amabilă colegă de grupă îl informase și el trecuse peste asta într-un mod elegant). Ca revanșă, peste un an, o invitase din primul salar la „Unirea" pe Sanda, era în stagiatură la Făgăraș, venise cu avionul de la Sibiu, „da, stimați colegi, eu nu mai sînt un călător în 6004. Progresul e o binefacere. Deocamdată sînt un călător în IL-18. Apoi vom vedea."

*
* *

În ultima vacanță la Slănic, în ultima zi, Ion Siretiuc se întîlnește cu Delu :

— Ura, lupule, ce faci ?

— Un' te duci tu, mielule ?

— Am o întîlnire de afaceri cu o colegă blondă. Unde te găsim, bătrîne, avem un colocviu despre poezie vineri și sîmbătă.

— Nu mai sînt la Făgăraș. Am venit acasă.

— Definitiv ?

— Irevocabil.

— De ce, mă, ești nebun ? Și proiectele tale ?

— Iubitule, acolo mă costa gazda și masa. Drumurile pînă la Bîrlad, la părinți.

— Da, înțeleg (nu înțelege nimic, imbecilul, e amabil). Și cum te simți ?

— Superb. Am făcut și o apendicită acută. Operată estetic.

— Mai cînți ?

— Uneori. Tu ai mai văzut pe cineva ?

— Pe Nic și pe Mircea. Erau pe la Florin, 'a stație. Mircea e la Suceava. S-a căsătorit cu Nic. Au un băiețel de un an. Îl cheamă și Ionuț. Al doilea nume nu-l mai știu.

— Ce mai face Lavinia ? (pusese degetul pe rană — e adevărat, era rana mea, dar asta-i altă poveste).

— S-a căsătorit în III cu nu știu cine de la arhitectură și stau în „Tudor".

— Tu ce mai faci ? Voinic, voinic ?

— Și vesel, omule. Hai la un SUC DE SOC ca-n vremurile bune.

— Nu pot, mă așteaptă...

S-a apropiat de noi un individ înalt cu o mustață brunetă, Delu a făcut prezentările (profesorul Siretiuc și directorul meu, ce facem cu deplasarea, eu am adus exponatele, ei au promis că le instalează, pe lîngă asta în holul acela e înghesuială).

— Eu v-am salutat.

— Nu mergi, mă, la un SUC DE SOC ?

— Nu.

— Sigur ?

— Sigur.

„Era tîrziu, mi se părea un drum lung înapoi și nu puteam să mai reintru în pielea veche. Eram precum un șarpe, cu singura deosebire că-mi folosisem veninul doar pentru persiflarea timpului care a curs. Nu mă făcuse mai înțelept, poate mai bogat în amintiri. În tot cazul mai încercat de viață. Clădirea avea două etaje. Am coborît pînă la parter, ținîndu-mă cu grijă de balustradele lungi și reci și am deschis cu putere ușa imensă de la intrare. Ieșisem în stradă. Eram liber."

Fragmente din romanul „BULETIN DE IDENTITATE"

Paul BALAHUR

Startul

De ce ții cu tot dinadinsul
s-o luăm întruna de la-nceput,
de la bacterii, de la moluște,
de la străbunul mamut —
care, se pare, iarăși dă semne
de timpurie dezadaptare
și din atlasul de specii, pesemne,
foarte curînd va dispare ?

De ce vrei din nou din verigă-n verigă
să trecem tot lanțul de-ncrengături
de la ciupercă, de la ferigă,
pe linia primei noastre naturi ?
De ce ții neapărat să reluăm
de la capăt, filmul întreg
cu selecția naturală —
hai, fă-mă, te rog, să-nțeleg
cauți cumva vreo greșeală ?

Te văd că insiști să parcurgem din nou
vîrsta de aur, de argint, de fier,
urmînd cu strictețe același tablou
deși nu mai are nici dram de mister...

Și-mi ceri și noi să redescoperim
pe cont propriu — focul, roata, săgeata,
sufletul nostru cel anonim
să nu se nască-ntr-o lume de-a gata...

Dar oare de ce-s necesare
toate aceste neștiute reluări —
lumea la lecția de recapitulare
și-alege minunile dintre simple-ntîmplări ?

Zadarnic aștept să-mi răspundă —
numărătoarea inversă a și pornit :
cinci / patru / trei / doi / o secundă
și ea înc-o dată va da
startul materiei
spațiului
timpului —
cel dinainte i se păruse greșit...

Bufnița

Bună dimineața, bufniță, unde dispari
tocmai acum cînd adolescentul
are nevoie de-o înțeleaptă povață ?
Alb ca un toiag de cleștar
tocmai pășește în viață.
Tocmai observă cum trec pe alături
zei cățărați pe trufașele lor catalige —
altfel te uiți către ceruri cînd ai
tălpile înroșite de roua
împătimită-a deșertului
și ei te întreabă duios :
„frige ? nu frige ?"
Se înmulțesc în pustiuri
mirajele fetei-morgana...
Tu, exilată pe marea nocturnă
îți țeși meditația, Penelopă
a amînării, urzeală de aur
mereu destrămată, mereu refăcută.
Dar cel care pleacă pe mare
are nevoie de-un sfat : cum să
primească
vîntul în față, cum să înfrunte
vitregiile sorții.
Pune-i pe ochi o năframă albastră
atît cît să creadă că iese
de bună voie în larg —
apoi se descurcă și singur.
Iubiri teribile bîntuie continentele
pe care le-ncurcă navigatorii
descoperind alte și alte americi.
Pe vasul în flăcări erau
marile noastre proiecte...

Cuvintele

Cuvintele nu se pot smulge,
nu se pot rupe de mine să fie —
în burta realului stă nenăscută
mîna ce scrie...

Cuvintele nu se pot naște,
nu pot ieși la vedere —
vine un cal și le paște
dar iarba lui e tăcere...

Vine un înger și-mi trage
sufletul veșnic la sorți,
cară cu el sarcofage —
cuvinte din gură de morți...

Orice sfîrșit e un alt început
nu pot scăpa din poveste —
ceea ce este nu s-a născut,
nici n-a murit ce nu este...

Mircea TACCIU

De miercuri pînă duminică

Sora de noapte îmi prinse încetişor umărul în palma ei caldă. În lumina tulbure, cenuşie, care pătrundea prin fereastra înaltă a salonului i-am văzut faţa palidă, aplecată deasupra mea, nasul subţire şi ascuţit şi pleoapele ofilite de ceasurile nopţii nedormite.

— E în ordine, i-am spus, cînd trebuie să mă mut ?

— Chiar acum, îmi şopti sora zîmbind.

— N-am să zăbovesc, i-am promis.

Sora de noapte înclină uşor capul. Se întoarse în vîrful picioarelor şi, neauzită, porni spre uşă. Aproape în aceeaşi clipă apăru magazionera cu cearceafurile curate la subţioară. M-am ridicat în capul oaselor. Îmi închipuisem că nu e mare lucru să mă apropii de fereastră. Un junghi ascuţit mă fulgeră, însă, peste şale. Aplecîndu-se, fata de la magazie se învîrtea îndemînatecă în jurul patului. M-am întors cu spatele şi am privit afară. Un vînt uşor clătina vîrfurile brazilor care creşteau în curtea spitalului. Dincolo de gard înflorise o magnolie. Părea o imensă tufă de bumbac roz-violet, bătută în fîşii abia simţite de galben. Mai degrabă o presupunere răsfrîntă în carnea fragedă a corolelor deschise ca nişte stranii fructe răscoapte. Aliniaţi la marginea bulevardului depărtat se vedeau şiruri de plopi drepţi, maestuoşi, înveliţi într-o horbotă străvezie de borangic verde. Venise primăvara. Am oftat şi inima mi s-a strîns, deodată, în cleştele unei slăbiciuni dureroase ; pămîntul se roteşte fără păs despărţindu-se de noi prin chiar această proaspătă şi vie şi necontenită rotire a sa, care îl duce mereu înainte, în timp ce noi rămînem mereu, mereu în urmă ; orice-am face.

În odaie nu se trezise nimeni. Lîngă paturi aşteptau stativele pentru perfuzii, cu fîşiile roz de leucoplast lipite pe ele. Un bătrîn smolit la chip, pîntecos, cu buze groase, negre ca sîngele închegat, sforăia încetişor. La drept vorbind, n-avusesem de ce să mă plîng acolo. Am ieşit. Pe culoar, lămpile cu neon luminau indiferente căruciorul brancardierilor ; aduceau un trup inert, întins sub cearceaf ; o enormă frunte galbenă, pămîntie ieşea, bălăbănindu-se, la iveală ; din suporturile cu pungi transparente din plastic coborau şerpuind cordoane subţiri, argintii şi roşii ; acele din capetele lor se înfigeau în venele unor braţe vlăguite.

Salonul în care fusesem mutat avea trei paturi. Cînd am intrat, în patul din mijloc dormea cineva cu pledul tras pînă peste creştet. La dreapta lui, un tip descărnat, doar în maiou, cu o scufie din lînă împletită pe capul mic, se încăpăţîna să-şi facă gimnastica. Părea să aibă 60 sau 65 de ani. Se apleca gemînd din cauza efortului şi încerca să-şi atingă gleznele cînd cu o palmă, cînd cu alta.

— Bună dimineaţa, i-am spus, merge, merge ?

Tipul descărnat înclină capul. Îşi strînse buzele într-un surîs chinuit. Da, mergea. Ochii lui uscaţi, trişti, duşi în fundul capului, mă urmăreau cu atenţie. O vînă umflată îi zvîcni între sprîncenele decolorate şi zbîrlite. Din patul vecin se auzi un oftat adînc, de parcă ar fi boncăluit un taur. O asistentă intră zăngănind termometrele în tăviţa cu antiseptice.

— Sus, Valeriu, strigă în glumă asistenta, nu fi leneş !

De sub pătură, în scîrţîiturile grozave ale somierei din sîrmă, se ivi un cap colosal, cu o claie de păr galben-roşcat, răsucit în inele. Asistenta scutură termometrele, ni le întinse pe rînd şi ieşi. Roşcovanul se prăvăli pe o coastă în patul care abia îi suporta greutatea. Era tînăr, avea o faţă lată, umeri largi, care făceau să-i plesnească pe spinare pijamaua albastră cu dungi aurii, braţe zdravene cu palme ca nişte lopeţi. Cînd surîse, dinţii bine rînduiţi, fără o ştirbitură, i se văzură sub mustaţa cît toate zilele, încovrigată pe după colţurile gurii.

— Eu sînt Valeriu Gurămultă, zise el. Dumneatale ?

Chiar aşa, avea o voce care suna ca trompeta escadronului, ca o apă vuitoare, prăbuşindu-se pe un tău între pereţii căruia se ridicau, asurzitoare, ecourile. Valeriu Gurămultă se ciupi de mustaţă. Mă întrebă, făcînd geamurile să zăngăne :

— De ce pătimeşti dumneatale, dragă domnule ?

— Şalele, i-am mărturisit. N-ai ce-i face. Nu te sinchiseşti de nimic cît eşti tînăr. Apoi, toate prin cîte ai trecut se întorc împotriva ta.

Valeriu Gurămultă mă iscodi neîncrezător. Ochii lui albaştri străluceau cu voioşie. Nu dădea un ban pe vorbele mele. Nu arătam eu a om care să fi fost pus din greu la încercare. L-am privit fără chef. Şi atunci, pe neaşteptate, mi-am adus aminte după-amiaza aceea de An Nou, atît de îndepărtată încît parcă nu existase niciodată în viaţa mea, cînd mecanicul rostise leneş : „Cu botul pe Chitila", şi placa turnantă începuse să se rotească încet, încet îndreptînd locomotiva noastră cu aburi spre trenul scurt şi greu pe care trebuia să-l ducem pînă la Făurei ; vedeam aievea cîmpurile uscate şi pustii din jurul depoului, pe care se profilau capelele negre ale maşinii şi cazanul străbătut de brîie din alamă. „Regina Margareta" îi spuneam cu dragoste maşinii, iubind-o întocmai ca pe o stăpînă peste toată remiza ; zi de zi îi frecam cu somoiogul de cîlţi muiat în ulei biela şi spiţele roşii ale roţilor de tracţiune şi ale alergătoarelor din spatele grătarului ; şi în întreaga mea fiinţă fremătă iar încrîncenarea spargerii cărbunilor cu barosul, şi se revărsă duhoarea de fum, şi scîrţîi ca o bănuială maneta regulatorului de presiune, şi izbucniră iureşul asurzitor al injectorului de păcură şi clănţănitul pe care îl isca goanta şinei ; şi fierbinţeala focarului mă fripse în obraji şi în piept, şi arsura de harapnic a gerului, venind dinspre burduful marchizei, care se umplea de ţurţuri, mă croi peste spinare şi peste şale ; şi iar mă secă pînă în adîncul inimii încordarea supraomenească a primejdiei de moarte, cînd nevoia mă împinsese să ies pe viscol, în mersul trenului, bocănind cu pîslarii greoi de-a lungul pervazului acoperit de zăpada lunecoasă, pînă la pompa de aer, ca să sparg cu ranga stratul de gheaţă care acoperise din toate părţile sita ; apoi mi-am amintit noaptea de groază şi urgie petrecută pe dealurile de la Făgăraşu, unde era gata să deger în nămeţi, în timp ce lupii se căţărau pe capota gaz-ului, gîfîind şi schelălăind înnebuniţi de foame şi nerăbdare, şi zgîriind prelata cu ghiarele. Pe toate mi le-am amintit ! Dar ce rost avea să mă laud cu ele ca să... Şi în faţa cui ? Cine era, în definitiv, Gurămultă ăsta ? Ei, drăcie !

Asistenta veni să ne ia termometrele.

— Nu vă duceţi la masă, boierilor ? glumi ea, lumea trebuie să fie demult în sufragerie.

Valeriu Gurămultă îşi legă în grabă, mormăind, cordonul halatului. Neînţelegînd de ce porneşte el de unul singur spre uşă, am aşteptat ca şi cel de al treilea tovarăş al nostru să se dea jos din pat.

— Nu, zise acesta întunecat, eu mănînc aici ; nu pot merge ; nu mă ţin picioarele.

Sufrageria era mică, scaunele fuseseră înghesuite unele într-altele. Cîţiva bolnavi întîrziaţi rînjeau tîmp la mese. Din locul său de lîngă fereastră, unul dintre ei, cu o faţă cărnoasă, care lucea de sudoare şi grăsime, căuta parcă să ghicească intenţiile celorlalţi cu o privire preocupată şi puţin speriată. Braţele şi picioarele îi zvîcneau continuu. Lîngă el şedea un ins bolovănos, cu încheieturile atît de sucite încît abia putea duce lingura la gură. Pe reverele halatului său vişiniu, spălăcit, cu ţesătura roasă, picurau stropi de lapte şi tăiţei. Ca şi cum n-ar fi observat nimic, fata din serviciul refectoriului zîmbea tuturor, binevoitoare, punînd ceşti şi farfurioare pe mese, lîngă vazele mici, cu mănunchiuri de salvie care înviorau cu galbenul lor delicat atmosfera stînjenitoare.

— Se află pe lumea asta atîtea feluri de a suferi, zise gînditor Valeriu Gurămultă. De pildă eu. Se lovi în pieptul care răsună sub izbitura pumnului ca un clopot. În patru labe m-au adus aici de pe şantier. Ce-or face, oare, cînd sînt bolnave, dihăniile sălbatice şi prădătoare ? Mai bine că sîntem oameni şi că ne purtăm, unii altora, de interes şi grijă.

— Da, cînd ne purtăm, am spus.

— Păi ne purtăm, ne purtăm, întări el. Acum nu faci, dumneatale, o plimbare cu mine prin parc, dragă domnule, ca să ne ticnească mîncarea ?

Parcul spitalului avea tufişuri dese şi un pîlc de arţari şi de mesteceni, iar aleile coteau tot timpul umbrite de coroanele rămuroase, pline de smocurile de puf alb care pluteau prin aer. Cerul se înseninase, soarele strălucea cu putere. Frunze catifelate, moi, abia răsucite din bobocii plesniţi, cu zemurile lipicioase încă pe ei, atîrnînd de codiţe şi teci, umpleau văzduhul cu un miros dulce amărui de sevă proaspătă. Ne-am aşezat pe o bancă de lîngă sera cu reţelele geamlîcurilor acoperite de dîre groase de praf. Valeriu Gurămultă se frămîntă, mă iscodi prudent, îşi zbîrli mustaţa încovrigată. Avea ceva pe suflet, voia să mă întrebe ceva şi nu se hotăra să o facă.

— Vine cineva la dumneatale, azi, dragă domnule ? zise el dintr-odată, pe un ton surprinzător de nesigur, aproape în şoaptă, ca o rugă. Azi e miercuri. Într-adevăr, era miercuri. Uitasem. Miercurea şi duminica erau zile de vizită. Dar nu simţeam lipsa nimănui. Îmi conveneau singurătatea şi izolarea spitalului.

— Nu vine nimeni, i-am spus.

— Nici nevasta ? Nici copiii ?

— Nici.

Valeriu Gurămultă şovăi.

— Dar niscaiva prietini, careva dintre tovarăşii de muncă ?

— Absolut nimeni, am repetat.

— Eu cred că azi nici la mine nu vine nimeni, recunoscu Valeriu Gurămultă în treacăt, dar cu un fel de uşurare, şi rîse stăpînit. Dar duminică de bună seamă. Apoi urmă vesel : A venit, la început, muierea mea. Stăteam singur în odaie. „Tu, Valere, zice, mie nu-mi place asta. Noaptea cum dormi ? Pe o coastă, zic. Eram ţapăn în pat. Pe coasta cui, zice, că sînt aici atîtea surori drăguţe !" Ca să vezi, se ciupi măgulit de mustaţă, Valeriu Gurămultă. Cum s-o dregi, Valere ?

Am dat să deschid gura. Dar el chibzuise dinainte asupra răspunsului.

— Nici cum, zise rîzînd bine dispus, că dacă ai apucat să încaleci catîrca, musai să-i rabzi şi năravurile. Măi, femeie, am sfătuit-o, dacă după ce vezi de casă şi de copii îţi rămîn nişte ceasuri libere, mai bine dormi şi te odihneşte. Iar de venit, lasă că or veni ei, ortacii.

I-am dat dreptate. Da, era un gînd înţelept. Şi m-am lăsat în voia căldurii moleşitoare. În iarba dimprejur se opinteau melci. Păsări ciripeau, cirîiau, fluierau, piuiau chemîndu-se din răsputeri, certîndu-se şi alergîndu-se, căutîndu-şi perechea şi locurile pentru cuiburi. Valeriu Gurămultă urmărea cu nesaţ porumbeii şi turturelele care se hîrjoneau, băteau din aripi şi se înălţau în lumină.

— Vai, cîtu-i de frumos, dragă domnule, exclamă el cu o adîncă fericire în vocea-i tunătoare. Toate au rostul lor pe lumea asta. Moartea zoreşte din urmă naşterea, naşterea aleargă pe urmele morţii sub vipia soarelui atotputernic şi amîndouă te îndeamnă să nu trăieşti singur şi la voia întîmplării. Ierburile, arborii şi lighioanele au legea lor. Dacă le merge undeva, apoi acolo trăiesc şi se înmulţesc. Dacă nu, pier sau se mută într-altă parte. Numai omul strînge mîna altui om şi rămîne, oriunde s-ar afla, legîndu-şi sufletul de ceea ce face şi de semenii lui pînă în ultimul ceas. Eu şi tovarăşii mei, dragă domnule, adăugă el mîndru, sîntem constructori. Ehei ! Păi, din mîinile noastre... Fost-ai dumneatale, bunăoară, la Lotru ?

— Fost, i-am răspuns scurt, spre marea lui mirare.

Cum aşa ? Chiar pînă în colonie ? Şi văzusem eu valea aceea în care se căzniseră ei, cu multă vreme înainte ca barajul s-o închidă ? O văzusem, desigur, şi încă aşa cum se înfăţişase ea de sus, plină cu brazi doborîţi, ciumpăviţi, smulşi de coajă şi încurcaţi unii într-alţii, ca nişte păianjeni pieriţi într-o încăierare cu muşcături veninoase. Şi cum adică ? Fusesem eu de faţă la nunta aceea gonită din cantina coloniei de puhoaiele ploii care ameninţase să fărîme o parte din lucrare, cînd oamenii, veniţi în haine de petrecere, puseseră, aşa cum erau, mîna pe unelte şi se umpluseră de glod, iar vălul şi pantofii albi ai miresei fuseseră înghiţiţi, pentru totdeauna, de galeria de fugă ? Întocmai. Fusesem pînă şi în Bistriţa lui de baştină, unde călcasem pe la su' gălete, şi străbătusem satele din preajmă în marginea cărora, toamna, poposeau dughenele bîlciurilor şi se învîrtea ringhişpilul.

— Mică-i lumea, domnule, oftă cu o suflare de vijelie în pieptu-i larg cît o peşteră Valeriu Gurămultă.

Cînd ne-am întors în odaie, tovarăşul nostru lipsea. Numai urmele de pe masă, crăticioarele cu bucate, pungile cu fructe, farfurioarele cu prăjituri de casă dovedeau că nu se plictisise el în pustietatea încăperii.

— Nevastă-sa, mă lămuri Valeriu Gurămultă. Vine după-amiază de după-amiază. Nu-i mare scofală, dar altcineva nu mai are cine să vină că omul e în pensie. Altceva ar fi, zise el, şi în vocea lui sonoră tresări o speranţă iute înăbuşită, să te înconjoare ortacii tăi, oamenii cu care... Pe cînd aşa... Nevasta n-are încotro. Vrea, nu vrea, are datoria legiuită să vie.

Uşa se deschise dată de perete. O femeie măruntă, cu un surîs blajin pe chipul smochinit, cu părul lins, strîns într-un coc sur pe ceafă, pătrunse înăuntru, împingînd dinaintea ei căruciorul în care şedea abătut tovarăşul nostru, cu mîinile aduse în poală. Colţurile gurii, lăsate în jos, şi răsfrîngerea buzelor îi trădau adînca disperare. Femeia îl ajută să coboare din căruţ, îi potrivi tălpile picioarelor pe pardoseală, îi supraveghe mersul împiedicat, cînd încolo, cînd încoace, îmbărbătîndu-l cu îndemnuri duioase şi pline de o tandreţe potolită şi miloasă. Se prefăcea de minune că nu ne vede, astfel încît nici tovarăşul nostru nu părea prea stînjenit de încercările nedibace pe care le făcea ca să-şi ţină echilibrul pe genunchii gîngavi şi, cînd osteni, se aşeză deznădăjduit, răsuflînd năduşit, pe marginea patului. Femeia îl mîngîie ca pe un copil, îi şterse sudoarea de pe frunte, şoptindu-i neîncetat cuvinte de încurajare şi, în cele din urmă, ieşi cu părere de rău din odaie, în timp ce tovarăşul nostru, pensionarul, luîndu-şi un aer de cîine oropsit, o petrecu lung cu privirea.

— Ei, ce e, ce e, îl certă Valeriu Gurămultă, mai las-o să se şi ducă, n-o scoate din minţi.

— A început să-mi fie frică, zise pensionarul absent, deşi înţeleg că omul trebuie să moară din ceva. Numai că pînă acum n-am fost niciodată bolnav. M-a doborît peste noapte. O undă de fermitate trecu brusc prin glasul lui plăpînd. Dacă e cancer, i-am spus doctorului că nu mă operez. Plec să mă prăpădesc în patul meu.

Am ciocănit cu degetul îndoit în placa de lemn a noptierei.

— Ţine-ţi firea, omule, i-am spus.

— Cred că m-a răpus încordarea în care am trăit toată viaţa, zise el brusc. Tot timpul mi-a fost teamă că şefii mei din minister n-or să fie mulţumiţi de felul în care îmi rezolv eu hîrtiile şi or să mă dea afară.

— Hîrtii, pufni cu dispreţ, neputîndu-se stăpîni, Valeriu Gurămultă. Nu merita să-ţi fie frică.

— Nu ştiu, îngînă timid pensionarul. Ca funcţionar îţi găseşti atît de greu o slujbă nouă ! Tremuram de fiecare dată cînd mă apropiam de minister. În fiecare dimineaţă puteau să-mi spună că nu mai au nevoie de mine.

— Ţi-ar fi prins bine, zise Valeriu Gurămultă morocănos. Să-ţi şuiere vîntul în urechi, să simţi că ai pe cine te sprijini la nevoie, să faci ca oamenii de lîngă tine să te pomenească şi după ce mori, aşa da, să tot trăieşti. Aşa înţeleg eu. Să simţi că fiecare zi e ziua ta de naştere. O sărbătoare. Asta e părerea mea.

În noaptea aceea n-am dormit prea bine. M-am tot trezit din somn. Mă gîndeam — viaţa o sărbătoare ? De unde şi pînă unde ? În odaie se simţea aerul friguros şi umerii îmi erau reci. La un moment dat lumina lunii, palidă şi nesănătoasă, m-a lovit drept în faţă. Luna se ridicase mult pe cer. Cu ceafa înfundată în perna moale am privit-o cum se mişca încet pînă cînd, domol ca o vită înjugată la plug, abia înclinîndu-şi grumazul vînos între resteie, a trecut de cealaltă parte a ferestrei lăsînd în brazda proaspătă a bolţii o semănătură de stele răzleţite ici, colo. Cînd ne-am sculat, începuse să plouă. Valeriu Gurămultă şedea încruntat, cu nasul lipit de ferestre. Pe pavajele negre, de bitum, din curtea spitalului, se formau băltoace. Rîme roz, vrîstate cu dungi violete, se tîrau prin ele.

— Vremea nu ţine cu noi, zise mîhnit Valeriu Gurămultă. Dar poate că pînă duminică se opreşte.

L-am privit cu atenţie. Faţa lui energică şi surîzătoare se acoperise de umbra unei îngrijorări adînci.

— Oricum, l-am linîştit, pînă duminică mai sînt trei zile.

— Ei, acum asta e, zise el ciupindu-se cu ciudă de mustaţă.

A doua zi, ploaia nu contenise. Acoperişele de ţiglă, roşii, ale caselor de peste drum se înegriseră de picurii ploii nesfîrşite, care şiroia peste ciorchinii de iederă întinsă pe pereţi. Vremea se răcise. Zgribulită, magnolia înfrunta zilele neprielnice. Valeriu Gurămultă se învîrtea fără noimă prin odaie, îşi trecea degetele răşchirate prin părul creţ şi blond, se trăgea de colţurile mustă-

(continuare în pag. 10)

Cîntec

Gata să-ntoarcă
pagina peste
ceea ce este
mîna lui parcă

Însă tresare
ochiul la pîndă
să te cuprindă-n
numărătoare

Şi într-o clipă
se desfiripă
ceea ce nu e

Mîna se-ntinde
după cuvinte
bătută-n cuie

În martie

În martie, cînd sevele rebele
ameninţă structurile închise,
m-aş însoţi ca aliat cu ele
ca să pătrund în lume dinspre vise...

Atunci cu rezistenţa mult slăbită
cad mecanismele de apărare
şi lucrurile oarbe se agită
surpîndu-şi vămile interioare...

Plutesc în noi atomii în derivă
şi se-nfioară pînă-n elemente
o lume ce-o credeam definitivă...

Se şterge harta oricărei memorii
şi-n simţuri redescoperi continente
pe care-ţi retrimiţi exploratorii...

Ioanid Romanescu

★
★ ★

Asupra lui îndreptîndu-ţi privirile,
îl traversau fulgurări ale unui spirit divin

nimeni nu i-a rostit mai frumos numele
încît ecou al destinului să-l audă continuu

grandori ale lumii, voi străluciţi
doar sub a Soarelui lumină, doar jumătăţi
de timp

eternă e roua gurii atinse de patimă
dacă naşte cîntecul etern

cele ce au sens în alt infinit, imaginar,
există pentru că existăm noi

şi pururi inexistent rămîne
realul care niciodată nu ni se dezvăluie

cel care dispăru fără cuvînt
acum lent se cutremură-n sine

a lui Tantal pedeapsă chiar mai înainte
de a ajunge-n Hades i se dădu

el vede un alt chip în apele oglinzii,
pe care-abia iluzia le mişcă

★
★ ★

Astfel, robit creaţiei
şi deopotrivă creîndu-se pe sine
în ascuns, o lungă devenire

sărbătoreşte-l continuu, Natalis !

clipă de clipă e altul,
pînă şi-n umbra lui străluceşte
o mînă tremurîndă

sărbătoreşte-l continuu, Natalis !

★
★ ★

Cine s-ar fi aşteptat?
însuşi dublul meu
evadase din lume,
devenise chiar zeu

din întîmplarea
că mi se dăduse prea mult,
ce urmase?
nu mai aveam nimic de pierdut

eram de fapt o singurătate
a suferinţei de sine,
o continuă prăbuşire-n abisul
orbitei divine

o himeră
a unui timp ce altfel se măsoară,
o aluzie la existenţa
cealaltă, astrală

★
★ ★

Atît de mult mi te închipuisem
atît de mult te aşteptasem
încît începusem să te văd reală
încît te auzeam vorbind

uneori în transă urmîndu-te
rătăcindu-mă de mine însumi
înnoptam în acea volburată somnie
ca presimţirea unei genuni

de ne-nţeles cum brusc trezindu-mă
din vis
încă priveam o imagine dizolvîndu-se —
totuşi persistă-n memorie
contururile spectrale

erai tu, iluzie a iluziei,
forţă străbătînd prin munţi de tăcere —
chiar de nu cred promisiunilor făcute în
şoaptă,
la fel te urmez

cei încă pîndind prin divinul omphalos
n-au ochi pentru tine, nici timp îndeajuns,
nefiind creaţie de o clipă
eşti ceea ce se naşte sau moare continuu

un pandemoniu au avut — şi l-au distrus,
dar cum să fie linişte-n infern ?
dacă e noapte am adăpost :
pe această jumătate a lumii sînt singur
stăpîn

De miercuri pînă duminică

(urmare din pag. 9)

ţilor stufoase, deschidea şi închidea ferestrele fornăind pe nări, ca un cal, aerul umed şi îngheţat. Sîmbăta, aceiaşi nori cenuşii, uniformi, acopereau cerul, aceeaşi ploaie sîcîitoare cădea cu nemiluita.

— Valere, i-am prevestit optimist, duminică o să răsară soarele!

— Sigur, se strîmbă el cu amărăciune, şi au să cînte ciocîrliile şi privighetoarea!

Peste noapte, însă, a nins. Dimineaţa, neaua îngreuna ramurile verzi ale brazilor. Peticele albe de zăpadă împestriţau pavajele.

— Ce vreme cîinoasă, zise ea dîndu-şi jos halatul şi scuturîndu-şi haina pătată în locurile pe care nu şi le putuse feri îndeajuns cu umbrela.

— Aş vrea să mă plimbi puţin cu căruciorul, îi cerul pensionarul.

Valeriu Gurămultă îşi lipi tăcut fruntea de fereastră. În liniştea odăii vocea lui răsună, deodată, cu obidă:

— N-are să vină nici unul dintre ei. Ce amestec are vremea? Pur şi simplu nu le trece prin minte. Nici măcar nu bagă de seamă că locul meu a rămas gol.

— Nu pune la suflet, l-am îndemnat.

Valeriu Gurămultă îşi strînse pumnii mari. Spinarea lui lată, uriaşă tresărea la fiecare cuvînt pe care îl rostea.

Venisem lîngă el, la fereastră, şi priveam împreună, afară, magnolia care se legăna cînd şi cînd în aerul îngheţat, cu marile ei flori arse de zăpada tîrzie. Un omăt de petale roz-gălbui se răspîndise sub ea, roată, ca o învinuire reţinută a oarbei cruzimi a primăverii.

— Eu nu i-am lăsat niciodată la greu, zise cu o imensă nedumerire Valeriu Gurămultă. Acu' cîţiva ani, într-o vară, eram toţi pe o cîmpie dinspre malul mării. Mergea pămîntul drept şi neted şi pe urmă se rupea şi se făcea o rîpă galbenă care cădea, parcă tăiată în felii de vîrtejul ploilor, peste scoicăriile de pe plajă. Sus creşteau în voie bălăriile. Erau şi nişte tractorişti acolo, cufundaţi în pir pînă la brîu, făceau ţarină, şi se tot opreau din treabă că li se frîngeau brăzdarele în încîlcitură. Nimeni, pînă atunci, nu tăiase verdeaţa, dragă domnule! Noi împingeam cu lama buldozerelor şerpii groşi ca mîna şi lungi cît toate zilele; viermuiau ghemuri, ghemuri în zori, pe jumătate amorţiţi; sîsîiau înălţîndu-şi capetele teşite, cu ochi mici, răi; te fulgerau cu limbile negre; îşi arătau solzii cenuşii de pe spinare şi burţile albe, unduite cu galben, verde şi roşu; parcă am fi dat peste cuibarul unui balaur înfuriat şi gata să ne înghită cu multele sale capete. Unora le era frică. Şi eu rîdeam şi mă băgam primul, cu inima cît un purice, în înnăditurile de vrejuri, care împroşcau seminţe otrăvite de măselariţă, urzicau şi prăseau la rădăcina lor năpîrcile; mă lăsam cel dintîi băşicat de ţînţari şi de tăuni, ca să le deschid lor pîrtia şi să le dau curaj. Iar ei? Nu sîntem copţi nici din acelaşi aluat, nici pe aceeaşi vatră şi fiecare vom rămîne în veci aşa cum am fost croiţi.

Valeriu Gurămultă rostea cuvintele rar şi apăsat făcînd, uneori, pauze lungi. Obrajii i se scofîlciseră, ochii lui îşi pierduseră vioiciunea dinainte, vocea nu-i mai bubuia veselă. Erau lucruri pe care fusese convins că le cunoaşte bine şi iată că ajunsese, pe neaşteptate, să le descopere acestora o înfăţişare nouă, pe care nu mai avea cum să o schimbe, iar această descoperire îl rănea şi îl chinuia. Se împotrivise zile de-a rîndul să treacă pragul acestei descoperiri, ca pînă la urmă să se trezească, totuşi, dincolo de el, iar acum întreaga deşertăciune a frămîntărilor sale, aproape superstiţioase ieşea, dintr-odată, la iveală. Cu bărbia plecată în piept, într-o atitudine de înfruntare hotărîtă şi încăpăţînată, Valeriu Gurămultă urmărea de la fereastră, scuturat de cîte un fior, valul oamenilor care înfruntînd vremea păcătoasă continuau să apară la poarta spitalului. Aştepta. Ce mai aştepta?

M-am lungit pe pat şi am închis ochii. Nu exista fericire mai mare pentru un om decît să-i dea tîrcoale speranţele, iar el să adulmece cu nările larg deschise mirosul lor de fiară sălbatică, întocmai ca mirosul pămîntului răscolit de şuvoaie. Îmi stăruia sub pleoape ninsoarea abătută asupra duminicii şi, în timp ce mă cuprindea somnul, ninsoarea aceea se tot îndesea; pînă cînd ajunse să alcătuiască o pînză uniformă din ţesătura căreia începură să iasă, unul cîte unul, lupii negri din haita de la Făgăraşu; urlau flămînzi în viscol, îşi vîrau boturile în parbrizul acoperit de rotocoale de gheaţă al gaz-ului, jinduiau să mă înhaţe în colţii lor lungi, şi nu înţelegeau cu nici un chip ce anume mă apăra pe mine de pofta lor, ce anume mă ajuta să-mi birui spaimele şi să ştiu că de cum avea să răsară soarele, din singurătatea şi ameninţările care mă bîntuiseră nu vor mai rămîne nici măcar umbrele.

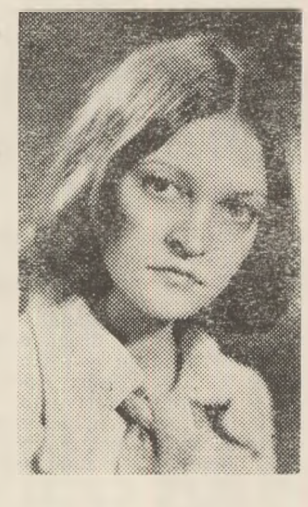
Urme pe zăpadă

Casa părintească

Chiar din prima seară, de cum s-au aşezat la masă, tatăl a simţit ceva străin la fiul său. Ce anume nu şi-a putut spune atunci şi nici nu s-a neliniştit prea tare. A pus totul pe seama oboselii acestuia, care călătorise aproape o zi cu trenul. Pe urmă, pe măsură ce au golit paharele cu vin, tatălui i s-a părut că fiul său era acelaşi ştiut de el. Aşa că, de bucurie, s-a îmbătat. Asta s-a întîmplat în urmă cu trei zile şi acum, la prînz, sînt adunaţi toţi în jurul mesei, tatăl, mama, fiul şi soţia lui. Acum însă tatăl nu mai are bucuria de la început. În cele trei zile şi-a putut da seama că fiul său s-a înstrăinat cu totul de casa părintească, că toate cîte se află aici nu-l mai interesează deloc pe acesta. Tatăl mănîncă în silă. În silă ascultă şi vorbele fiului său. Cînd şi cînd rămîne cu privirea pe el, ca şi cum ar vrea să descopere de unde vine răul acesta. Ştie că se va îmbăta din nou, acum de durere, dar nu înainte de a-i cere socoteală. Nu ştie însă cum să înceapă. Să-l întrebe de ce nu s-a interesat măcar o clipă de vecinii lor, de rude, de ce nu s-a dus la cimitir să aprindă o lumînare pe mormintele bunicilor, de ce n-a văzut în ochii lui nici o bucurie de cînd se află aici?... Fel de fel de întrebări se ivesc în mintea tatălui, dar care să fie prima? Se simte asemenea unui orb, care bîjbîie drumul. Goleşte alt pahar cu vin şi începe să se încălzească. Începe şi mintea lui bătrînă să lucreze altfel, iar teama că fiul s-ar putea supăra nu-l mai sîcîie. Spre sfîrşitul mesei se trezeşte vorbind aproape fără voia lui, însă nu mai ştie să formuleze nici o întrebare. Rîde, îşi bate încet cu palma fiul pe umăr şi se miră singur de ce îi iese din gură. Este o poveste, zice fiul, rîzînd şi el. Una adevărată, continuă tatăl. Poveştile astea nu-s născocite chiar din nimic, fiecare se bazează pe cîte ceva adevărat... Şi asta-i la fel... În război toţi caii au fost rechiziţionaţi, au murit şi ei acolo, ca şi oamenii, deşi numai oamenii au făcut războiul. Din tot satul nostru doar un singur cal s-a întors. Am fost de faţă cînd a intrat în ograda stăpînului său. Ştii ce-a făcut? A început să zburde şi să necheze, aşa cum fac toţi caii cînd ies din iarnă. Şi au fost atunci vreo cinci ierni din care ieşise calul acela. Slăbănog, plin de rosături peste tot, prăfuit, vlăguit... ce să spun? O umbră de cal, însă se bucura, sărmanul, zburda, venise acasă, la casa lui... Aici tatăl se opreşte, ceva ca un nod i se aşează în gît şi trebuie să golească alt pahar. Cît bea îl aude pe fiul său rîzînd. E chiar poveste, tată, ha, ha... Şi tatăl chiar nu mai poate vorbi şi se pune pe băut. Ştie că a doua zi musafirii vor pleca, se vor întoarce în oraşul lor, însă nu-i mai întreabă ca de obicei cînd vor mai veni. Bea pînă ce se îmbătă, aşa cum nu face el ani întregi. La sfîrşit, fiul îl sprijină şi-l conduce pînă în cealaltă cameră, unde îşi are patul lui şi al soţiei. Tatăl adoarme repede şi visează chiar calul acela, întors din război, zburdînd şi nechezînd în ograda stăpînului său...

Am găsit aceste rînduri înscrise pe una dintre multele mele hîrtii aflate pe masa de lucru. Nu mai ştiu cînd le-am scris. Dar ele m-au forţat să mă interesez de soarta tatălui. Şi iată ce-am aflat: Soţia lui a murit cu un an înaintea sa. Fiul a fost la înmormîntare, apoi nu s-a mai întors la casa părintească decît la cealaltă înmormîntare, a tatălui. Atunci a vîndut şi casa la un preţ derizoriu. Cumpărătorul a desfăcut casa, a adunat ceva lemn şi piatră, iar locul a devenit o grădină. Cel care mi-a transmis aceste informaţii, un învăţător pensionar, a adăugat în scrisoarea sa că faptul acesta nu-i unic în satul lor, că el se repetă mereu. Restul scrisorii lui, de mai multe pagini, este povestea calului întors din război. Învăţătorul pensionar descrie calul cu lux de amănunte, înşiră toate oraşele şi ţările pe unde a trecut cu războiul şi îl face să moară, după ce a dat ocol de mai multe ori ogrăzii stăpînului său, zburdînd de bucurie.

Corneliu ŞTEFANACHE

Gabriela SCURTU

★
★ ★

clipa trece prin culoarul orei
picătură de ploaie
rîul
curgînd monoton
din cer
peste gură mireasma fînului
cuvîntătoare
şoapta
doar şoapta
desface
turma
de
oier.

★
★ ★

încercaţi să mergeţi în picioarele
goale
şi pămîntul îşi va lipi
talpa uşoară
de voi
făcîndu-vă loc
să treceţi
mai departe.

★
★ ★

uite că pe chipul meu
creşte fără încetare o mască
de cîine, de pasăre, de şarpe
şi de peşte
care cere în fiecare zi
altceva de gîndit
şi spăl mereu ochii mei
în oglindă. acelaşi chip
de fără de putinţă
mă priveşte.

★
★ ★

şopîrle mici
pe nervurile pietrei
răsuflarea muntelui
în ceafa osoasă
a stelei
promis
departele ne va duce
spre mai departele
vecin
sub tălpi mătăsoase
de iarbă
e
spin

★
★ ★

scorbura fiecărui cuvînt tăinuieşte
o vieţuitoare
cu ochii închişi numai raza soarelui
o face uneori să iasă
într-o deplasare pe verticală
deasupra umbrei fiecărui lucru
pe care îl numeşte
rostindu-i alcătuirea
în toate celelalte lucruri din jur

Ion HURJUI

Sunetul

înlăuntru încăperea aceea
sunetul aleargă în cerc
aleargă începutul!

exersează zborul
păsări de noapte —
episod trecut

cînd se apropie furtuna
înnoptează şi ele
pe umărul meu

Floarea de oleandru

între noi firul de iarbă
floarea aceea de oleandru
cu miros de migdale sau cianură
imaginea mea de scafandru
în lichidul amnios
(frumos ca fratele univitelin)

noaptea din care vin
şi în care mă duc
preface sărutul în destin

cuibul de cuc părăsit
floarea care a murit demult!
paşii prin iarba verde

★
★ ★

În această dimineaţă
scandarea unui nume drag
forţe dinlăuntru înving
depăşind istoria unei lacrimi
(se preling celelalte solidare!)

n-are rost să se spună
să se explice dimineaţa aceasta
vine ca o speranţă pleacă la fel
ruinat încă frumos castelul...

malul de mare la picioarele lui
tulburare adîncă împrumutată!
flori de nufăr pe lacuri visul
locul comun al fiecărei vieţuitoare.

Perechi nepereche umbrele de soare
Dialog simplu alunecarea în iarbă
femeia iubită extazul o respiraţie!
apoi totul uitat dintr-o dată

aşa singur ore în şir zile nopţi
în altă parte există cine ar fi
să fie aici să nu se desprindă!
în altă parte atît de adesea atît.

În această dimineaţă cuvîntul
mi se supune sub biciul speranţei
îmi dăruie un poem forţa dinlăuntru
depăşind istoria unei lacrimi!

Ioan Moldovan

Vis

Dacă aş binevoi un greier
şi o ferestruică-n părul tău
prin care s-ar şi auzi
noroiul, tufele rîzînd mînzeşte
genunchii tăi luminînd scurt
pentru ca eu să mă menţin în acest vis

Încolo, nimic

O casă
şi să intru vesel sub pragul ei

In

Inul grav şi verde şi răcoros bate-n pereţii cosmici
o apă halucinată, o consolare-n luminator
din liniile sale pure, descîntate, ţîşneşte o pasăre insomniacă
tremură în vîntul mental
deasupra acestei mări neroditoare

Inul, sosind mereu
cu viaţa lui fără lacrimi
sfîrşind şi începînd întunecatele socoteli ale verii

Oglinzile lui transportă materia dezamăgită a lunii:
vărsări de vînt, nori frenetici
deasupra acestei mări

Basm

Saliva umezindu-ne părul: vreun ied sîngeriu
rătăcind prin aer
Lumina bate liniştit, cu migală, în lucernă, în mohor

De pe meri ceva alunecă
în pămînt
Luminoase semne
ca striaţiile unei marmure
Sumbra siluetă a cîinelui dînd ocol acestei
Împărăţii

O cheie albă

Ador să mă plimb pe malul întunecat
ţinînd între dinţi feriga bolnavă
Răcoarea mă încîntă ca un menuet
pe care l-am mai auzit demult
privind praful nerăbdător căzînd dintre sînii tăi

E foarte frumos, foarte bine, mă simt
minunat
Deseori ajung în lumile clare şi surînd, cu
îngăduinţă

E minunat, pe cuvînt
Vino şi tu să aruncăm o cheie albă în rîu

Spunea Dali

Toate vin la timp
ca vorbele în gura unui poet
Numai înţelepciunea mea — o lungă operaţie nereuşită

Ies în cîmp şi nu pot rîde, spunea —
stau privind aura fisurată a îngeriţei

Jur-împrejur, vinete şi argintii, porumbelele

Dar mult mai veninoasă-i culoarea ventrală a şarpelui
care mă-nghite şi nu mai sfîrşeşte

Iftimie BARLEANU: „Victorie"

pro juventute

„Convorbiri literare“ prin corespondenţă

BELEI AURELIUS, Brăila: Mulţumiri pentru desen. Poezia nu e la înălţime.

BOBOC MIHAI, Deleni: Mi-a plăcut proza dv. Am remarcat ironia ei şi talentul creionării unei atmosfere apăsătoare, cu mijloace discrete. Mai lucraţi puţin textul în vederea eliminării unor confuzii, a unor elemente parazitare (ca, de pildă, unele semne de punctuaţie excesive), redactilografiaţi-l atent şi trimiteţi-l lui Grigore Ilisei, care se ocupă în cadrul redacţiei de secţia proză.

BRACAU LAURENŢIU, Craiova: Sensibilitatea dv., e depăşită: „Ce surd mă cuprinde de dor, / E lavă-n fior...“.

BUTTE PETRU ALBERT, Galaţi: Nu prea sînt semne încurajatoare. Şi faceţi tare multe greşeli de ortografie!

DOINA CEZAR, Piatra Neamţ: Am remarcat versurile: „Dar colţul grîului cu suliţi de smarald / Văzduhului îi sparge cămaşa de sidef“.

ALINA DURBACĂ, Galaţi: Poezii ca **Puţine cuvinte despre dragoste, Aşa răsfrîntă cum stau** au fior autentic. Deşi mai... realizate decît ele, **De dragoste, Şi-am să mă fac un fluture în calea ta** imită obedient stilul unora dintre cenacliştii de luni. Succes şi să vă ţineţi de cuvînt!

DUBINĂ AUREL, Ripiceni, Botoşani: Deocamdată mi-au reţinut atenţia poezia **Coşmar** (minus finalul) şi aceste două versuri: „din mine cresc ierburi necosite / şi primul peşte sufocat / de ape poluate / eu l-am ucis“.

PAUL GON, Turda: Am remarcat, cu deosebire, trei poeme: **Rod, Iarna, Şi acolo,** care mărturisesc mai pregnant o deosebită fineţe a percepţiei („scrinul mamei se apără vibrînd fin“; „Nici tu, melancolie, / nu te rezemi de bare de bronz“; „stă în iesle / ca sub răsuflarea cailor /.../ Aici e cald şi rotund / curb însuşi plînsul“; „de puritatea muchiilor / încă mă bîlbîi“). Poeziile din cel de-al doilea plic stau sub semnul lui Arghezi, uneori foarte vizibil.

HOSTIUC CONSTANTIN, Timişoara: Am selectat poezia **Eros**: „Poate că, goală, / ai mirosi a frunză proaspătă, / udă, de primăvară; / sătulă de existenţa ei / ca umbră a fructului“, şi versurile: „îţi voi şopti: Cicoare, / Hai să mai bem lumină amîndoi!“

AUREL ION, jud. Vaslui: N-am găsit nimic demn de atenţie în grupajul trimis.

KOLLO FILIP, Ploieşti: Dicteul nu vă favorizează: întîmplarea nu a născut în poemele din primul plic nici o imagine memorabilă. Am reţinut doar versurile: „Noaptea care ia forma ta / cînd erai cu adevărat numai dragoste“, care însă nu sînt rodul dicteului, spre deosebire de nefericita combinaţie (un exemplu doar): prunc defect! În al doilea plic, cu poeme scrise... sub controlul raţiunii, şi după o pauză de bun augur, am descoperit lucruri interesante, de pildă, **Mărturisire** şi **Exaltare.**

PIUS KRAMAR, Suceava: Ca să vă demonstrez pericolul pe care îl reprezintă la dv. rima, am să citez poezia **La un „Nud“ de C. Ressu**: în care am găsit versuri şi imagini frumoase: „Iubito, tu trebuia să fi fost un fluture / să stîrneşti florile din grădină, / Aripile tale să scuture / nori de lumină. // Aş fi alergat c-un năvod de mătasă / Să-ţi prind trupul greu de nectar / Te-aş fi agăţat pe perete acasă / Într-un insectar“. Servituţile ritmului şi ale rimei v-au impus ultimele două versuri care compromit, după părerea mea, restul.

DAGOŞ MATEESCU, Sibiu: Poeziile dv. au o anumită prospeţime. Iată versurile: „Un cal nechezînd / singuratic / ploaia / străluceşte pe coapsele lui“.

MÎRZU CORNELIA, Buzău: Bunele dv. intenţii nu sînt susţinute poetic. Dar să mai vedem.

ANCA MOCANU, Bacău: Din grupajul dv. am reţinut doar o singură dar frumoasă imagine (care parcă mi se pare cunoscută): „De undeva de sus privesc / cum zboară norii / ca nişte imense continente“.

MARIA MUNTEANU, Cluj-Napoca: „Realizările nu sînt concordante cu sensibilitatea şi, mai ales, cu dorinţa dv. de afirmare. Dar să mai vedem.

DAN NISTOR, Sibiu: Mi-au plăcut versurile: „Şi brusc / o cioară sparge primăvara de asfalt / ca pe o nucă“. În schimb, nu apreciez „umorul“ din combinaţiile de genul: „dragostea mi s-a aşezat în uşă / şi gîdilă primăvara / pînă la strănut“.

GABRIELA SATNOIANU, Galaţi: Frumos omagiul cuprins în poemul **Eminescu.** În rest, versificaţii de album adolescentin.

GINA SCARLAT, sat Viespeşti, Olt: Versurile dv. conţin imagini frumoase şi „învăţături“ care trădează o mare experienţă de viaţă. Dv. spuneţi că n-o aveţi. Atunci ea vine din cărţi. Or, paradoxal, forma poeziilor dv., care e cu totul „învechită“ trădează faptul că nu sînteţi la curent cu poezia contemporană.

STARCU DAN, Bucureşti: Dialogul nostru nu are nici un rost dacă, despre poeziile dv. sînteţi convins că „îndeplinesc condiţiile pentru a putea apare într-o publicaţie de prestigiul „Convorbirilor“. Faţă de data trecută, ele marchează totuşi un progres. Iată **Filosofie la marginea lumii**: „Prea puţin ghiocelul trăieşte / ca să se bucure de primăvara / ce-i calcă pe urme. // Prea puţină lumină are luna / ca ochiul pînă la refuz să se umple. // Prea puţină apă doar într-un rîu / să-şi sature setea întreaga cîmpie. // Prea puţin loc are trupul acesta / ca lumea nedecupată să-ncapă“.

SONTICA DANIELA, com. Cilibia, Buzău: Am remarcat **Literară** şi **Odihnă.** Dar nu ai avut răbdare să faci o pauză, după cum te sfătuiam.

IOAN P. TRUPEA Hunedoara: Vă felicit pentru frumoasele dv. preocupări. Poeziile vădesc sensibilitate. Am remarcat cîteva, din cele mai scurte: **Primăvara, Fără titlu, Noapte, Îndemn, E ceva primăvăratic.** Iată ultima citată: „E ceva mai primăvăratic / decît surîsul tău? Graţia celui dintîi fir de iarbă / o acoperă pe a ta? / Mi-e teamă să spun da / mi-e teamă să spun nu... / Şi tac“.

CONSTANTIN VACIU, Bacău: Am remarcat versurile: „Cerul se sparge / aruncîndu-se / la picioarele păsărilor“.

CORNEL VANA: Se detaşează versurile: „Sătul de-atîtea năluciri / Am venit să te văd / Ploaia se mistuia pe acoperişuri / lenevind urca mirosul de prun ud / la tine în încăpere“ şi primele două strofe din **De dragoste I.**

CONSTANTIN VLADU-JIANA, Drobeta-Turnu Severin: Am reţinut catrenul: „Creşteau iernile ridicate la cer / Şi alb era obrazul tău cuminte. / În palmele verzi ale somnului / te aşteptam să intri-n cuvinte“.

VANGHEL GHEORGHIE, Bucureşti: Urătura dv.: „Vă rog să primiţi o scrisoare, / Cu scuzele de rigoare / Convorbirilor din Iaşi / Că acolo sînt mai aşi. Unde-i leagănul Unirii / Al culturii şi iubirii“ ne-a amuzat. „Poeziile“, nu.

MARIA ZELETIN, Suceava: Mi-au plăcut concizia şi sinceritatea din **Dar japonez** şi **Levitaţie.** Mai trimiteţi.

REDACTOR

Arpegii

Eminescu

Eminescu — idealul unei vieţi fără de moarte,
Visul românesc ce arde dincolo de orice timp.
Am fi fost atît de singuri fără ochii lui de noapte,
Am fi fost atît de singuri şi de goi şi de umili.

Eminescu spun... Şi codrul cetini strigă către soare,
Buciumul răsună jalnic peste munţii de demult,
Eminescu spun şi cuget, Eminescu — fiecare,
Un luceafăr ce coboară de un veac fără-ntrerupt.

Dacă n-ar fi Eminescu nu ne-am mai cunoaşte ţara
Şi am pribegi în lume pentr-un singur adăpost,
Dacă n-ar fi Eminescu nu am şti ce-i primăvara
Iar viaţa — aceasta-a noastră n-ar avea nici timp nici rost.

Eminescu e tăcerea stelelor pe drum de noapte,
Fără el am fi mai singuri, fără el am fi mai goi.
Nu ne-am şti fiinţa noastră ce prin el nu are moarte.
Eminescu-i ROMÂNIA, fiecare dintre noi.

Gabriela SATNOIANU

Întrebare

Pulberi de aur
înalţă
vremea de-acum
peste
hotarele Patriei...
Desculţi păşim,
eu şi iubita,
prin roua-adîncă
şi prin nestăvilitul
cîntec al greierilor,
întrebîndu-ne:
„oare ce poate fi
mai sublim
decît Patria
cu oamenii liberi?“

Nicolae CĂRUNTU

Dar japonez

Scoate-i încet ochelarii
şi. cu o mînă
care de mult nu mai crede în nimic,
mîngîie-i părul.
Necesară minciună...

Învaţ-o ce lacrimi negre poate naşte
clipa aceea fără auz, fără memorie.
Desfă-i armura ce şi-o lustruieşte
zilnic, cu înverşunare,
şi îmbrac-o în privirea ta,
luminînd-o.

Maria ZELETIN

Tatăl

Seară de noiembrie.
Nici n-auzi poarta scîrţîind
şi un abur de murgi
roşind în frig
dă năvală-n ogradă.
Nici n-auzi poarta scîrţîind
cîinele gudurîndu-se
şi tatăl umple odaia
cu scurtucu-i patriarhal din păr de cal,
cu biciul focului din cele două bucăţi de cremene,
aşa mi-l închipui eu însumi aproape bătrîn...

De primăvară

Copii săgetează cu pietre-n văzduh.
Astfel mirarea
spaţiul şi-l creează
E primăvară. Aud feriga
lansîndu-şi sporii
peste zid;
de unde paznic de morminţi
stau pe o piatră cu soare-n amiază
visînd făpturile ce se deschid.
Lîngă palmă o şopîrlă îmi dormitează.
M-aş îndulci cu vin galben şi metafizică.
Dar stau păzind fără minut
în cuvîntul celor fragile
un osămînt nevăzut.

Paul GON

Prezenţe la „Junimea“

Lui Eminescu

Învia iarna
din culori sălbatice —
incandescente rugi de metafore,
Îl găseam privind tăcut
Înmugurirea unui ecou stins
al iubirii.
Orgi de ghiaţă scaun prelung
Întoarcerea LUI în Eternitate.
Pe drum înflorind singurătatea
cu florile ei albastre.

Căutări

Desculţă alergam peste cîmpuri
de mărgean
despletită-n ore tîrzii, rotunde...
Desculţă alergam peste mare
Şovăind şi închinîndu-mă
la fiecare val...
Sunete prelungi se înălţau
Vibrînd de atîta cer...
Desculţă alergam în Poezie
Căutîndu-te acolo unde
Zăpezile se cufundau în tăcere,
Unde caişii rosteau numele TĂU
Iar eu, zidită în lumină, TE căutam...

Semn

Chemarea pămîntului, în glas de frunze,
O simt cînd seara aerul mă priveşte
prin mii de ochi ce caută cuvîntul
...şi semnul trecerii pe-aici al străbunilor
Pe frunte-l port şi-l simt
Cum vin, mă poartă călăuză
pe-un drum de mult ştiut...
Şi stele cresc în mine
Iar ochii mei sînt plini de tine,
pămînt cu grai de frunze...

Liliana-Cristina NICULESCU

Autobiografie

N-am avut niciodată
nevoie de umbrelă.
m-am strecurat întotdeauna
printre ploi
călcînd tangent
la cercul bălţilor,
sînt impermeabil
la sentimentele apei
arătîndu-şi talia,
şi iată că
mă udă pînă la piele
lichidul dintr-o călimară,
şi iată că
dintr-odată
mă dezbrac
în faţa mirosului
nedescifrat
al cernelii...
Poezia ca specie a
sufletului
şi strugurii atîrnînd
de tavanul lui şi soarele
nemaiştiindu-l din ce apă
răsare
şi eu care condamn
struţul
ascunzîndu-şi capul în nisip.

Fragment de scrisoare

Şi ce să-ţi mai spun,
e bine,
e foarte bine
aici,
ne jucăm frumos de-a
caii
şi de-a
copacii,
ei vin să-şi lege
de trunchiul meu
căpăstrul
şi stăm
aşa
pînă se întorc
adică stăpînii
şi-i dezleagă.
Între timp
eu înfloresc
de cîteva ori
Şi e frumos
Acum la mine e toamnă.
La tine ce e?

Cristina AGHEORGHIESEI

Cenaclul „Junimea“

Şedinţa 204 din 17 martie. Au citit poezie **Ioan Manole** (Suceava) şi **Giuseppina Herţanu.** Au luat cuvîntul comentînd textele citite **Codrin Liviu Cuţitaru, Lucian Vasiliu, Indira Spătaru, Cristina Agheorghiesei, Gheorghe Dragne.** A condus criticul **Constantin Pricop.**

„Ţara“ lui Victor Petrini

Experienţele lui Victor Petrini (dragoste, profesiune, prietenie) sînt tot atîtea eşecuri. Care e cauza? Hazardul? Circumstanţele sociale şi politice? Inadaptabilitatea eroului? Simplul artificiu romanesc? Deşi toate la un loc, nici una definitivă. Hazardul se exclude prin însăşi natura lui, evenimentele politice cu implicaţiile lor nu pot fi absolutizate (cf. capitolele **dragoste** şi **prietenie**), inadaptabilitatea personajului e minată de robusteţea lui morală, de optimismul incendiar, însuşiri care îl fac să supravieţuiască experimentelor nefaste, „artificiul romanesc“ e prea puţin concludent în cazul unui roman ca **Cel mai iubit dintre pămînteni,** unde senzaţia de autenticitate formează esenţa însăşi.

Chiar inedită, şi explicaţia lui Valeriu Cristea (**Fereastra criticului**) mi se pare insuficientă. Lungului şir de eşecuri criticul îi găseşte cauza în condiţia psihică şi, mai mult, biologică a eroului. Victor Petrini e un „satir“ care „răvăşeşte biologic femeia“ şi „bate zadarnic la porţile Marii Iubiri“, fiindcă „nu i se deschide, fireşte“. Puţin rezistentă emblema de satir la Petrini, măcar psihic dacă... biologic există motive care ne solicită discreţia! El nu reduce femeia la obiect, iar visurile lui de perfecţiune în eros nu sînt utopii sau, mai rău, iluzii. eroul are revelaţia drumului spre dragostea ideală, aşa cum o concepe în resorturile lui intime. Biologicul e aici de departe secundar, şi avem principalul argument în capacitatea lui Petrini de a cerebraliza intens fiecare experienţă, incluzînd şi dozele de tandreţe. Descrierea Matildei înaintea întîlnirii revocă orice umbră de perversitate: „În prag era Matilda îmbrăcată de vară, cum n-o văzusem şi cum nu mi-o puteam închipui. Nici acum, n-o pot descrie. Pot spune doar că semăna cu un fluture mare; aducea cu ea pajiştea, grădina, cîmpul plin de iarbă, soarele de primăvară. Matilda strălucea ca o floare...“ (vol. I, p. 159), iar observarea umorului implicit al lui Suzy într-o scenă de subtilă tandreţe contravine gesticii uzuale a satirului mitologic: „Să ne căsătorim, murmură... Cum, pentru toată viaţa?!!“ Şi brusc se uită la mine cu o candoare derutată, să-i confirm eu adevărul sentimentului care o stăpînea. „Nuu! exclamai sarcastic, cum să fie pentru toată viaţa? Facem o căsătorie pe termen redus. Îi spunem oficiantului de la starea civilă... Pe cît? o să ne întrebe. Ei! ce zici, Suzy? Un an? Cinci?“ **Atunci ea răspunse cu o obidă căreia nu-i mai rezistai**: „...pune domne, trei ani!“ Şi ne înjură apoi aşa global (învăţase de la mine!)...“ (vol. III, p. 161, s.m.). În plus, nu sînt convins de existenţa sentimentului (instinctului?) patern la „satir“ ca cel relevat pe parcursul scenelor de o expresivitate unică dintre Petrini şi Silvia.

Alta este „tara“ lui Victor Petrini, mult mai complexă şi mult mai dăunătoare totdeodată. Nu puţini lectori ai romanului vor fi sesizat deficitul de „faptă“ şi „gînd“ existent la personaj. Nu e vorba atît de **acţiune** la Victor Petrini cît de o abundentă motivaţie a ei cerebrală. **Nu face** atît cît ne spune (desigur, cu vocea gîndului) că **ar face** sau că **ar trebui să facă** personajul lui Marin Preda. El e un meditativ, dar unul căruia experienţa realului îi potenţează vocaţia speculativă şi, nicicum, i-o disturbă. Astfel, nu o dată, gîndul o ia înaintea faptei şi, avîntat în abstracţiuni, o inhibă pe aceasta. În planul concret, al acţiunii, finalitatea nu poate fi decît una, şi aceea e, neîndoios, eşecul.

Chemat să se justifice în faţa autorităţilor, prea puţin Victor Petrini **se apără** în mod concret, palpabil, eficient. Explicaţiile sale sînt mentale. Justificările lui, raţionamente neexprimate. Silenţiozitatea lui e dublată de un inepuizabil monolog interior. Statutul lui nu e mult depărtat aici de cel al subiecţilor freudieni de introvertiţi frustraţi care-şi iau în vis utopice revanşe. Aici, chiar dacă la un nivel mult mai rafinat, Petrini repetă, măcar psihic, experienţa acestora. În confruntările cu Matilda, el nu are nici o iniţiativă reconciliantă, aşa cum **gîndurile** sale ni-l dezvăluie apt de a o face. Replica lui este studiul analitic (soţia îi apare fie sub aspectul grotesc al unui compromis biologic — „femeia-bărbat“, fie sub aspectul unei creaturi cinice a cărei unică voluptate este producerea suferinţei). În relaţiile sociale (cf. îndeosebi scenele din viaţa de student) reacţia de ospitalitate a semenilor este una pe deplin justificată. Izolările meditative ale eroului refuză, prin condiţia lor, stabilirea oricărei apropieri între personaj şi aceştia. Atitudinea propriu-zisă este, evident, una de respingere.

Toate acestea şi încă multe altele sînt premisele eşecurilor lui Victor Petrini. El porneşte cu un deficit structural încă din start, acela de a nu comunica decît cu sine, de a închide în parametrii propriului sistem de analiză, de a considera raţionamentul personal drept unicul valabil. Intenţiile lui sînt, mai totdeauna, benefice, scopul lui e unul regenerativ, dar metoda de aplicare e nulă. Chiar agresiunile, răbufnirile lui de furie nu-s decît defulările unui eu frustrat de receptivitatea semenilor (nereceptivitate de a cărei cauză, desigur, el însuşi nu este conştient). Poate din acest motiv el este un inadaptat, raliindu-se galeriei lui Ştefan Gheorghidiu, George Ladima etc., dar trăsătura lui definitorie e, mai degrabă, incapacitatea de autoapărare. Sistemul lui de protecţie e deficitar pentru că personajul nu ia măsuri de asigurare a lui. El e conştient de pericol dar, indolent, nu-l îndepărtează. Situaţia lui e aceea a individului care are un coşmar, e conştient de irealitatea lui însă, din cauza profunzimii somnului, nu se poate trezi. Coşmarul este crunta realitate, imposibilitatea trezirii e neputinţa reabilitării ei. La Victor Petrini, prea multa cerebralizare asfixiază acţiunea. În afară de planul gîndirii, caracteristică pentru el e starea de „inacţiune“. Chiar gestul intenţionat în final (sublim prin implicaţiile lui!), al aruncării jurnalului în foc este paralizat în cele din urmă printr-o revelaţie în planul mental: „Am fost ispitit, o clipă, să-l arunc pe foc. Şi totuşi, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulţi dintre semenii mei au gîndit poate la fel, au jubilat ca şi mine, au suferit şi au fost fericiţi în acelaşi fel. Mitul acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici şi nu al iubirii aproapelui, n-a încetat şi nu va înceta să existe pe pămîntul nostru, să moară adică şi să renască perpetuu. Şi atîta timp cît aceste trepte urcate şi coborîte de mine, vor mai fi urcate şi coborîte de alţii, această carte va mărturisi oricînd: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!...“. De aceea, „introversiunea“ lui Victor Petrini e **condiţia** de existenţă a uneia din capodoperele prozei româneşti contemporane.

Codrin Liviu CUŢITARU

Eminescu în documente de familie

Eminescu în viziunea lui I. Buzdugan

Ipoteștii

După cum am văzut, căminarul Gh. Eminovici s-a aflat, folosit în diferite îndeletniciri și ocupînd diferite funcții, aproape două decenii în contact direct cu domeniul de la Dumbrăveni, de la 1832 la 1849. În fond este locul unde căminarul a activat perioada cea mai îndelungată și despre care, pentru a ne face o imagine cît mai aproape de realitate, sînt necesare unele precizări.

In anul 1832 cînd Gh. Eminovici sosea la Dumbrăveni, un alt personaj, ce a deținut un loc important în istoria acestor locuri, Constantin Hurmuzaki, fiul lui Doxachi Hurmuzaki de la Cernauca, a plecat la Viena pentru a se instrui în științele juridice. Aici l-a cunoscut pe Constantin Bals de la Dumbrăveni. Între ei s-a încheiat o durabilă prietenie. In iulie 1834 Gh. Eminovici se afla în slujba baronului Ioan Crîste și acționa la cancelaria moșiei Dumbrăveni, scriind diferite reclamații ale vechilului Costache Pantazi. Întors în țară, probabil odată cu Balș, C. Hurmuzaki merge la moșia Galbena în Basarabia și rămîne în slujba bogatului boier ce va ajunge, datorită averii, consilier de curte și cavaler. De acolo scrie părinților, în 1835 se pare, că vrea să intre în slujbă la Balș ca vechil la moșia Galbena. O face pentru că dorea să-și scutească familia de cheltuieli știind foarte bine că situația lor materială nu era deloc prosperă.

Constantin Hurmuzaki nu a fost arendașul general al moșiilor lui Balș, așa cum s-a afirmat, din documentele cercetate se observa cu usurință că, pînă în 1852, moșiile lui C. Balș au fost administrate în regie, avînd tot personalul necesar unui mare domeniu, de la pristavii și vătăjeii fiecărei moșii la vechil, administrator, casier, director, pînă la administrator general sau însărcinat cu plenipotență asupra averii, acesta fiind Constantin Hurmuzaki. Numai datorită acestui fapt Gheorghe Eminovici, angajat de Constantin Balș ca vătav, după moartea arendașului, baronul Ioan Crîste, în 1834, a putut rămîne și avansa în slujbă pe domeniul Dumbrăvenilor. Altfel orice arendaș își aduce oamenii lui, renunțînd la cei ai predecesorului. Domeniul la care ne referim a fost dat în arendă abia în 1852 căminarului Iancu Adamide și Paraschivei Teodoru, pentru suma de 8 200 galbeni pe an. In 1844 la Dumbrăveni se mai aflau, din vechiul personal, administratorul Anastasă Enacovici, numit acum „inspectorul mosiilor casei" și se ocupa doar de imobilele nearendate, în această categorie intrînd curtea boierească și alte „acareturi", grajdurile cailor, pivnița, grădina de flori și parcul.

De velniță — care avea o importanță specială în cadrul produselor realizate pe domeniul lui C. Balș — se ocupa vechilul moșiei, Gh. Eminovici. Aceasta l-a făcut, mai tîrziu, să arendeze, de la Eforia orașului Botoșani, venitul din taxele provenite de la băuturi și păcură, afacere din care credea că va cîștiga, dar de la care a avut numai necazuri și nemulțumiri. Contractul încheiat între Gh. Eminovici și Eforia Botoșani, în 1843, arăta că trebuia să plătească celei din urmă suma de 69 000 lei. Cîțiva ani la rînd, pînă în 1846, nenumărate jalbe, proteste, memorii semnate de căminar către diferite instanțe, pînă la instanța supremă, domnitorul Mihail Sturza, probează că antreprenorii ce l-au precedat pe Gh. Eminovici au fost necinstiți iar Eforia orașului Botoșani a încălcat clauzele contractuale.

In anul 1855 Raluca Eminovici vinde casa cumpărată de stolnicul Vasile Iurașcu în Botoșani și în care familia a locuit în perioada 1841—1851. E drept că în timpul verii, pe durată limitată de timp, s-au aflat și la moșiile Orășeni și Durnești. Fiind vorba de casa în care s-a născut poetul s-au făcut investigații pentru a găsi cît mai multe date asupra ei: era situată într-o grădină destul de mare, în plin centrul tîrgului, lîngă biserica Uspenia. Aranjamentele pentru cumpărarea acestui imobil, cu preț foarte avantajos, le-a făcut tatăl Ralucăi, îndeosebi pentru a asigura banii de zestre. Astfel, în anul 1842, stolnicul cumpără pe numele fiicii sale Ralu, casele cu grădină, contra sumei de 450 galbeni. Epitrop al casei era Iordache Chesçu, fratele Sultanei Cheșcu. Acesta, la 14 martie 1842, dă procură spătarului C. Roset din Botoșani ca să stăruie în licitarea cît mai urgentă a casei. Printre documentele aflate la dosar se afla și o măsurătoare a locului din care se poate constata că în 1842, cînd Ralu Eminovici a devenit proprietară, grădina era aproape dublă ca suprafață de cea existentă în 1855 cînd o vinde. Se poate presupune că necesități financiare i-au determinat pe soții Eminovici să renunțe la o parte din teren. Cu toate că suprafața grădinii se înjumătățise, pentru restul, în 1855, au obținut suma de 1 050 galbeni. Reiese, avînd în vedere prețurile la acea vreme, că suma aproape dublă obținută se datora faptului că Gh. Eminovici construise un nou imobil, mărind valoarea casei cumpărată în 1842. Aici locuia familia căminarului după plecarea din Dumbrăveni în 1848, și aici se afla, în ianuarie 1850, cînd se naște Mihai Eminescu.

Intre timp, în 1847, lui Gh. Eminovici i se ivise ocazia de a cumpăra o parte din moșia Ipotești, de la Eufrosina Petrino, fiica lui Doxachi Hurmuzaki de la Cernauca, prin intermediul fratelui ei, Constantin Hurmuzaki, administratorul general al domeniului Dumbrăveni, unde căminarul era vechil. Prețul nu era mare, 4 000 galbeni, avînd și înlesnire de plată, dînd 1 500 de galbeni la început și o poliță de 2 800 galbeni pe care urma să-i achite treptat. Condițiile de plată erau avantajoase, aceasta deoarece Ipoteștii erau o moșie cu pămînt de cultură slab, cu un sat sărăcăcios, cu acareturi mai mult ruine. Mai întîi trebuia să-și ridice o casă și apoi să înceapă plata datoriilor. Ca să-si asigure un venit pentru întreținerea familiei, dar și pentru a-și cumpăra vite de muncă și unelte, Gh. Eminovici a luat în arendă o moșie, Durneștii, și a împrumutat bani de unde a putut, în primul rînd de la surorile soției sale. Intr-un dosar din anii 1852—1857 se găsesc mai multe documente care lasă să se înțeleagă că pe moșia Durnești Eminovici a aplicat metode dure de administrare, rezolvînd diferendele cu de la sine putere. Fire impulsivă, pentru împlinirea voinței lui mergea pînă la abuz, cu toate reclamațiile trimise de cei oprimați la Isprăvnicie sau la Ministerul de Interne. Cu toate acestea speranțele căminarului într-o redresare materială s-au spulberat repede, moșia fiind scoasă la vînzare în 1850, iar noul proprietar, Iancu Brăniștcanu, i-a făcut tot felul de șicane pentru a-l scoate de la arenda moșiei, reușind acest lucru în 1853, deși arenda era contractată pînă în 1856. Astfel că, vrînd nevrînd, Eminovici a fost silit să se stabilească la Ipotești, deoarece vînduse totul și mai împrumutase, pe deasupra, și bani ca să achite prețul pămîntului către severul executor Constantin Hurmuzaki, care, în urma presiunilor surorii sale scosese Ipoteștii la licitație. Din lectura documentelor se poate deduce cu ușurință că perioada 1849—1853 este una din cele mai grele în existența familiei Eminovici. Moșia Orășenii fusese vîndută Epitropiei Sf. Spiridon, arenda moșiei Durnești se terminase, partea din moșia Ipotești, cumpărată în 1847 de la Eufrosina Petrino, scoasă la mezat, iar casa din Botoșani ocupată samavolnic de o chiriașă ocrotită de rude influente.

In anul 1851, de la 23 aprilie, familia Eminovici a locuit la Durnești, închiriind casa ce o avea în Botoșani. Sînt documente care demonstrează fără putință de tăgadă, și aici am dorit să ajungem, că în anul 1850, luna ianuarie 15, dată cînd s-a născut poetul, familia locuia în Botoșani în casa proprie. Un act care arată în mod cu totul convingător că familia Eminovici locuia în orașul Botoșani, în ianuarie 1850, este memoriul scris de Constantin Hurmuzaki, depus în procesul cu Gh. Eminovici pentru banii datorați pe Ipotești, datat în 1850 ianuarie 30, în care de **trei ori** Hurmuzaki afirmă că Gh. Eminovici locuia în orașul Botoșani (**„dumnealui căminarul Gheorghe Eminovici, trăitoriu în Botoșani; a datorinicului care se află în Botoșani, unde dumnealui locuieste, averea ce dumnealui are în Botoșani, unde locuieste"**). Această repetată afirmație nu este întîmplătoare: Hurmuzaki, ca bun jurist ce era, cunoștea faptul că într-o acțiune trebuia arătat cu precizie locul pîrîtului.

Reconstituind pe bază de documente **locul** unde **a trăit** familia Eminovici după plecarea din Dumbrăveni, putem afirma că de aici a venit în orasul Botoșani, stabilindu-se în casele proprii de lîngă biserica Uspenia, pînă la 23 aprilie 1851; la Durnești pînă în toamna anului 1851, cînd revine în oraș și, neputînd obține plecarea chiriașului, închiriază niște odăi la Maria Mavrodin, sora Ralucăi. De aici, în anul 1853, la 23 aprilie, întreaga familie pleacă la Ipotești, acum cînd Gh. Eminovici reușise să scoată Ipoteștii de la licitație, plătind pe principalul creditor, Hurmuzaki, și avînd siguranța că nu va mai fi înlăturat și de acolo. Pentru plata datoriilor se împrumută cu bani și de la un negustor, căruia i-a vîndut casa din Botoșani în 1855. Că în anul 1853, luna august, familia Eminovici se găsea cu domiciliul stabilit în Ipotești, ne-o dovedește și un raport al Isprăvniciei de Botoșani, care, la cererea Departamentului Pricinilor din Lăuntru, întocmeste o situație statistică a boierilor din orașul Botoșani și ținut, unde căminarul Gheorghe Eminovici este arătat cu domiciliul la moșia sa Ipotești. Prin urmare, documentele ne oferă date pe baza cărora putem afirma că familia Eminovici se găsea cu domiciliul în orașul Botoșani în ianuarie 1850, mitrica de naștere, atît de mult discutată, fiind valabilă, iar din anul 1853, desigur de la 23 aprilie, cînd i se termina contractul de închiriere al casei, se stabilise la Ipotești. Nu mai poate fi nici o îndoială că Ipoteștii sînt locul unde și-a petrecut copilăria Mihai Eminescu.

In afară de precizarea acestor date, atît de mult discutate și controversate, voluminoasele dosare, rezultate din multele procese avute pentru salvarea Ipoteștilor, reflectă mediul ambiant al copilăriei poetului, care va fi asistat la grijile și necazurile în care se zbăteau părinții. In aceste pagini-document citești, ca într-o cronică de familie, lupta acerbă pe care au dus-o părinții poetului, în special tatăl, vajnicul căminar, cu toți acei ce nu-l vedeau cu ochi buni pe feciorul de țărani din Călineștii lui Cuparencu, fosta slugă boierească de la moșia Dumbrăveni, ajuns boier, ba încă și proprietar de moșie. Din zecile de jalbe, proteste, memorii, făcute în numele său sau al soției, adresate autorităților de stat, de la ispravnicul de Botoșani pînă la Divanul Domnesc și, ca ultimă instanță, către Domn, reiese că aces om, înzestrat cu o inteligență deosebită, cu darul scrisului și al cunoașterii pravilelor, și mai ales cu o dîrzenie neostoită, secondată de o putere fizică puțin obișnuită, nu a cedat niciodată, chiar atunci cînd, cum spunea el într-un memoriu contra ispravnicului, „i s-a dat lovituri în persoană, cinste și chiar de moarte".

Un alt document important e memoriul căminarului Gh. Eminovici, ca împuternicit al soției sale Ralu, depus la judecătoria Botoșani în procesul pentru bani cu Iordachi Ursianu. El ilustrează cu fidelitate eforturile făcute de căminar în dorința lui de a păstra Ipoteștii, Ursianu fiind un „acolisitor" care pentru o sumă de bani ce pretindea a fi neplătită, reușise să scoată moșia Ipotești la mezat. In această vreme Ipoteștii însemna ultima rezistență a familiei Eminovici pentru care lupta soțul, soția și socrul, stolnicul Vasile Iurașcu. Altfel, o familie cu nouă copii rămînea pe drumuri, după cum se va exprima însuși Gh. Eminovici într-o jalbă către Domnul țării, împotriva instanțelor judecătorești, niciсînd binevoitoare față de el. Poate la aceasta contribuise și atitudinea dîrză a căminarului, îndrăzneala, uneori împinsă pînă la îngîmfare și ofensă. Nu o dată Eminovici „se sumețise" cu condeiul să spună lucrurilor pe nume și nu o dată supărase urechile cinovnicilor „clasnici și neclasnici" ai ramului judecătoresc. La fel și cu acei din administrație, ispravnici, privighetori etc., micul boier se purta așa cum văzuse și învățase la Dumbrăveni, cînd era vechilul marelui domeniu, de mii de fălci, și unde la o înfruntare mai serioasă avea la spate autoritatea marelui boier Constantin Balș. Acum nu mai era decît un om împovărat de o familie numeroasă, și care cu toate că reușise să-și adauge la nume un titlu mărunt de boierie, se zbătea în multe și supărătoare încurcături bănești, ce l-au împins pînă la situația penibilă de a pierde și această ultimă rezistență, Ipoteștii. Pricina cu Ursianu a fost doar una din fazele luptei pentru Ipotești, deoarece, în același timp, confruntarea cea mai grea o avea cu Hurmuzaki, avocatul priceput bogat, influent și neîndurător al surorii sale Eufrosina Petrino. O serie de jalbe, semnate de Gh. Eminovici și C. Hurmuzaki adresate Isprăvniciei Botoșani, Ministerului de Interne și domnitorului Grigore Al. Ghica, pun în evidență nenumărate detalii ale conflictului izbucnit între cei doi pentru Ipotești. Reproșîndu-i că nu-și achită restanțele și dobînzile, Hurmuzaki intervine la forurile administrative pentru a i se sechestra lui Eminovici averea. Acesta din urmă, la rîndu-i, susține că Hurmuzaki îi este datornic cu o sumă de bani încă din vremea cînd ambii lucrau pe domeniul lui Balș, ignoră sechestrul și scoate la vînzare fîn, grîu, vite ș.a. Amintindu-i originea modestă, Hurmuzaki, și nu numai el, nu-i putea ierta că a făcut „o avere destul de însemnătoare pentru încungiurările în care s-au născut și au viețuit".

Mai multe documente vorbesc despre ultimii ani din viața soților Eminovici. In 1876 se stinge la Ipotești, după îndelungate privațiuni și suferinți, Raluca, nu înainte însă de a vedea murind, unul după altul, în floarea vîrstei, pe unii din copii. Prin moartea ei echilibrul moral ce mai susținea încă familia se prăbușește Gheorghe Eminovici nu mai este omul dîrz, activ, dornic de muncă și luptă pentru bunul mers al familiei, ce se măcina sub ochi lui. Sfoara de moșie, nelucrată cum se cuvine, la care se adăuga lipsa vitelor de muncă si anii de secetă a obligat pe micul proprietar să se împrumute, punînd amanet Ipotestii. Era singura soluție pentru a face față cheltuielilor, cele mai multe săvîrșite și din o mare „desertăciune" de care era cuprins, cum scria poetul despre tatăl său. La aceasta se adaugă durerea de a se vedea dat în judecată chiar de fiica și ginerele său Drogli, pentru zestrea pe care încă n-o primise. A fost silit, pînă la urmă, să vîndă Ipoteștii, în 1878, rămînînd să mai locuiască în casa lui, ca tolerat de noul proprietar, ce nu reușise să plătească toată suma de bani. In această situație tristă a ajuns după o muncă de o viață. Acum nu mai avea nici voința necesară pentru a repara casa ce se ruina zi de zi. Lîngă el avea grav bolnav, pe fiul său Niculae, despre care îi scria lui Mihai, în 1883, următoarele: „Mi s-a urît cu viața... fă ce faci și vino de-l ia ca să-l duci în vreo casă de sănătate". Tot cu el se afla și fiica sa Henrieta și ea grav bolnavă, căreia bătrînul îi lăsa ultimii bani pentru întreținere. Cu timpul, este silit să se mute din casa mîncată de vînturi și ploi, într-o odaie, fostă bucătărie, unde-și trăieste ultimile zile.

O bună parte din documentele recent descoperite, în afara celor menționate pînă acum, se referă la Ipotești. Ele pot contribui la alcătuirea unei monografii a acestei localități, lucrare dealtfel imperios necesară, ca făcînd parte integrantă din exegeza eminesciană. Sînt mărturii ce vorbesc despre vechimea Ipoteștilor, întemeietorii satului, cei cinci bătrîni, între ei si Ipatie Isăcescu, cel care a dat numele așezării, despre locuitorii răzeși și viața lor, cu referiri deosebit de interesante la adresa străvechiului neam Albotă, despre oamenii fără pămînt veniți să se așeze pe moșie cu voia răzeșilor etc. În afara interesului strict științific, și aici nu am putea omite toponimia bogată a locurilor, documentele privind Ipoteștii, îndeosebi hotarnicele făcute în diferite ocazii, constituie o lectură agreabilă, plină de poezia vorbirii românești din acea vreme. Informațiile mai recente privesc Ipoteștii ieșit din starea de răzeșie și delimitarea celor cinci părți după bătrînii satului, dintre care două le stăpînea Doxachi Hurmuzaki, ca ginere al vechiului răzeș Iordachi Murguleț.

Dar în afara Ipoteștilor, leagănul copilăriei lui Eminescu, oglindit atît de bine în izvoarele documentare, referiri se găsesc și asupra altor locuri apropiate de inima poetului: Cucorănii, Agafton, Vorona etc.

În anul 1854 logofătul Anastasie Bașotă, proprietarul domeniului Pomîrla din ținutul Dorohoi cumpără la mezat moșia Cucorănii, Loieștii și a cincea parte din Ipotești, de la moștenitorul postelnicului Emanoil Manu, maiorul Savel Manu, cu prețul de 18 300 galbeni. Vînzătorul a predat cu acest prilej cumpărătorului toate documentele de proprietate „vechi și nouă". Anastasie Bașotă, renumit prin exactitatea cu care ținea socotelile gospodăriei și evidența tuturor lucrurilor mobile și imobile a pus pe un gramatic din cancelaria de la Pomîrla să transcrie în condică toate aceste documente, așa cum procedase și în cazul celorlalte proprietăți ale sale. Condica constituie un prețios izvor de informare pentru acei ce vor dori să dedice studii monografice străvechilor așezări ale Moldovei de Sus, Cucorănii, Loieștii, Ipoteștii, Cătămăreștii, Cerviceștii, Teișoara etc. În documentele Ipoteștilor sînt pomenite nume de vechi familii răzășești, între acestea aflîndu-se Isăcescu, și un Ipatie, unul din cei cinci bătrîni, care au înființat satul Ipatie, de unde Ipoteștii, tot el fiind și ctitorul bisericuței ce mai tîrziu a devenit proprietatea familiei Eminovici.

(continuare în pag. 15)

D. IVĂNESCU

Cîți copii a avut Vasile Iaminovici

Demersuri asupra existenței copiilor ce-au venit pe lume în casa cu nr. 27 din Călineștii lui Cuparencu — locuința dascălului Vasile Iaminovici, bunicul lui Mihai Eminescu — nu sînt prea multe, cele operate pînă acum avînd unele scăpări, fiind pasibile atît de completări, cît și de corectări. O primă investigație e realizată destul de tîrziu — abia prin 1922 — de către Vasile D. Gherasim de la Universitatea din Cernăuți, ce consultă documentele parohiei din localitate. Documentarea e fructificată în articolul „În satul eminovicenilor" din „Convorbiri literare", noiembrie 1922, reluat apoi în alte lucrări și apărut alături de altele și în colecția „Eminesciana". Datele depistate de V. Gherasim sînt mai mult decît sumare pentru cei șapte descendenți ai lui Vasile Iaminovici. Aceștia au fost: Elena (născută în 1809), Anița, George (născut 10.II.1812) tatăl poetului, Maria, Ioan (n. 14.III1816 — 21.II.1877), Ștefan (n. 24.I.1819) și Catrina (n. 26.X.1824). Sînt menționați — și aceasta este o chestiune definitiv rezolvată — partenerii de căsătorie ai acestora, cît și cîțiva descendenți. O nouă reluare a problematicii se produce abia prin anii '50 de către Augustin Z.N. Pop, care n-a recurs la memoria documentelor, ci a oamenilor, aplicînd, se pare, metoda sociologică a anchetei de teren, abandonînd pista deschisă de V. Gherasim. Travaliul cunoscutului eminescolog s-a finalizat în **„Contribuții documentare asupra biografiei lui Mihai Eminescu"**, 1962. În planșa IV, consacrată familiei Eminovici se arăta că, de fapt, Vasile Iaminovici a avut nu șapte, ci șase descendenți, care au venit pe lume în următoarea ordine: Ecaterina, Anița, Gheorghe, Maria, Ion și Ileana. Apar aceiași parteneri de căsătorie ca și la Vasile Gherasim. Se știe că genealogia respectivă a fost, totuși, un fiasco, în pofida îndelungatei elaborări.

La peste un deceniu, D. Vatamaniuc continuă sondajul documentar unde s-a oprit V. Gherasim, iar în unele privințe bănuim că a luat totul de la zero, elaborînd articolul **„Un alt arbore genealogic" (Manuscriptum,** nr. 1/1975, p. 41 și urm.). D. Vatamaniuc constată și el că Vasile Iaminovici a avut doar 6 descendenți, veniți pe lume în următoarea ordine: Gheorghe (10.12.1812), Maria (1814), Ioan (14.III.1816), Ileana (1818), Ana (1820) și Ecaterina (16.X.1824). La fiecare e menționată data decesului, partenerul de căsătorie cu data nașterii, cît și data căsătoriei Ecaterinei. Acolo unde au lipsit informațiile de rigoare s-au pus semne de întrebare. Acestea sînt însă în număr nejustificat de mare, dovadă că nu s-au studiat toate documentele avute la dispoziție. Astfel, despre Ștefan, Vatamaniuc susține, eronat, evident, că nu sînt date documentare. Or, însuși Matei Eminescu în scrisoarea către Leca Morariu (25.X.1923) menționa că Ștefan a existat, murind în timpul epidemiei de holeră (probabil în anul 1848).

Documentele parohiei din Călinești dezvăluie că Vasile Iaminovici n-a avut 6 descendenți, cum opinau Aug. Z.N. Pop și D. Vatamaniuc sau șapte, cum constatase V. Gherasim în scurta escală făcută în satul Eminovicenilor, ci opt. Aceștia s-au născut în următoarea succesiune: Maria, Elena, Gheorghe, Ioan, Ana, Ștefan, Catrina și Iordachi.

Actul de naștere al lui Ștefan probează indubitabil existența unui om care și-a încercat norocul pe alte meleaguri, dar a cărui existență a fost frîntă de înfricoșătoarea epidemie de holeră.

Necunoscut istoriei literare a fost mezinul familiei, Iordache. Așa cum o demonstrează actul său de naștere, a văzut lumina zilei la 2 martie 1827. A avut o existență scurtă — s-a stins din viață după doar 23 de zile, la 13 aprilie 1827 „de nădușală".

Cît privește ceilalți urmași ai dascălului din Călineștii lui Cuparencu, ne vom ocupa de fiecare în parte, corectînd unde este cazul datele greșite racordate la circuitul științific și eliminînd unele semne de întrebare, grație informațiilor depistate în sursele documentare.

Gh. SIBECHI

★

Actul de naștere al lui Ștefan Iaminovici

Condica născuților

Numărul Casei — 27; vreme nasterii: anul 819, luna și ziua în care s-au născut — la 24 ianuar; luna și ziua în care s-au botezat; la 1 februar; Numele pruncului — Ștefan. Lege bisericii răsăritului — 1; Parte bărbătească — 1; Din dreapta cununie — 1; Părinții. Numele și porecla tatălui și locul de unde este: Vasăle Iaminovici Călinești Cuparencu. Maica — Ioana; Cumătrii. Numele și porecla și locul de unde sînt: Ioan Ștefan Săvăscu din Călinești Cuparencu; Breasla — nobel. Dreapta și însuși iscălitura preotului care au botezat: Nicolai Săvăscu paroh.

[Arh. St. Suceava, fond Parohia Călinești, născuți 1802—1853, p. 75—76].

★

Actul de naștere al lui Iordachi Iaminovici

Condica născuților

Numărul casei — 27; Vreme nasterii — anul 827; luna și ziua în care s-au născut: la 21 mart; luna și ziua în care s-au botezat: la 23 mart; Numele pruncului — Iordachi. Lege bisericii răsăritului — 1; parte bărbătească — 1; Din dreapta cununie — 1; Părinții. Numele și porecla tatălui și locul de unde este — Vasăle Iaminovici Călinești Cuparencu; Maica — Ioana; Cumătrii — Numele și porecla și locul de unde sînt: Anna Cuparenco-Călinești Cuparencu; Breasla-nobel, Maria Treșciuc — moașa; Dreapta și însuși iscălitura preotului care au botezat: Petre Mitrofanovici paroh ot Șerbăuți.

[Arh. St. Suceava, fond parohia Călinești, născuți 1802—1853, p. 119—120].

Eminescu în viziunea lui Zarifopol

Către sfîrșitul prematur al vieții, Zarifopol se hotarî să se dedice mai substanțial literaturii române. Din ultimele sale proiecte reiese că intenționa să întocmească chiar o „istorie a literaturii române", într-o formulă dintre cele mai moderne, o istorie a formelor, a genurilor, a literarității ! A hotărît să înceapă cu poezia, în căutarea primelor filoane moderne. Pentru aceasta, face inițial o incursiune în **Poezia românească în epoca lui Asachi și Eliade,** desenează o schiță **Din istoria poeziei românești,** stăruie asupra lui Alecsandri (studiul intitulat **Alecsandri),** încercînd permanent să identifice ecouri... eminesciene. La Iancu Văcărescu, întîlnește anticipată ritmica din **Luceafărul** și **Pajul Cupidon.** Asemenea, la Asachi sînt deslușite întîmplătoare versuri eminesciene. Din păcate, această extraordinară „istorie" a poeziei românești articulată de Zarifopol, așa cum numai el ar fi putut s-o facă, ne lipsește. Cînd să ajungă a escalada piscul cel mai înalt al poeziei române, firul vieții lui Zarifopol s-a întrerupt brusc.

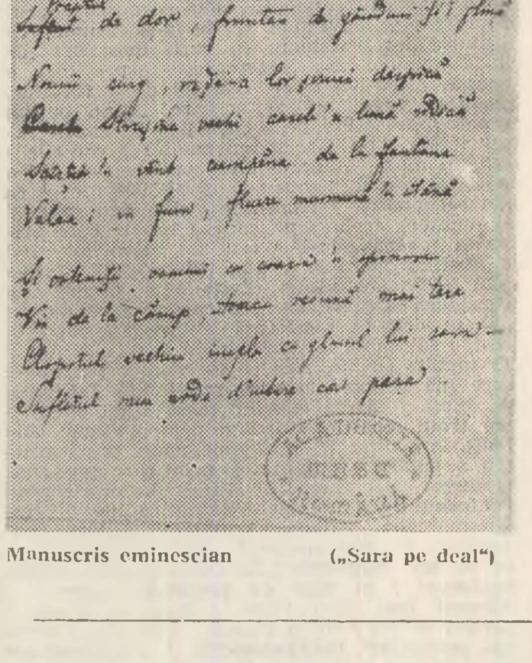
Apucase să se pronunțe entuziast despre **Viața lui Mihai Eminescu** de G. Călinescu, el care, pînă atunci, consumase atîta energie ca să vestejească metoda biografică. De data aceasta, însă, descoperă **O biografie, în sfîrșit !,** cum exclamă el chiar în titlu. (în **Adevărul literar și artistic,** nr. 599, 28 iunie 1932, p. 1). Zarifopol denunță vesel biografia „grosolan falsă și de gust mitocănos", biografia romanțată a scribilor de calitate joasă, „cu generalitățile ei de cafenea, cu fantezia din topor și toate celelalte simulacre de talent", apreciind în schimb cercetarea erudită, cu tact și finețe istorică, în stare să pregătească „meticulos un memoriu pentru a fixa data nașterii unui om considerabil, zămislirea unei opere, vicisitudinile unui capitol sau ale unei strofe". Nu neapărat „foarte neroada idee despre obiectivitate" a erudiților înguști, care au în fața artei atitudinea unor „enunci", dar „adevărul" căutat în operă, în document și trecut printr-o subiectivitate superioară a unei personalități autentice, care să fie, așa cum e și G. Călinescu, și un artist și un învățat, cu puterea de a observa realități și a verifica observații și de a le **interpreta.** Asemenea înzestrări excepționale („vocația de o rară desăvîrșire a istoricului"), pe care le are G. Călinescu, dovedite în **Viața lui Mihai Eminescu,** „înviorează neașteptat aspectul studiilor istoric-estetice în țara noastră". Fără răceala seacă a factologiei, dar și fără „fierbințeala copilăroasă a apologetului", G. Călinescu a reconstituit, cu o imaginație de o rară exactitate, portretul intelectual și moral al poetului, compromițînd interpretările vulgare și strîmb pioase ale improvizatorilor de pînă atunci. Criticul „negativist" și cu un gust atît de precar, cum ar spune un popular critic de astăzi, realizează chiar în această recenzie un excepțional portret al poetului nepereche : „O întrupare de rari daruri : contemplativ și activ ; nesupus, cu o pornire supranormală, constrîngerilor superficiale și practice ; fantast și tumultos, punctual și scrupulos ; fanatic și deplin liber în inteligență și în gust, boala singură, ca o diabolică perfidie, l-a oprit de a culmina astfel, încît faima lui să răsune și puterea lui să lucreze mult peste marginile țării sale. Boala, poate, l-a și restrîns mai mult în contemplare : «Povești sînt toate pe lumea asta». Ce s-a pierdut în el a fost prea mare. Un torso omenesc, de o nesfîrșită melancolie".

Eminescu a fost o „minune de om" căruia, printr-un adevărat miracol, i s-a ivit biograful pe potrivă. Același a purces, nu peste multă vreme, la analiza operei sale. Zarifopol nu avu satisfacția de a cunoaște decît primul volum căruia îi întocmește imediat un comentariu intitulat **Despre ideologia lui Eminescu. Revista Fundațiilor** îl publica în nr. 5, mai 1934, unde era anunțată și dispariția criticului și conducătorului revistei. Este înregistrată, cu încîntare, abundența exegezei eminesciene din timpul respectiv. Primul volum al lui G. Călinescu consacrat operei lui Eminescu examinează filosofia teoretică și practică a „părintelui literaturii noastre moderne", cum îl numește Zarifopol pe poet. Autorul cărții **Pentru arta literară** (l-am numit pe Zarifopol) respinge împreună cu G. Călinescu clieșul potrivit căruia ideologia lui Eminescu este „strict" kantiană, primită prin mijlocirea lui Schopenhauer ; că bunăoară, din **Sărmanul Dionis** am învăța noi filosofia celui care intemeiase idealismul critic. Sînt la Eminescu reflexe — bine asimilate — din Kant, Schopenhauer, dar și din Hegel (cum a demonstrat A. Dima într-un studiu bine documentat, în **Viața Românească** din 15 februarie 1934), din nihilismul budist, din panteismul spiritualist amintind de Spinoza, din idealismul lui Fichte... Concluzia : filosofia teoretică a lui Eminescu este eclectică. Fiind la acest capitol — și nu pentru prima dată — a raportului dintre poezie și filosofie, Zarifopol deslușește acest raport cu specifică clarviziune. Într-adevăr, poezia eminesciană se nutrește din filosofie, ca și din orice alt izvor, dar numai în măsura în care imaginile corespundeau unei stări poetice. Fiindcă, pentru el, poezia este doar „voluptos joc cu imagini". Nu sensul strict filosofic îl acaparează, ci semnificația poetic-umană : „poetului îi trebuia acumulare de imagini, pentru a da substanță cît mai densă unui acord de tonuri afective, pentru a înscrie cu apă tare cît mai concentrată sentimentul irealului". Este, spre exemplu, cazul versului „Căci e vis al neființei universul cel himeric". Într-adevăr, „vis al neființei" pare un nonsens privind formularea filosofică, dar **vis** și **neființă** funcționează ca imagini ale aceluiași conținut : irealul. „O poemă, zice Zarifopol, nu e o expunere coerentă de teoria cunoașterii". Filosofia este, deci, pentru poet, o sursă de imagini, iar pe de altă parte — fundament pentru o morală și o politică. Convingerea lui Zarifopol e că ideile filosofice ritmate și rimate nu implică automat prestigiu estetic. Din contra : „E teribil de ingrată încercarea de a face pe un poet «de concepție» să priceapă cît de neadmisibil banale și flescăite sînt «gîndurile» întreținute din filosofia populară a scribilor subalterni din toate țările și vremurile, ciugulite la întîmplare prin noutățile librăriei curente sau din schimb de idei la cafenea" **(Geniul neprihănit, în Adevărul literar și artistic,** nr. 299, 29 august 1926, p. 1). Nu, am văzut, Zarifopol nu ia dreptul poeziei de a-și extrage sevele, cînd trebuie, din filosofie. „Aceasta desigur înseamnă nu doar că gîndirea abstractă nu poate fi, ca oricare alt cuprins intelectual, material de artă literară, ci numai că felul acesta de gîndire ajunge mai lesne tiranic decît altul, și imperios dă la o parte arta, socotind că o înalță deosebit prin prestigiul pompos al filosofiei sau religiei" **(Poezie filosofică,** în **Adevărul literar și artistic,** nr. 323, 13 februarie, 1927, p. 1). Ca exemplu de poet care transforma strălucit filosofia în poezie, Zarifopol îl numește — de bună seamă — pe Eminescu. Valoarea superioară a versurilor sale nu vine din conținutul filosofic, ci din „sonoritatea nouă și rafinată", din „sclipirea izbitoare a imaginii în care se strînge bogăția incomparabilă a impresiilor"...

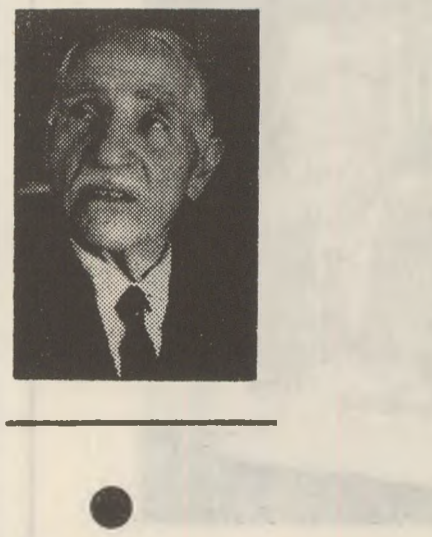
Cel mai mult se minunează Zarifopol de marea capacitate a poetului de a da vigoare artistică unei limbi mai puțin exploatată poetic pînă la el. „Cu siguranța geniului", Eminescu a dăruit frumuseți unice limbii, încît, din această pricină, el devine „conducătorul frumoasei limbi românești". Nu în siluiri retorice, în arhaizări forțate, exterioare, nu în mijloace de recuzită stă inovația eminesciană — distinge criticul —, ci în perfecta adecvare a geniului la spiritul natural al limbii, în felul „simplu și superb" cu care a știut să-și îmbogățească sufletul de artist, astfel ca acest suflet să ceară și să creeze forme noi. Inovatoare este opera eminesciană în toate aspectele ei : „Prin factura și prin substanța ei, arta lui a făcut să învechească dintr-o dată tot ce pînă la dînsul era poezie în literatura română. Proza lui Eminescu, atît de original abruptă sau periodizată, e surprinzător de independenta de cea mai bună proză (adeseori prea franceză) a contemporanilor, și prin aceasta mai instructivă decît oricare alta" **(Raspunsul d-lui Paul Zarifopol...,** în **Adevărul literar și artistic,** nr. 279, 11 aprilie 1926, p. 1).

Deducem din cele cîteva împotriviri ale lui Zarifopol față de unele erori de interpretare a operei eminesciene că și-ar fi axat prezumtivul studiu pe un traseu polemic. Bunăoară, se află, în germene, o controversă pe tema așa-zisei neclarități a poetului, pe care i-o reproșează, între alții, G. Panu. Acesta acuză **Sărmanul Dionis** și **Egipetul** de „obscurantism" și de „elucubrațiune", atrăgîndu-și ironia și sancțiunea lui Zarifopol ; claritatea e și un „efect de colaborare". Și Zarifopol ar fi polemizat, fără îndoială, cu exagerările sociologiste, cu ale lui Gherea, de exemplu, care au dus la confuzia lui Eminescu cu Vlahuță. Noi puncte de vedere ar fi exprimat în legătură cu cultura poetului, într-un context în care triumfau „geniile neprihănite" : „Eminescu, în această privință, a fost un izolat, cu dragostea lui aprinsă și serioasă de învățătură". Din trimiterile la literatura lumii (Shakespeare, Goethe, Heine, poezia germană, în genere) rezultă că Zarifopol ar fi dezvoltat acest capitol cu intenția de a-l introduce pe poetul nostru în ierarhia valorilor universale. Din nefericire, acest studiu, pe care avea de gînd să-l închege, lipsește. Este, în mare, numai ceea ce am arătat pînă aici, dar în inconfundabilă tonalitate zarifopoliană. Ceea ce suplinește întrucîtva puținătatea referințelor. Zarifopol — gest de supremă prețuire — a făcut și această afirmație grăitoare : „Eminescu trebuie să fie, pentru noi românii, subiect eminent de studiu".

Constantin TRANDAFIR

Manuscris eminescian („Sara pe deal")

Iorgu Iordan despre limba poeziei lui M. Eminescu

Despre limba poeziei eminesciene, Iorgu Iordan a scris de mai multe ori, însă două studii sînt deosebit de importante, **Limba lui Eminescu,** „Revista Fundațiilor", VII, 1940, nr. 5, p. 334—352, și **Observații cu privire la limba poeziilor lui Eminescu,** „Viața Românească", XVIII, 1964, nr. 4—5, p. 190—197. Ambele studii aduc lămuriri importante, uneori chiar decisive, în privința structurii limbii poeziei eminesciene și impun o modalitate de studiere a ei care a fost continuată de cercetările ulterioare.

Studiile lui Iorgu Iordan privind limba poeziei eminesciene se bazează pe observația, fundamentală, dedusă din varietatea ei deosebită — mai ales din perioada 1866—1878 —, că, pentru poetul nostru național, orice variantă teritorială, cronologică și stilistică este îndreptățită să fie folosită în limba poeziei, cu condiția ca fiecare să aibă o funcție estetică armonizată cu a celorlalte variante utilizate în aceeași operă poetică și, desigur, cu condiția de a fi înțeleasă de cititori. Această observație, expusă la începutul ambelor studii și reluată în cadrul lor, a fost formulată astfel în 1940 : „Eminescu a luat bunul lingvistic acolo unde l-a găsit, fără preferință pentru originea lui locală sau temporală. În ochii săi, limba maternă alcătuia o unitate, ale cărei elemente constitutive sînt la fel de îndreptățite [...]. Eminescu este cel dintîi scriitor cu adevărat național din acest punct de vedere : la el găsim, pentru prima oară și în cea mai largă măsură, realizată ceea ce am putea numi uniunea lingvistică a românilor", iar în studiul din 1964, în felul următor : „Eminescu a dovedit un curaj extraordinar, în sensul că a făcut apel, fără nici o rezervă, la limba veche, la graiurile regionale, la aspectul cult, bogat în neologisme, al limbii din vremea lui, la vorbirea familiară și la cea populară".

Alt merit al celor două studii, mai ales al celui din 1940, este acela de a fi demonstrat — și deci stabilit cert — faptul că, în limba poeziei eminesciene, ponderea elementului popular și a elementului neologic este covîrșitoare, în raport cu ponderea elementului regional și arhaic. Probele, numeroase și pe deplin convingătoare, vizează atît demonstrarea observației precizate mai sus, cît și încercarea — ratată, din fericire — a unor editori (Constantin Botez, necitat în text, dar numai despre ediția lui, din 1933, a poeziei lui Eminescu, poate fi vorba) și a unor exegeți (Bogdan-Duică, citat, negativ, în acest sens) de a acredita opinia privind dominanța elementului arhaic și, mai ales, a celui regional (moldovenesc) în limba poeziei eminesciene. Astfel, în studiul din 1940, după afirmația „Numeroase fonetisme, socotite, de obicei, ca moldovenești, sînt, de fapt, numai populare, căci se găsesc și în alte graiuri, mai ales ardelenești, dar, destul de des, chiar muntenești", sînt prezentate 14 categorii de fapte de ordin fonetic (și este greu să fie identificate alte categorii), dintre care 12 sînt considerate, just, populare, și numai două, regionale. Consecința directă a caracterului preponderent popular al fonetismului eminescian este corectitudinea rimei sale, prilej de critică, nedreaptă, făcută de unii exegeți ai poeziei lui Eminescu : „Dacă nu ținem seamă de pronunțare, ci luăm în considerație numai scrierea, avem impresia că Eminescu... nu știa să rimeze, ceea ce, de altminteri, i s-a reproșat. Și aici se vede că poetul se conducea după limba vorbită, adică după simțul auditiv, nu după cel vizual. Iată rime desăvîrșite pentru ureche, dar imperfecte pentru ochi : **minunați-sați, roș-cuvioși, obraz-cazi, discoase-frumoasă".** În continuare, Iorgu Iordan observă că la Eminescu găsim „evident extrem de des, particularități de pronunțare muntenească, adică, după concepția și terminologia curentă, literară, pe care, firesc, nu le exemplifică, fiind vorba — cum se observă și din citat — nu de „pronunțare muntenească" propriu-zisă, ci de rostirea literară din enclava bucureșteană din vasta arie muntenească. La Eminescu sînt însă și muntenisme propriu-zise.

Ponderea elementului popular este mult mai mare decît a celui regional, constată Iorgu Iordan, și la nivel gramatical. Sînt invocate, în acest sens, forme de plural ca **furtune, aripe, mîne, limbe, cîmpi, snopuri, lunge** ș.a. și este remarcată crearea, prin analogie, de către Eminescu, a unor forme care par autentice, fiindcă respectă sistemul morfolgic : **umezi (morminte), vecinici (gînduri), umbre (străvezie), picioare (vechie)** ș.a. Alte fapte gramaticale populare, la Eminescu, remarcate, just, ca atare, de Iorgu Iordan sînt : forma invariabilă a articolului posesiv-genitival, forme pronominale ca **aste, astă,** verbe ca **se aridic, cînt, se adun** (de persoana a III-a plural), care „ne întîmpină la toți scriitorii din vremea aceea", sau cele la care sufixele **-ez** și **-esc** sînt în variație liberă cu **-o,** de tipul **scînteiază-scînteie, lucește-luce** ș.a. ; de formele flexionare multiple de viitor **oi desface, n-a s-o știe, voi cerca** ș.a. — prilej pentru observația, subtilă, privind tipul de protagonist **om-natură,** care impune folosirea determinată și nuanțată a fiecărei forme flexionare —, de perfect simplu și de perfect compus, de forme verbale iotacizate **(caz, trimiță** ș.a.), de topica inversă caracteristică vorbirii subiective sau afective **(lungi genele tale, negre vițele-i de păr),** de nearticularea subsantivului subiect sau complement direct **(vreme trece, vreme vine poste codri trece lună** ș.a.), de dativul adnominal **(preot deșteptării noastre)** — recunoscut ca preponderent arhaic —, de nefolosirea articolului genitival, în situații care cer apariția lui **(toate micile mizerii unui suflet chinuit)** și de repetarea, prin pronume personal, a subiectului **(virtutea pentru dînșii ea nu există).**

Ediția Perpessicius din 1939 (vol. I) a confirmat „cu asupra de măsură" demonstrațiile și concluziile lui Iorgu Iordan, iar cercetările ulterioare anului 1940 le-au întărit, prin exemple și prin explicații de amănunt noi.

Firesc, interpretarea stilistică, de către Iorgu Iordan, a limbii poeziei eminesciene este subtilă și nuanțată în pasajele în care el se referă la faptele lexicale, unde apar mult mai puține exemple decît în restul studiilor citate și unde observația privind selecția cuvintelor din fondul tradițional se bazează pe ideea de simbolism fonetic, iar remarcarea numărului relativ mare al neologismelor evidențiază necesitatea acestora, atît în limba modernă, în general, cît și în limba poeziei, în special — se sugerează astfel concluzia că Eminescu s-a înscris, și din acest punct de vedere, în cadrele esențiale ale evoluției lingvistice : „Numeroase, ba încă foarte numeroase, sînt neologismele în poezia eminesciană [...], noutatea și relativa lor raritate le fac apte să înlocuiască, adesea cu succes, sinonimele lor vechi, mai cu seamă în momente în care vorbitorul se lasă stăpînit de factorul rațional al gîndirii sale" (cu trimiteri la partea a doua din **Scrisoarea III** și la **Scrisoarea II).** În sfîrșit, pe linia inaugurată de Sextil Pușcariu — citat în acest sens —, mai ales în studiul din 1964, este relevată existența unor strofe întregi, în **Crăiasa din povești,** v. 1—4, **Dorința,** v. 9—12, **Pe-aceeași ulicioară,** v. 17—20 ș.a., în care apar numai cuvinte de origine latină populară.

Valorizarea estetică a observațiilor lingvistice privind limba poeziei eminesciene este aproape absentă în studiul din 1940, în care Iorgu Iordan și-a propus, de altfel, un scop limitat, după însăși mărturia sa din ultimul alineat („Nu știu dacă am izbutit să arăt aspecte noi, necunoscute, ale artei cuvîntului la Eminescu sau măcar să ajut pe cititor la descoperirea unor asemenea aspecte prin propria mea osteneală. De altfel, nici n-am avut această intenție și, mai ales, n-ar fi fost posibil s-o realizez, analizînd, așa cum am făcut, din punct de vedere strict lingvistic, limba celui mai mare poet român") ; ea este însă vizată în studiul din 1964, în care, după ce constată că Eminescu „n-a inventat nici un cuvînt, nici o formă gramaticală și nici o construcție sintactică", Iorgu Iordan observă că arta lui Eminescu „se manifestă în găsirea cuvintelor și îmbinărilor de cuvinte celor mai potrivite pentru exprimarea ideilor și sentimentelor. Din acest punct de vedere contribuția lui la dezvoltarea și perfecționarea limbajului poetic este uriașă", atitudinea marelui poet față de limbă trebuind să fie luată „ca model vrednic de imitat". Desigur că arta lui Eminescu nu se reduce la atît — contribuția specific eminesciană la evoluția limbii poeziei noastre constînd și în dezvoltarea polisemiei, în folosirea ca motive poetice a unor anumite cuvinte, în utilizarea unor termeni cu valoare de simbol ș.a. —, însă observația lui Iorgu Iordan este, evident, justă.

Petru ZUGUN

Convorbiri — 1889

Pînă la revizoratul lui Eminescu și ministeriatele unor Ghica, Tell, Maiorescu, și, mai ales, Haret, cînd evidența stării instrucțiunii tinerelor generații intră într-o rigurozitate oricînd controlabilă, tot raportului rarisim al lui Barbu Știrbei către generalul Kiseleff îi datorăm o sumă de informații de primă valoare privind situația școalelor principatului Valahiei la începutul veacului trecut. Singurul colegiu, existent la București, generalizează instrucțiunea în limba națională abia după răscoala lui Tudor Vladimirescu (în 1824), mulți adolescenți, ca viitori profesori, fiind trimiși „pe cheltuiala statului" la universități străine. Cursurile publice au fost decenii în șir interzise și din cauza epidemiilor de ciumă și holeră. In 1831 se înființează eforia (în sensul vechi, spartan, de consiliu supraveghetor) școalelor, compusă din vornicul Al. Filipescu și logofeții Șt. Bălăceanu și B. Știrbei, eforie căreia i se alocă acum sumele necesare pentru înființarea de școli primare în toate capitalele de județe, cu două școale centrale la Craiova și București (aici încă una „complementară"). Important : se redactează și un prim regulament școlar care, sancționat de Adunarea generală a divanurilor, capătă putere de lege în anul 1833. Se produce o clasificare a cursurilor mai conformă cu natura studiilor și gradarea firească a cunoștințelor, se tipăresc cărți și manuale („Tinerimea putea de aci înainte să dedice studiului tot timpul prețios ce-l pierdea copiind" manuscrise) : se pot absolvi în doi ani trei clase elementare în care se predau citirea, scrierea, elemente de gramatică și catehism, cele patru operațiuni aritmetice și noțiuni de geografie. Se stabilea și o a patra clasă, complementară, pentru cei ce nu pot continua studiile gimnaziale numite și „umanitare" și existînd în număr de șase ; la acest grad, se perfecționează scrierea, urmată de cursuri, „complecte" de geografie, de istorie („chronologie") națională și universală, retorică. Studiul simultan al limbilor greacă, latină și franceză. Urmează treapta cursurilor „complementare și speciale" unde sînt adăugate : morala, dreptul și matematicile superioare. Apropos de întîmplarea cunoscută a lui T. Maiorescu (originar din Ardealul persecuțiilor românilor) la Colegiul Terezian din Viena : „Părinții nu vor mai fi siliți să-și trimeată copiii în străinătate, la o vîrstă fragedă și fără să fi fost pregătiți prin studii prealabile". Din anexele statistice : în 1833 au frecventat școalele publice aproape 3 000 de elevi, dintre care 1 600 în județe, 560 la colegiul din Craiova și 890 la cel din București.

Din restul raportului : în 1833 balanța exportului-importului excede cu 15 181 999 lei beneficiu ; aproape totalitatea județelor aveau denumirea actuală ; „Votați, dar lăsați-ne să vă despuiem", vorbă de duh și circulație sub domniile fanariote ; fiecare boier este obligat să dea 9 pogoane de pămînt țăranului avînd 5 capete de vite de plug ; au fost „altoiți" (vaccinați) în doi ani 14 221 de copii ; egumenii închinători cu excrocherii acum divulgate de averi mînăstirești „închideau ochii și deschideau mîna pentru a apuca" ; toate cheltuielile statului de care s-a dat public pentru prima oară seama „au fost calculate cu seriozitate și cumpănire".

Lucian DUMBRAVĂ

Inteligență și civilitate

În vara lui 1966, două studente din Montpellier mi-au pus, aflînd că sînt ieșean, această abruptă și neașteptată întrebare: „Il cunoașteți pe domnul profesor Leonte?" Misterul s-a lămurit deîndată: Liviu Leonte era atunci lector la Montpellier, cele două tinere învățau limba română și, așa cum mi-au mărturisit, interesul lor pentru cultura noastră se datora în bună parte prezenței acelui „homme charmant". Recunosc că, dintr-o juvenilă fanfaronadă (aveam tot interesul, nu-i așa, să-mi „crească acțiunile") am răspuns că da, îl știu foarte bine pe profesorul Leonte, deși de fapt, după ce îi fusesem prezentat, îl mai zărisem doar de cîteva ori. Eu însumi student la acea dată, începusem să frecventez mediile literare unde, lucru — să admitem — nu la îndemîna oricui, Liviu Leonte avea o foarte bună reputație. Îi citeam, de asemenea, corespondențele din Montpellier trimise „Iașului literar" și îmi amintesc de o cronică la **Neînțelegerea** lui Camus precum și de o promptă consemnare a unui „premiu Goncourt", Jacques Borel, cred, dacă memoria nu-mi joacă cumva aici vreo festă. Toate aceste elemente constituiau, pentru tînărul de douăzeci de ani care eram atunci, date îndeajuns de relevante în conturarea unui portret pe care îl completam mental, incluzîndu-l pe Liviu Leonte printre acele personaje ale vieții culturale în care vedeam posibile puncte de reper. După mai bine de două decenii, acea hartă imaginară a valorilor pe care mi-o construisem pentru echilibrul meu interior a suferit, vai, numeroase modificări. Nici nu se putea să fie altfel: ne schimbăm și noi, se schimbă și cei din jurul nostru, nu putem adora la infinit aceleași cărți, nici „jura" mereu pe aceleași persoane. Dincolo de aceste inevitabile (chiar dacă adesea traumatizante) reconsiderări sau renunțări, există situații reconfortante cînd faptele confirmă pre-judecățile noastre; punctele de reper devin și puncte de sprijin, acordul cu „celălalt" se face firesc, ne învingem inhibițiile și scepticismul, ajungem să fim mai receptivi, mai disponibili spiritualicește, mai puțin dogmatici și mai puțin conformiști.

S-a întîmplat, deci, ca mai apoi să-l cunosc îndeaproape pe Liviu Leonte: la „Cronica", la facultate, în cărțile sale, în viața de toate zilele. Imaginea schițată odinioară a căpătat contur și substanță. Iar aspectul cel mai atașant al personalității lui Liviu Leonte mi se pare aliajul dintre inteligență și civilitate. Există, cred, un **stil** al inteligenței și al civilității, observabil doar atunci cînd una o presupune pe cealaltă. Inteligența poate fi agresivă ori indiferentă, blazată ori capricioasă; civilitatea este cea care, netezind asperitățile, evitînd extremele și excesele, determină o anume constanță, o anume consecvență a comportării. **Stilul** de care vorbesc e născut, nu (contra)făcut; e în egală măsură un mod de a gîndi și un mod de a fi. Liviu Leonte e un fericit exemplu de conjuncție între inteligența rafinată și civilitatea ireproșabilă.

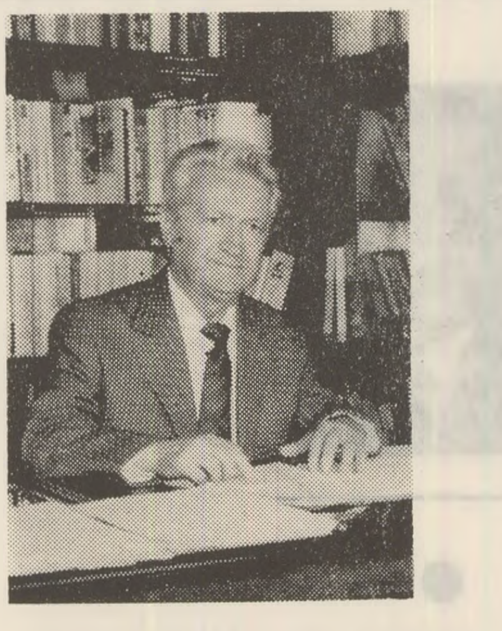
Al. CĂLINESCU

Profesorul

Rar se întîmplă ca prima impresie să dăinuie aproape o viață. Cel mai adesea stolul de impresii ce vine după, înnegrind cerul de deasupra noastră, o întunecă pînă la a o șterge, de parcă n-ar fi fost niciodată. Miracolul supraviețuirii intacte a primei impresii mi s-a întîmplat, în existența mea de pînă acum, să aibă loc, totuși, în cîteva rînduri. Ce bucurie poate fi mai mare decît să știi că n-ai dat greș, că omul pe care l-ai cunoscut n-a umblat decît pe cărările închipuirii tale din acel moment?

O asemenea bucurie lăuntrică mărturisesc că am avut-o în privința profesorului nostru de la Universitate, Liviu Leonte. Îi spun profesor, cu toate că poate n-avea, cum, pe nedrept, mi se pare că nu are nici astăzi acest cin didactic, pentru că era printre acei, nu prea mulți, care întruchipau pentru noi modelul profesoral. Preda în anul al V-lea „Istoria literaturii române contemporane". Era tobă de carte, cum se spunea, și cred că se mai zice și azi, în argoul studențesc. Dar nu asta îl particulariza. Exista în domnia sa puterea de a prelucra acest material imens, de a atinge acel prag absolut al sintezei, care este marca de preț a inteligenței. Și tot n-ar fi fost de-ajuns. Omul senioral se aprindea, cuprins de jăraticul unei pasiuni, pe care altfel nu i-ai fi bănuit-o. El, arbitrul eleganței, omul care parcă avea un cîntar secret, ce le cumpănea pe toate, se aprindea, polemiza, evident cu o bunăcuviință de care nu se deroba niciodată, și își transmitea iubirea sa nedisimulată pentru magia cuvîntului și a frumosului, pentru valoare și moralitate. Dar mai era ceva de o importanță covîrșitoare: în persoana profesorului nostru, harul didactic se întîlnea cu cel scriitoricesc și fructele acestei fericite logodne ne erau dăruite cu generozitate. Seniorul mai avea încă un dar: știa într-un chip simplu, fără să-și lepede nici o clipă ținuta academică, să se apropie de sufletele noastre. Cînd, după un semestru, sau mai puțin chiar, n-a mai apărut la catedră, plecat fiind ca profesor la Universitatea din Montpellier, nu numai că ne-a părut rău, dar am simțit că am pierdut ceva esențial. Acestea au fost, așadar, primele impresii. Sigiliul lor s-a întipărit adînc și nimic nu le-a putut șterge în timp, deși de atunci au trecut aproape 25 de ani. Cunoașterea noastră mai profundă de mai tîrziu n-a făcut decît să adîncească și întărească aceste impresii dintru început. Domnia sa a rămas pentru mine ceea ce-a fost din prima clipă. Și nu e de loc puțin lucru. E chiar un miracol adesea. Evoluția sa, urcușul s-au petrecut pe aceste coordonate fundamentale ale unei personalități. Ca și odinioară, și azi, prezența profesorului o simțim tonică, stimulatoare pentru împlinirea idealurilor noastre spirituale.

Grigore ILISEI

Hybris

Liviu Leonte — sau critica patosului temperat

1.

O obsesie (activă) îmi întreține focul existenței (ideale) în Moldova mea (imaginară). Locul (era să zic: leacul) de baștină valahă, loc nu sărac în inspirație poetică, și-a visat vărsarea în acest spațiu devenit destin. De Moldova cea generoasă și flacără te poți îndrăgosti numai în varianta unei ispășiri surmenate a dezrădăcinării. Culisele (ca și ambuscadele) comode sînt pentru gîngavi abuzivi, trompetiști la seral și interșanjabili după eclipsa gloriei precare. Însă, povara de teamă a nu exacerba sentimentalismul ne previne: nu trece hotarul bunului simț, al reținerii fie ele oricît de stînjenitoare!

2.

Te întrebi, cînd te simți smuls lumii exterioare, *cari* (folosesc această formă clasicizată de-un mare istoric), cari oameni de bine și frumos îți populează ființa. Mai ales, cînd îți investighezi propria „prezență" a însingurării. Reînodînd dialogul cu viețuirea, *aici*. E acel ceas itinerant după prietenii. Abolind gîfîiala între timiditate și orgoliu, o prietenie opusă uzurii și corecturii în șpalt este și aceea cu universitarul Liviu Leonte. Anii de cînd ne cunoaștem, în avantajul timpului, se pot numi o experiență trăită. Nu au existat primejdiile căderii în întunecări, manevrele de șovăire în mișcarea centripetă a sufletului. Entuziasmele, îndoielile n-au fost ratificate de succedanee improvizate. Fiindcă prietenia aceasta nu e rodul unei întîmplări. Efortul într-o amiciție circumstanțială, din oricare parte ar veni, e irespirabil la un moment dat. Maniera a rămas aceeași, de afecțiune intelectuală, decența impulsionînd respectul și prețuirea, consubstanțiale. Atîta doar, că le gravitează o melancolie a „ieșirii" din anii tineri.

3.

Persoana cărturarului e o combustie de erudiție racordată la tot ceea ce e nou aici și *peste*. Protocolar, autocenzurîndu-și euforia, respingînd artificiile dezabuzante, împrospătînd prin urbanitate textul unei moralități, universitarul stă la înălțimea condiției. Politețea a trecut și la critic și la istoricul literar. Ceea ce unora le-ar părea exagerată tatonare, zăbavă asupra opiniei, farmec „vetust" (!) se manifestă *activ* în climatul spiritului constructiv. Onoarea eleganței desfide ridicolul de performanță și progresia ranchiunului.

4.

O pagină de critică își dezvăluie, fără pudibonde complexe, și punțile dintre prudență și îndrăzneală. Încordarea voinței de bine e mai lizibilă decît dizgrația, toana și simulacrul. Fericitul gînd al criticului deschis naturii sale are vigoare și circulație de reverie. Rigoarea merge în direcția rîvnei, elevația adîncește meditația, expresivitatea dă energie sensului. Mai ales, cînd criticul este acreditat de scriitorul (trecut în plan secund) a cărui nostalgie eliberează rafinamentul și particularizează nuanțele. Limpezimea rostirii vine din terapeutica exigenței.

5.

Generozitatea, echilibrul, credința în actul civilizatoriu al catedrei, dragostea de verb converg într-o consecvent-cavalerească formulă de viață. Dar Liviu Leonte mai are ceva: un optimism ce scoate din replică gesticulația retorică a micilor tristeți pasagere, însuflețind, din varii unghiuri, traiectoria aspirației la frumosul profund. În Iașul contemporan, prezența sa învederează fervoarea neîntreruptei spiritualități.

La aniversară, îl întîmpinăm (nu fără accente sudice) cu aceste „respirări" de solidaritate.

Horia ZILIERU

panoramic

Tudor GEORGE: „Patriarhale și exotice"

In acest moment cred că este clar pentru toată lumea că rezistența lui Tudor George pe baricadele formelor poetice fixe nu ține de perseverență, ci de o vocație exersată în libertate. Un paradox, desigur, privind lucrurile dinspre majoritatea experimentelor literare moderne. Dar cînd poetul exclamă, spre finalul volumului **Patriarhale și exotice** (Ed. Cartea Românească, 1988): „TUDOR GEORGE / vătaf / Peste Vers și Cuvinte! /.../ A CÎNTAT LIBERTATEA!" **(Inscripții)**, ne dăm seama că nu e cazul să simplificăm o situație cu destule aspecte interesante. Tema libertății se pretează doar la o tratare democratică, stilistic vorbind, iar Tudor George se simte liber în ceea ce el numește **cîntec.** Adică în jocul ritmurilor și al rimelor, manevrate în raport cu debitul liric al momentului. Baladele, imnurile, odele, elegiile sau sonetele reprezintă alternativele spre care se îndreaptă acest poet **liric.** Patosul și senzualitatea sunt mărcile dominante ale expresiei, tendințe ce reclamă o mișcare cît mai liberă a condeiului De aceea cred mai degrabă că Tudor George este un „dresor" printre versuri și cuvinte, ordonîndu-le numai poziții avantajoase și descoperindu-le virtuți nebănuite. Iată, într-un singur sonet din cartea la care mă refer, un șir de rime cu totul neașteptate: Nil — păstrîndu-ni-l; coloane — Champollioane; menestril — tril; eghipte — nfipte. Și exemple se pot găsi cu zecile aici și cu sutele în toate cărțile lui Tudor George. Incontestabil, avem de a face cu un stilist de anvergură, cu un **poeta artifex** la care cultul meșteșugului se grefează firesc pe un temperament vulcanic. O raritate așadar în perimetrul poeziei contemporane, iar în promoțiile mai recente de scriitori aproape fără corespondent (există o plăcere asemănătoare la Șerban Foarță, dar altfel orientată în spațiul viziunii poetice).

Volumul **Patriarhale și exotice** constituie o probă în plus a modalităților expresive îmbrățișate de Tudor George. Pe un prim palier se înșiruie vaste tablouri lirice, de inspirație „locală", adică exaltînd teme recognoscibile în orizontul tradițional al poeziei noastre, natura **(Ciocîrlia, Primăvara în Bărăgan)** și autobiograficul **(La tăierea moțului, Somnul bunicului)**, legendarul **(Arma noastră)** și latinitatea **(Cantata sacrelor sorginți)**. În detaliu, abordarea lor se sprijină pe aluzii culturale **(Supremele alternative)** și întorsături imagistice de factură neosimbolistă **(Soarele de andezit)**. Fără să reprezinte o ruptură semnificativă din punct de vedere al concepției, „exoticele" circumscriu mai curînd efortul de a continua instituirea unei mitologii subiective începută în cărțile anterioare (în **Panegirice** recunoaștem imediat ecoul **Baladelor singaporene**), la care se adaugă acum impresii și interpretări developate în urma contactului cu zone și peisaje geografice îndepărtate. În acest sens, remarcabil e ciclul de sonete intitulat **Catedrala de Sequoia**, de fapt un întreg poem care dilată într-o metaforă cu înțelesuri multiple imaginea celebrului copac.

Constatăm iarăși că aspectul poligonal al discursului, unde cantitatea versurilor nu afectează calitatea expresiei, implică o mișcare de planuri subtil controlată, solemnitatea alternînd cu ironia, calofilia cu spiritul boem, grația cu tușele acide. Dinamismul intern al textelor produce o vibrație aparte, un suflu retoric specific poeziei lui Tudor George.

Emil NICOLAE

Suzana DELCIU: „Un fel de a fi"

Titlul acesta ne duce cu gîndul la o afirmație a lui Carl Sandburg: „Poezia este jurnalul unui animal marin care trăiește pe uscat și ar vrea să zboare". Versurile Suzanei Delciu sînt reflecțiile celui ce posedă harul de-a stăpîni cuvintele și de a-și asuma, cu ajutorul lor, existența în varii ipostaze: „de a fi". Numai așa „așteptarea / spre încă o noapte / mă va trezi" **(Un fel de a fi)**. Dar, poeta se vrea și zeița care, „stînd pe un copac / sau stînd pe o păpădie" își zice: „lutul acesta / pe care / îmi tremur / valurile / este al meu / dintr-o altă copilărie — / și-a pus în văluri / busuioc / și iasomie / ca s-o recunoască / pămîntul / și a mai spus: / și muntele acela / pe care / îmi tremur privirile / sărutîndu-l / este tot al meu / și / a învăluit muntele / pînă în creștet / într-o altă / flacără vie..." **(Zeița)**. La rîndu-i se consideră datoare de a dărui și a se dărui: „Și în această dimineață / îmi iau clipa la rost / să stabilesc / cît sînt / și cît am fost / O umplu cu un rost / care îmi aparține / care mă coboară / care mă înalță / Clipele se dilată / Și mă cuprind toată / Mă bucur / am trăit, exist / și închin pentru viață" **(Bilanț)**. Am citat în întregime acest poem pentru a sublinia simplitatea prin care poeta se rostește către lucruri. Firescul, sinceritatea confesiunii sînt semnele autentice ale acestui lirism calm. Alteori, schițează portrete expresive, în care modelul este surprins în ceea ce are enigmatic: „Saltimbancul / face giumbușlucuri / și rîde de propriile-i glume. / Nimeni însă nu-i vede / privirea tristă / pentru că /el / nu a primit / nici dat, / semnul prieteniei". **(Saltimbancul)**. A doua secțiune a plachetei, intitulată **Gavotele doamnei**, însumează texte în care virtuozitatea imagistică e mai în largul ei, iar limbajul, trecut printr-un filtru de finețe, dă discursului o afectivitate îngîndurată.

Alfredina IACOBITZ

Simion DIMA: „Ecoul munților"

Autor al unor remarcabile volume de proză **(Urmele duc le Nera**, nuvele, 1975; **Mielul negru**, roman, 1976; **Amintiri de astă vară**, 1980; **Puntea însorită**, 1982), timișoreanul Simion Dima, născut și crescut în baștina lui Slavici, fost student al lui Vianu și Călinescu, a înțeles de timpuriu ce înseamnă pentru un scriitor a fi legat de matca spirituală a mediului din care acesta se ridică. De aici și nota profund personală a prozelor sale, care, pe lîngă o viziune modernă asupra scrisului literar (tehnică, mod de abordare a problemelor) acordă o atenție, întru totul îndreptățită, limbajului. Un limbaj specific oamenilor locului, plin de naturalețe și savoare, pe care prozatorul știe să-l implice în scrisul său, atunci cînd trebuie și cît trebuie, pentru a crea cadrul și atmosfera realistă a povestirii. Volumul e constituit din 10 narațiuni, fiecare avînd tematica și nota sa aparte. Între ele, nuvela **Ecoul munților** reconstituie emoționant episodul formării grupului de rezistență antihitleristă din munții Banatului, în primăvara anului 1944. Material de viață generos.

De la acest gen de evocare, cu evident farmec poetic, S. Dima trece la analize de comportament moral și social, vădind un spirit de observație pătrunzător și un discernămînt cu totul deosebit. În acest sens, povestiri precum: **Absolut din întîmplare, Apa tulburată** și **Joc de porumbei** constituie mostre de proză densă, ancorată în problematica tineretului contemporan. Și aici, gustul pentru culoarea locală și ironia fină își spun cuvîntul, confirmînd talentul de analist și bun portretist al prozatorului. Volumul **Ecoul munților** constituie o certă reușită a lui Simion Dima.

Haralambie ȚUGUI

Dușan BAISZKI: „Radiografia unui caz banal"

O revelație este prozatorul timișorean Dușan Baiszki în volumul de proze scurte **Radiografia unui caz banal** (Ed. Facla, 1988). Fin analist în **Culoarul, Impactul, Alisa, vîntul,** dar, mai ales, în **Femeia din fîntînă**, prozatorul excelează în crearea a ceea ce se numește „atmosferă", abordînd cu dezinvoltură și cu un simț deosebit al disocierilor planul unor structuri ce-și află nucleul în jurul unor trăiri de factură „obsesională". Excursioniștii din **Alisa, vîntul** și fîntînarii din ultima narațiune amintită sînt firi pătimașe care „ard" în apropierea fantasmei, supunîndu-se unui miraj de dincolo de fire, căutîndu-l obsesiv pentru a se identifica în tensiunea ce desparte două lumi: asemeni lui Lîlă și Scarlat Cahul din **Fîntîna** lui Fănuș Neagu, cei care au găsit inima-pămîntului, au sfărîmat-o și au presărat-o în apa fîntînilor săpate de ei, personajele lui Dușan Baiszki caută o altă Iana, numită „femeia lui Vasco": „Femeia cu ochii de apă... Măcar o dată să o fi mîngîiat! Ochii ei... Lovi cu putere în cărămizi. Sunetul sec îl înfioră. Mai lovi o dată icnind. În față îi săriră cîteva așchii roșietice. Se opri, pipăi locul ciobit, prinse iar cazmaua, își adună toate forțele de care era în stare și lovi. Se auzi un țipăt prelung ca de femeie și din spărtură țîșni un șuvoi puternic de apă. Omul lepădă unealta și sorbi lacom din lichidul ce-l cuprindea nesățios". În **Femeia din fîntînă**, ca și în **Alisa, vîntul**, Dușan Baiszki dublează regimul realist al relatării (o excursie în munți și moartea Alisei, săparea unei fîntîni și sfîrșitul unui tovarăș) cu cel fantastic (celor plecați pe munte li se arată fantasma dispărutei Alisa, iar fîntînarii „văd" femeia lui Vasco în chip de „pasăre uriașă, albă, bătînd ușor din aripi"), într-un ansamblu narativ perfect coerent. O remarcabilă farsă tragică este, apoi, narațiunea care dă titlul cărții; dincolo de minime ezitări (un final melodramatic strică o bună proză de analiză psihologică, precum **Secretul**), volumul **Radiografia unui caz banal** este al unui prozator cu totul remarcabil de care, nu mă îndoiesc, vom mai avea prilejul să scriem.

Ioan HOLBAN

Dimităr KORUDJIEV: „Livada cu mierle"

D. Korudjiev a intenționat să vorbească, în recenta carte apărută în limba româna (Ed. Militară, 1988, traducere datorată Paulinei Corbu, nume de referință, în acest domeniu), „destul de mult despre căutarea echilibrului sufletesc, cel mai prețios bun al secolului nostru nervos", fără a ne convinge integral. Volumul, distins cu premiul Uniunii Scriitorilor din R.P. Bulgaria (1984), este subintitulat **Din amintirile unui soldat**, și aici o ușoară păcăleală, întrucît amintirile sînt doar un punct de pornire pentru o amplă paletă de meditații ale autorului, nu extrem de originale sau plastic exprimate, dar, oricum, lucruri de bun simț spuse de un om care, din păcate, nu-și ascunde propriile slăbiciuni („Sînt atît de sărac în gînduri, cuvinte și sensibilitate" — p. 126).

Avînd drept pretext anii (care se subțiază la luni) de pseudomilitărie, autorul ne înfățișează imaginea unui învins, a unui labil și derutat tînăr crescut într-o familie cu preocupări intelectuale. Fluxul narativ este spart de numeroase paranteze explicative, comentative, anticipative. Prin formule clare de amînare, Korudjiev vrea să lase impresia că stăpînește cu hotărîre amintirile, care sînt obligate să se înșiruie în ordinea prestabilită de mintea autorului. Rezultanta pare a fi, însă, mai degrabă o mărturie a victoriei scriiturii, care numai aparent se supune voinței creatorului — deci, o carte sincopată, în care controlul autorului se vede, deseori, dominat de amănuntele, de multe ori nesemnificative, ale amintirilor.

„Amintirile apar acum ca un carnaval", constată autorul la un moment dat, și același aspect carnavalesc îl ia și acțiunea, care se transformă într-o sarabandă de mici secvențe, de măști, care apar cu intermitență, pentru foarte scurt timp, care dispar lăsînd în urma convingerea că pînă în finalul petrecerii vei mai avea ocazia să le întrezărești ici și colo. Profesiunea de credință a lui D. Korudjiev apare și aici: „am curiozitatea de a vedea, dar nu și de a participa". Pentru că, într-adevăr, în acest bric-à-brac pseudo-filosofic, modul de participare al autorului este acela de a împrăștia în dreapta și în stînga definiții, precepte, sentințe: „Prețiozitatea, platitudinea sau o anumită strălucire, acestea sînt tipurile fundamentale de exprimare umană", „Pe drumul spre imposibil nu se merge în grup și acolo nu se aude glas omenesc", „Dacă nu este absolut dezinteresată, dragostea nu există". Dar, după ce mai aflăm că „Fundalul schimbă concepțiile despre frumusețe" și „Necunoașterea este cauza oricărei aroganțe", D. Korudjiev ține să ne liniștească, declarînd ritos: „Sensul vieții nu se descoperă prin rețete" și „diverse fapte te înconjoară, dar nu explică nimic".

Liviu PAPUC

dialogul artelor

Liviu SUHAR : „Sărbătoare"

Permanența unei teme

Împletită organic și durabil cu tema luptei comuniștilor în ilegalitate, a acțiunilor revoluționare conduse de partidul comunist pentru independență națională și dreptate socială, tema luptei antifasciste a fost aproape permanent o preocupare a cineaștilor români, tratarea ei ducînd uneori la opere cinematografice importante. Participarea unor scriitori cu experiență la realizarea scenariilor a fost condiția care a asigurat acestor filme o anume seriozitate și profunzime a angajării dezbaterii, regizorilor, actorilor și celorlalți creatori rămînîndu-le sarcina, deloc ușoară, a translării în limbaj cinematografic accesibil a textelor cvasiliterare ce li se ofereau. Unul dintre primele filme de acest gen a fost **„Valurile Dunării"**, realizat în 1960 de Liviu Ciulei pe un scenariu de Titus Popovici și Francisc Munteanu. Era prima dată cînd cinematografia noastră nouă punea într-o ecuație artistică superioară o dezbatere pe tema gravă a luptei comuniștilor împotriva mașinii de război hitleriste și, în general, împotriva fascismului. Filmul ne oferea portretul unui autentic luptător, angajat nu doar în acțiunea imediată ce o avea de îndeplinit, ci în mișcarea generală a epocii, a întregului popor și chiar a lumii pentru salvgardarea umanității de pericolul care plutise ani în șir deasupra Europei. Cu o matură capacitate de a nara și a construi cinematografic cu mijloace originale, sigure și convingătoare, cu adevărată abilitate a ritmurilor, a organizării și dozării momentelor dramatice, cineaștii ne ofereau în **„Valurile Dunării"** un exemplu de film militant și în același timp o operă artistică autentică. Eroul principal se alătură unei cauze nobile, lupta antifascistă și antiimperialistă, organizată și condusă de Partidul Comunist. În conștiința acestui erou se produce un puternic salt calitativ spre înțelegerea semnificației momentului istoric trăit de poporul român. Impresionează în acest film trasarea hotărîtă a caracterelor, pătrunzătoarele analize asupra unor psihologii complexe ceea ce, pentru lipsa de experiență a acelor ani, însemna o adevărată performanță. Într-o perioadă în care ilustrativismul făcea ravagii, trebuie prețuită siguranța cu care erau conturate aici tipurile umane, dezvăluite treptat, cu discreție, prin introspecții delicate, prin ocolirea detaliilor exterioare. În angajarea lor fermă pe pozițiile luptătorilor comuniști, eroii impuneau prin umanitatea lor deschisă, printr-o concepție asupra existenței și a sensului luptei și, nu în ultimul rînd, printr-o credibilitate exemplară a identității lor politice.

Tot Titus Popovici realizează, 11 ani mai tîrziu, — de data aceasta împreună cu un alt regizor de o remarcabilă seriozitate profesională și cu deosebită experiență în filmul politic, Manole Marcus — o peliculă și mai evident circumscrisă atitudinii antifasciste : **„Actorul și sălbaticii"**. Prima idee bună a filmului a fost alegerea personajului principal, un personaj care, deși e de ficțiune, ne duce decis spre modelul real pe care îl urmează, în speță spre Constantin Tănase, marele actor și animator al teatrului de revistă. Viața lui, atitudinea lui civică și politică deschisă, fermă, pusă în slujba demnității și libertății omului, îndreptată împotriva violenței oarbe a fascismului, împotriva aservirii țării, înfruntarea directă dintre artist și legionari — iată datele pe care se clădește filmul, datele principale, pentru că, de fapt, este evocată întreaga atmosferă a epocii dinaintea războiului într-un cuprinzător și sugestiv tablou social-politic. Tensiunea dramatică, excelent întreținută, emană din febra pregătirii unui spectacol cu caracter antifascist și din eforturile și lipsa de scrupule cu care legionarii vor să-l împiedice. Punctul culminant al filmului, spectacolul oferit, totuși, de Caratase, e un moment nu numai de elevată ținută artistică, dar și un act de mare curaj civic, de atitudine politică responsabilă, manifestarea temerară a unei conștiințe pentru care demnitatea omului și demnitatea țării sînt mai presus de orice. Caratase e un model,poate chiar mai mult — un simbol a ceea ce înseamnă artist-cetățean, artist-om politic. Paradoxul aparent al filmului este că atinge un grad de concentrare a ideilor politice care-l străbat în timp ce urmează un drum puțin obișnuit în asemenea ocazii — cel al teatrului de revistă — și în timp ce se folosește de biografia unui actor eminamente comic. Poate că nici un alt artist, în afară de Const. Tănase, n-ar fi putut oferi date pentru o asemenea osmoză și este meritul cineaștilor că au recurs la serviciile lui postume. Avem a face, așadar, cu un film de certă vocație politică, al cărui mesaj convinge și emoționează, film realizat, în cea mai mare parte cu mijloacele estradei și ale comediei. Meritul scenariului și al regiei stă în faptul că au reușit nu să asambleze, ci să armonizeze genuri diferite, în așa fel ca întregul să nu aibă stridențe, să apară rotund și cursiv, agreabil și răscolitor, frumos și percutant, ușor ca un dans de balerină și grav ca un rechizitoriu politic, deschis glumei de toată ziua și cupletului acuzator ce se plătește cu viața, colorat cu mici aventuri amoroase și subliniate de tensiune dramatică, de suspens polițist, etc. Toate acestea conviețuiesc în filmul lui Manole Marcus și regizorul le dirijează cu abilitate, cu eleganță, cu inspirație.

Meritele cuplului scenarist-regizor capătă accente cu totul deosebite datorită magistralei interpretări a lui Toma Caragiu (care-și oferea jumătate din nume pentru „botezarea" eroului său, cealaltă jumătate fiind luată de la Tănase). Pe o partitură generoasă, cuprinzînd momente de comedie (de ușor cabotinaj chiar), de satiră, de lirism, de confruntare dramatică între oameni și bestii, actorul se mișca degajat, sigur pe el, cuceritor și provocator, purtînd în el colosalul hohot de rîs pe care îl distribuie cu mare seriozitate, precum și o distinsă gravitate disimulată sub zîmbetul lui în infinite nuanțe.

Prin afirmarea limpede a mesajului, prin autenticitatea evocării epocii, prin unitatea dramatică a construcției, prin interpretarea excelentă, prin calitatea imaginii (Nicu Stan) **„Actorul și sălbaticii"** se impune drept cel mai bun film politic românesc, alături de **„Puterea și Adevărul"**, și ca cea mai bună producție a anului 1974.

Categoria filmului politic antifascist își revendică și o operă mai recentă — **„Ediție specială"** de Mircea Daneliuc (1978).

Acțiunea se desfășoară în anul tulbure 1939, într-un București animat și sfîșiat de contradicții interne, apăsat de presiunile și amenințările dinafară, speriat de perspectiva războiului. O lume agitată, disperată, derutată, populează filmul lui Daneliuc, o lume care încearcă efortul supraviețuirii bănuindu-și sfîrșitul, dar refuzînd să accepte ideea că acesta este foarte aproape. Politicienii recurg la măsuri extreme în apărarea regalității — o regalitate speriată și inoperantă ; înalta societate petrece, în aparență stăpînă pe ea, dar de fapt isterizată de nesiguranță ; forța publică își exercită cu duritate funcția represivă — sfîșiată și ea de contradicții și de înclinații politice diferite ; fascismul german se infiltrează, insolent și ambițios, încercînd să cîștige poziții-cheie în viața societății românești ; legionarismul își caută și el un loc în arena politică ; oamenii simpli fac față extrem de greu mizeriei, lipsurilor și nesiguranței.

În acest context social-politic, surprins într-o mișcare amplă, dinamică, viu colorată, evoluează o conștiință : reporterul de fapte senzaționale de la o gazetă obișnuită, ajuns prin natura meseriei în miezul acestei lumi, are șansa propriei sale descoperiri și a confruntării decisive cu sine însuși. Avînd alături de el — fără să stie — un comunist, sub a cărui influență reușește să interpreteze și să înțeleagă realitățile politice și sociale, M. Olaru, reporterul, evoluează firesc, fără ostentație, spre adevăr și spre o conștiință de sine care îl situează pe baricada luptei deschise împotriva nedreptății, a minciunii, a servilismului politic. De la gestul spontan al apărării unei comuniste maltratate, pe stradă, de agenții siguranței, la opoziția conștientă față de aceștia, ziaristul străbate drumul aspru al cunoașterii, drum pe care regizorul a știut să-l ferească de locuri comune, să-i rezerve necesara încărcătură de umanitate și firesc. Treptat intram în mijlocul orașului, cunoaștem animația străzilor străbătute de mașini tip 1939 și dintr-o data ciocnirea dintre reporter — ca simplu om cinstit — și agenții siguranței care arestaseră o comunistă. Treptele urcă apoi spre clădiri impozante, cunoaștem „grangurii" politici, intrăm în clădiri somptuoase și chiar în palatul regal. Aceste trepte nu sînt parcurse din simplă curiozitate, ele au ca scop cunoașterea și dezvăluirea dedesubturilor, a convulsiilor acestei societății, a „relelor de care moare", vorba poetului. Curiozitatea profesională și aviditatea cu care vrea să cunoască adevărul îl poartă pe eroul nostru spre miezul ascuns și complicat al vieții social-politice a Bucureștiului. Circulația lui neobosită prin medii diferite prilejuiește etalarea opoziției dintre lux și mizerie, dar mai ales a opoziției de idei, de credințe, de ideal politic. Ca în filmele mari — amintind poate de Fellini — regizorul realizează, de pildă, cîteva secvențe dintr-un garden-party al „lumii bune" bucureștene, secvențe nervoase, cadre bine compuse, ritmate și viu colorate, făcînd parte dintr-un întreg care se ghicește, dar asupra căruia regizorul n-are timp să se oprească. E o lume prinsă într-o nebună zbatere pentru putere. Opuse acestora, sînt secvențele de siguranță și luciditate în care comuniștii își pregătesc protestul ferm împotriva regalității și a aservirii țării.

Ne-am oprit doar asupra a trei filme care ni se par caracteristice pentru tema propusă atît prin adîncimea ideilor și luciditatea dezbaterii, cît și prin nivelul artistic remarcabil care le impune în repertoriul permanent al cinematografiei românești. Pot fi citate, desigur, și alte, multe, filme care tratează tema luptei antifasciste fie în mod expres, fie subsumată unor teme mai generale ale vieții politice din țara noastră în anii dinaintea războiului și în perioada acestuia. Nu sînt de uitat filme ca „Porțile albastre ale orașului", scris de Marin Preda și realizat de Mircea Mureșan, „Punga cu libelule" al cărui scenariu era semnat de Fănuș Neagu iar regia de Manole Marcus, „Am fost șaisprezece" de George Cornea, pe un scenariu de Aurel Mihale, apoi mai vechile și aproape uitatele filme „Străzile au amintiri" și „Secretul cifrului" sau, ca să nu le nedreptățim pe cele relativ mai noi : „Pistruiatul", „Lișca", „Ziua Z", „Pădurea de fagi" și altele. Efortul cineaștilor, împletit cu talentul scriitorilor-scenariști, au dat — cum se vede —, adeseori, rezultate mulțumitoare, față de care spectatorul obișnuit și chiar cinefilul exigent rămîn recunoscători și îndatorați.

Ștefan OPREA

I. BUZDUGAN : „Șt. Luchian"

Bucuria muzicii

Sălășluiește în marii muzicieni o atît de uriașă putere de transfigurare artistică, încît impresia unei vrăjitorești chemări, evident, departe de a exprima adevărul, este cea mai la îndemînă și mai consonantă cu starea de jubilație a celui care, privitor ca la teatru, ascultă înmărmurit muzica. De fapt, în aceste lungi tăceri ale sale, ascultătorul nu e țintuit în banca lui, nu stă cuminte și ascultă, ce se zămislește sub bagheta, magică cîteodată, ci umblă purtat de sunete către depărtări cosmice, către apropieri pămîntene, călătorește pe mări, străbate pustiuri, suie munți, coboară văi, se simte, o clipă măcar, stăpînul lumii ori, dimpotrivă, strivit ca o coajă de nucă. Nesfîrșire de orizonturi i se deschide înainte-i. Se bucură, se întristează, se luminează, ori se întunecă, e fericit, sau nefericit și toate acestea i se pot întîmpla preț de un ceas, două cel mult, adică atîta vreme cît sublima muzică a unui compozitor e reînviată de maeștri cîntăreți sub bagheta unui dirijor. Dacă acesta e dăruit cu harul și știința ce i se cer, va putea, avînd, bineînțeles, niște adevărați muzicieni în orchestră, să împlinească miracolul muzicii. E nevoie neapărat ca percepția lui să nu fie epidermică, ca el să înțeleagă tîlcurile din adînc, să știe a pune accentele trebuitoare, să țeasă plasmă, să electrizeze cu simțirea sa, să-i facă pe instrumentiști să cînte, arzînd cu întreaga lor ființă. Se ajunge pînă la pragul uitării de sine și al contopirii depline cu muzica. Și această uitare de sine se petrece nu doar cu cei de pe scenă, ci cu toți cei aflați înlăuntrul sălii. Are loc o comuniune pe altarul artei, o comuniune a spiritelor.

La toate acestea m-am gîndit mult timp după ce am ascultat, la sfîrșitul lui ianuarie, în sala Filarmonicii din Iași, Simfonia a IX-a de Beethoven. Avea loc acest concert, din ciclul „Capodopere beethoveniene", la 165 de ani de la prima audiție vieneză a monumentalei lucrări. O muzică sublimă, cutremurătoare, răscolind pînă și ultimul atom al ființei umane, încărcîndu-l cu o neasemuită frumusețe. Corurile Filarmonicii și Operei din Iași, soliștii, orchestra, reușiseră să ne transmită incandescența trăirii demiurgului. Sala izbucnise într-o furtună de aplauze, amenințînd parcă să nu se mai oprească. Oamenii își strigau bucuria muzicii ce le fusese dăruită cu atîta impresionantă forță artistică. Băteau cu entuziasm din palme și se descătușau după intensitatea trăirilor anterioare. Fuseseră martorii unui adevărat eveniment artistic. Dar cînd dirijorul, nimeni altul decît Cristian Mandeal, a apărut singur în fața publicului și s-a aplecat cu buna cuviință a omului de adîncă simțire, aplauzele sălii au atins o înălțime greu de închipuit. Era recunoașterea meritelor celui care, cu puterea vrăjitorească a creatorului de stirpe aleasă, izbutise să urce pe piscurile visate de Beethoven această muzică, despre care s-a spus, din momentul apariției ei, că reprezintă o formă a frumosului încă necunoscută.

Cristian Mandeal ne-a făcut părtași la adevărata bucurie a muzicii, aceea care de fapt l-a purtat spre triumf.

Gr. I.

Ipoteștii

(urmare din pag. 12)

Dacă din documentele originale unele s-au pierdut, condica are calitatea de a fi păstrat în paginile ei, sub formă de copii, toate actele preluate de Anastasie Bașotă la cumpărarea moșiei. Bogată în toponimia și onomastica locurilor menționate mai sus, condica nu poate fi neglijată de orice cercetător serios care ar dori să pătrundă în trecutul acestora. În documentele Cucorănilor apare foarte des numele de Ipotești — uneori Epotești — așezare „ce-și da coastele" cu Cucorănii. Actele transcrise în condica amintită ne relevă o necurmată luptă între răzeșii de Ipotești și vecinii lor, boieri proprietari de moșii, care necontenit încercau să le încalce moșia. În desele judecăți ce au avut loc se fac, de fiecare dată, cercetări asupra hotarelor moșiilor, fiind evidențiată, astfel, multe topice vechi. O hotarnică din 1813 este făcută de vestitul jurisconsult al vremii Andronachi Ionici și în ea sînt trecute și listele vechi ale Cucorănilor și Ipoteștilor. În anul 1835 stolnicul Mihalache Mavrodin, geometrul ținutului, (inginer hotarnic din școala lui Gh. Asachi), cumnatul de mai tîrziu a lui Gh. Eminovici, făcea harta locului

La 30 iulie 1847, Doxachi Hurmuzaki scria fiului său Constantin, în același timp, plenipotentul său pentru afacerile din Moldova, să ajute pe Petrache (Petrino) „să-și ia mai repede banii de la Eminovici, pentru moșia Ipotești și pe cei ai casei din Iași ca să cumpere moșia Nihova, de 2 500 fălci". Nu mai încape nici o îndoială că tranzacția cumpărăturii Ipoteștilor de către Eminovici era înfăptuită la 30 iulie 1847. La 28 iulie 1847, Gheorghe Eminovici cu copiii, Nicu, Matei, Henrieta și Aglaia Eminovici, căsătorită Drogli, autentifică la tribunal un act de împrumut în valoare de 1 200 galbeni de la Gh. Urzică, dînd ipotecă moșia Ipotești, cu procent de 1,5 la sută pe lună, capitalul și dobînzile, de plătit din 6 în 6 luni. Ca titluri de proprietate, Gh. Eminovici a prezentat la tribunal următoarele acte : documentul adeverit de Divanul de Apel din Iași, secția a III-a, provizoriu, cu nr. 8 647, din 5 noiembrie 1847 și definitiv sub nr. 508 din 29 ianuarie 1847, dat lui Gh. Eminovici de Constantin Hurmuzaki, procuratorul Eufrosinei Petrino, sora sa. Această datorie de 1 200 galbeni, la care se adăugau procentele mari și aceea de 2 000 galbeni, zestrea promisă Aglaiei, l-a obligat, pînă la urmă, să vîndă Ipoteștii în anul 1878.

O situație statistică din 1848 ne dă următoarea situație a întregii moșii Ipotești : „Partea boierească : 90 fălci arătură cu cereale (grîu, păpușoi, ovăz), 30 fălci loc de arat nearat, 25 imaș, 100 fînaț, 4 pogoane vie, 26 fălci pădure mică. Partea locuitorească : 75 fălci arătură, 60 imaș, 46 fînaț. Vite erau : 12 boi boierești, 24 boi a oamenilor, 20 cai boierești, 2 cai a locuitorilor, 35 vite cornorate, 28 cornorate a locuitorilor, 86 oi a locuitorilor". La 2 mai 1878 Gh. Eminovici vinde partea sa de moșie din Ipotești lui Cristea Marinovici din Botoșani și primește o parte din suma, 2 000 de galbeni, pentru care întocmește chitanța autentificată de tribunal. La 9 noiembrie 1879, Gh. Eminovici mai primește de la cumpărător 200 galbeni, din capitalul restant de 2 200 galbeni, încît „d. Cristea Marinovici va avea a elibera 2 000 galbeni, dota fiicei mele Aglaia Drogli, care capital va sta în depozit la d. Cristea Marinovici fără procent, pînă ce ginerele meu Ion Drogli va plasa acest capital cu garanția solidă și legală în alt loc". Cumpărătorul însă nu respectă prevederile actului de vindere-cumpărare și nu mai restituie și restul banilor pretextînd varii motive, situație care se perpetuează pînă la decesul acestuia, încît cei 2 000 de galbeni, zestrea Aglaiei Drogli, rămîn neachitați. În această situație, în 1890, la cererea Aglaiei Drogli, moșia Ipotești este scoasă la licitație. Prețul cel mai avantajos, 65 000 lei, l-a oferit medicul Alex. Ștefanovici. Moșia ce se vindea acum reprezenta doar jumătate din întregul domeniu, adică 150 de fălci, deoarece pînă la data de față Marinovici mai vînduse o parte. În actul de adjudecare găsim următoarea descriere : „Moșia Ipotești situată în comuna Cucorăni, județul Botoșani, întindere aproximativ 150 fălci pămînt, din care 100 fălci arabil, iar restul fînaț și imaș. La moșie se află o curte pentru locuință compusă din 9 odăi, păreți parte de vălătuci, parte de cărămidă, acoperită cu șindrilă, pe jos fiind podite, aflîndu-să în stare proastă, în ogradă o cuhne cu două odăi, păreții de cărămidă acoperită cu șindrilă, lîngă curte este o jumătate pogon vie și o livadă cu pomi roditori, în întindere aproximativ ca la 4 fălci, avînd în mijlocul ei un iaz cu pește, împrejurul curții sînt 5 case pentru servitori, acoperite cu stuh, avînd fiecare casă cîte 10 prăjini pămînt, la cîmp se află un iaz mare cu pește, pe locul numit Sicna se află o pereche coșeri noi de nueli, în lungime aproximativ de 12 1/2 stînjeni, sub un acoperemînt de stuh, cu standolă prin mijloc avînd o lungime de 8 stînjeni, la coșeri se află o locuință acoperită cu stuh și 2 bordeie pentru servitori".

Tasos LIVADITIS

[Grecia]

Tasos Livaditis s-a născut la Atena, în 1921 şi a urmat cursurile Facultăţii de Drept. Este persecutat şi deportat în diferte lagăre de concentrare, în perioada 1947—1951, datorită convingerilor sale politice progresiste. Intre 1954—1967 şi după doborîrea dictaturii militare în 1974, Livaditis colaborează la ziarul „Avghi", fiind criticul şi comentatorul principal şi permanent al rubricii de poezie. In noiembrie 1988, decedează într-un spital din Atena.

Livaditis debutează în 1946, la vîrsta de 25 de ani, în paginile revistei „Literatura liberă", iar în volum, în 1952, cînd i se publică culegerea de poezii **Luptă la capătul nopţii.** Urmează alte volume, în total 19 culegeri, adunate toate ulterior în 3 volume. Cunoscută şi apreciată ca atare, atît în patria sa, (deţinător al Premiului de stat) cît şi peste hotare (Anglia, Franţa, Italia, România, Bulgaria, U.R.S.S.,India, Albania, Spania etc.), creaţia poetică a lui Tasos Livaditis este consemnarea unei mărturii zguduitoare, expresia sa poetică fiind pătrunsă de acea particularitate permanentă a creaţiei lui Livaditis : simplitatea, sinceritatea, care-i oferă o unitate internă.

A. R.

Vioara pentru ciungi

Cînd am început această confesiune — dar ce importanţă are,
cîndva, într-un ceas binecuvîntat, mă va lumina Domnul şi voi descrie şi
întîmplările fără urmă de adevăr, aşa încît să ne vedem unul
pe celălalt mai dureros,
ca moartea copiilor care aşează o prefaţă acolo unde
nu s-ar fi scris nimic
sau precum scara urmează un drum misterios cînd
mergi să ceri ceva, aşa încît apoi nu mai ştii să cobori,

(şi dacă nu ne şi temeam, n-am fi ştiut niciodată ce trăim)
sau dacă nu deschideau, deodată, dulapul în acel suspect
hotel „ce faci aci ?" îmi spun, „ce să fac — le spun —
ore în plus", „şi cine eşti ?", „martor mi-e Domnul, domnilor,
dacă l-am fi cunoscut cîndva"
sau eu am fost insuportabil, sau ei plănuiseră
cele trei crime ale secolului, (cîndva le voi povesti), dar

acum trebuie să liniştesc pe Olga, care din ziua în care
a căzut sărmana de pe scară, a devenit
perversă şi presimţea
viitorul.
„dar, mamă, îi spun, nu trebuia să ne cunoaştem aşa", pe cînd
ea nedumerită în sicriul ei, îşi acoperea cu ambele mîini
vechea ei rană
sau parcă ţinea strîns acel pahar care i-a scăpat
într-o seară din mîini şi s-a spart, fiind nemişcată în faţa bufetului,
parcă ar fi înţeles, deodată, că toate sînt o cauză pierdută —
şi să mai spui că n-am încercat, într-o noapte, chiar am pus
atît de oficial mîna mea pe masă, încît vă dovedesc,
că rezultatul ar fi fost surprinzător.
dar cum ar fi zburat păsările, dacă eu nu mă gîndeam
la atîţia morţi de ce să te sperii de muncile
grădinei, sau serile cînd fărămiţam puţin săpun pe coridor,
nu cumva vor ajunge cei care au întîrziat —
pînă la stingerea luminilor şi casa a devenit din nou a mea, numai
că trebuia să cînt mereu pentru a nu adormi
deoarece cu mine s-a mai petrecut ceva : toată ura mea
era numai în ochiul meu de sticlă —
dar şi sinceritatea, chiar şi ea pînă la sfîrşit oboseşte, aşa cum
găseşti rezolvarea unui mister, unde, însă, lipsesc
lucrurile.

Muzicianul

Adesea, noaptea, fără să-mi dau seama, ajungeam într-un alt
oraş, nu găseam decît un bătrîn, care visa cîndva
să devină muzician, şi acum, stătea, pe jumătate gol, în ploaie
— cu haina avea acoperită, pe genunchi, o veche
şi-nchipuită vioară, „o auzi ?" îmi spune, „da, îi răspund-întotdeauna
o auzeam"
pe cînd la capătul drumului statuia povestea păsărilor
adevărata călătorie.

Cele puţine

Nu-i vorba că ţi-ai pierdut cele mai frumoase vise —
Nu-i vorba că ţi-au plecat cei mai scumpi ani
Nu-i vorba că ai văzut, nu, pe ultimii tăi prieteni
trădîndu-te sau dezertînd. Acest gol este
înfricoşător
pe peretele care cu trudă l-ai ridicat, nopţi nedorimte,
zdrobindu-ţi mîinile şi anii
în pietrele peretelui, pentru a te feri de indiferenţa
impecabilă a golului.
Şi acum o mică gaură, aproape invizibilă, pe unde
intră fără zgomot şi fără chemare
întreaga răceală a marii zădărnicii.

Lupta cea mare

Cîndva, ca şi cum ai pleca
la o mare luptă,
ţi s-ar putea întîmpla să auzi, deodată, de la o fereastră
un pian cîntînd.
Poate, o fată cu degete albe
sau un bărbat cu mîini puternice
cîntă acest cîntec trist
care ţi-aduce aminte de anii copilăriei, de iubirile pierdute,
de tot ce ai visat fără să fi trăit
iasomiile ce ţi-au fost refuzate
inima pe care ţi-au călcat-o în picioare.

Tu stai cu gura deschisă
ascultînd în ploaie —
dar trebuie să te grăbeşti, ceilalţi înaintează,
au trecut chiar de cotitura drumului.
Şi aşa, pornind cu pas larg,
anii tăi de copilărie
iubirile tale pierdute
tot ce ai visat fără să fi trăit
iasomiile ce ţi-au fost refuzate
inima pe care ţi-au călcat-o în picioare
pornesc şi ele alături de tine —
să lupte
împreună cu tine.

In româneşte de
Andreas RADOS

Andreas Rados

Născut în Grecia în 1938, într-o familie nevoiaşă, în împrejurările tragice ale anilor 1946—1949 care au zguduit această ţară, copil fiind, emigrează în România. Neuitîndu-şi ţara natală îşi desăvîrşeşte studiile în patria noastră, la Universităţile din Bucureşti şi Iaşi.

De altfel „cazul" Andreas Rados vine să confirme o dată mai mult secularele legături care au fost şi există între cultura română şi cea neogreacă, dintre literaturile celor două civilizaţii. În ultimele două decenii Andreas Rados a adus o contribuţie importantă la cunoaşterea şi adîncirea relaţiilor de prietenie şi înţelegere între cele două popoare. Traducerile din literatura română apărute în numeroase reviste din Grecia precum şi tălmăcirile în româneşte (unele dintre ele în colaborare cu scriitori reprezentativi din generaţia mea) dovedesc vastul orizont cultural al cercetătorului literar şi traducătorului, al omului care, continuînd tradiţia iluştrilor săi strămoşi, şi-a găsit în România a doua sa patrie în numele idealurilor noastre comune de libertate, bunăstare şi pace.

Corneliu STURZU

Lyndall HADOW

[n. 1903 — Australia]

Lyndall Hadow (n. 1903). Considerînd călătoria un mod superior de existenţă, reputata scriitoare australiană şi-a străbătut ţara în lung şi în lat, cunoscîndu-i oamenii şi frumuseţile, aspiraţiile şi necazurile, transfigurîndu-le în pagini de o emoţionantă sinceritate. Nenumăratele ei povestiri, incluse în multe antologii de proză australiană contemporană (de exemplu „Drumurile pe care le străbatem" — 1953), surprind, cu sensibilitate şi delicateţe, momente semnificative din viaţa frămîntată a compatrioţilor ei, lupta îndîrjită cu vicisitudinile naturii, cu sărăcia şi umilinţa, victoria tăriei de caracter, a încrederii în propriile forţe. Mesajul profund umanist, cît şi valoarea artistică incontestabilă a povestirilor, i-au adus scriitoarei Lyndall Hadow importante premii literare ce îi asigură un loc de frunte în peisajul atît de interesant al literaturii australiene.

O după-amiază de duminică

Tînărul şedea pe prispa încovoiată, acoperită cu o bucată de pînză groasă, din faţa bucătăriei. Mama lui încercă apa din albia de zinc şi strigă : „Sally, Lally !". Apoi intră în bucătărie, cu paşi greoi, grijulii şi apăru din nou, cu o oală de fier în mîini.

— Adu fetele-aici, fiule, zise ea. Se face tîrziu şi n-or să se usuce pînă la culcare.

Spunea aşa în fiecare după-amiază de duminică, nici nu mai ţinea minte de cînd. Băiatul nu se clinti din loc, rămase cu ochii ţintă, posomorît, la pămîntul cenuşiu, bătătorit de-atîţia ani de folosinţă, din jurul uşii.

— Hai, fii băiat ascultător, zise mama, şters, apoi strigă din nou cu nădejde în glas : Sally, Lally !

O fetiţă cu părul brun-roşcat îşi iţi capul de după colţul casei.

— Pe cine-ai chemat, mămică ?

— Ai auzit doar. Veniţi amîndouă numaidecît, pînă nu se răceşte apa asta. Haideţi, fuguţa, amîndouă.

Aveau zece ani. Ultimii doi copii muriseră la scurt timp după naştere astfel că, neavînd pe altcineva mai mic de care să se îngrijească, Sally şi Lally cunoscuseră o copilărie mai puţin scarbădă decît fratele lor.

In grija lui, numai a lui, cădea creşterea celor două gemene, în vreme ce mama gătea, spăla şi cosea, dădea de mîncare la pui şi ţinea grădina de zarzavat. El le apăra de soare, el le apăra de ploaie. El le ţinea departe de fîntîna neacoperită, de pui, de ulii, de grădina neîmprejmuită şi de şerpi.

El le făcea păpuşi din cîrlige de rufe, corzi de sărit din resturi de sfoară, el le strîngea oscioare de miel pentru arşice. El le construia căsuţe pentru păpuşi. Şi cînd toată familia mergea cu docarul la oraş, de două-trei ori pe an, el ducea cîte o fetiţă pe genunchi şi mai tîrziu tot el le purta pe la prăvălia de postavuri, pe la prăvălia de coloniale, şi prin parcul din faţa gării, unde oleandrii prăfuiţi şi eucalipţii răzleţi îşi scuturau frunzele istovite peste iarba pîrlită de soare.

La început nu exista nici o şcoală mai apropiată de ferma lor, aşa că toţi trei, aproape de îndată ce gemenele au fost în stare să stea drept la masă, fură nevoiţi să ia lecţii prin corespondenţă. Aceste lecţii erau ceva nou pe vremea aceea şi băiatul se văzu obligat să înceapă de la zero cu surorile lui. Curînd le depăşi cu mult, astfel încît instruirea lor căzu în grija lui — pînă la construirea Şcolii de Stat, la două mile în josul drumului. Atunci el deveni păstorul lor şi se apucară să facă drumul dus şi întors cinci zile pe săptămînă.

Acum se împlinea mai bine de un an de cînd terminase şcoala. Gemenele plecau şi se întorceau singure în fiecare zi, în vreme ce el lucra cu tatăl lui la fermă, şi toţi ştiau că în curînd va apărea un nou copil în familie. Fetele erau foarte secretoase în privinţa asta. El unul era nemulţumit.

— Sally, Lally, strigă mama. Veniţi aici numaidecît, altfel vă spun tatii cînd s-o întoarce acasă. Se face tîrziu, îi zise ea băiatului, şi am obosit.

Aşa cum şedea pe marginea prispei, lîngă albie, mînjită de săpun şi vrîstată de sineală, îşi lăsă mîna să cadă, ocrotitor, peste şorţ.

Tînărul sări în picioare şi se repezi să aducă fetele. Gemenele o luară la goană, ţipînd şi chicotind, una către grămada de rezervoare de apă, ruginite şi hodorogite, unde fusese cîndva curtea de păsări ; cealaltă către mormanul de rădăcini de eucalipt ce se înălţa ca o piramidă de cranii şi ciolane pe pămîntul cenuşiu.

Le prinse pe amîndouă. De fapt fetele se lăsară prinse — totul făcea parte dintr-un joc obişnuit, din dorinţa de a-şi necăji fratele mai mare. Dar astăzi era altfel. Băiatul le înşfăca de umerii costelivi cu nişte mîini ca de fier.

— Ajunge, ţipă Sally. Mămico, îmi rupe mîna!

Incercă să-i tragă una cu piciorul şi băiatul îi dădu drumul şi îi trase o palmă, tare, înainte ca fata să o ia la fugă. Lally îl pişcă şi băiatul începu s-o zgîlţîie cu putere ca să scoată din ea furia surprinzătoare, în timp ce o ducea cu de-a sila la albie.

Spălatul odată terminat, gemenele se supuseră unei cazne noi, aşteptînd ca ultimele raze ale soarelui să le usuce părul lung, cîrlionţat, cu reflexe roşcat-aurii, în vreme ce mama vărsa apa din albie peste nenorocita de cuscută ce se încolăcea în jurul stîlpilor acoperişului ; pămîntul golaş se înălţa dincolo de orizont, peste miriştea grîului, arsă de soare, de pe dealul din zare ; roata docarului rezemată de perete, nepăsătoare, aşteptînd să fie dreasă ; fîlfîitul feţei de masă de pe frînghia de rufe ; o cioară pe gardul de sîrmă — o după-amiază de duminică.

Mama îl urmă în bucătărie.

— Muştele astea şi-au luat-o-n cap, zise ea, în timp ce le gonea din jurul biscuiţilor ce se răceau pe masă. Cred că am să pun masa acum, ca să mă odihnesc un pic înainte de ceai.

Bine ar fi, gîndi băiatul, dar nu-i răspunse mamei. Işi trăgea un jerseu gros peste cămaşa dungată.

— Ce faci ? întrebă ea. Băiatul îşi vîrî braţele în haina ce aparţinuse cîndva tatălui său. Pe o zi ca asta. Ai să te coci.

Băiatul îşi trase pe ochi o pălărie veche, de fetru.

— Poţi să-mi dai cecul ?

Işi întoarse privirea în timp ce mama se lasă să cadă, uşor, pe scaunul lipit de peretele mînjit de fum. In sfîrşit, se întîmplase. Primul ei născut îşi părăsea jalnicul cuib.

— Pleci ?

— Trebuie, mamă, nu mai pot rămîne aici. Vocea îi deveni nerăbdătoare. Aici. Aici nu e nimic. Eu vreau... Eu vreau un gramofon... şi o bicicletă.

Asta era tot. Declaraţia modestelor lui nevoi. Nu o putea privi în ochi.

— Ştii doar că nu ne putem îngădui aşa ceva. Se simţea umilită. Ah, fiule, am făcut tot ce-am putut pentru tine. Nu pleca aşa.

Plîngea încet acum. Nu vroia s-o privească.

— Iţi rămîn fetele, strigă el, încercînd să-şi îndulcească plecarea. Am... am să scriu... şi-am să-ţi trimit bani de îndată ce găsesc de lucru.

— Nu-i vina lui, spuse ea. Ştii doar că taică-tău n-a vrut să fie fermier. Praful de cărbune l-a dat gata, acolo în mină, şi Guvernul ne-a dat bucata asta de pămînt... Noi n-am vrut să rămînem atît de mult... cînd am văzut că nu plouă destul.

Vocea ei monotonă se frînse brusc în clipa în care băiatul o porni spre uşă, apoi se înălţă, rugătoare :

— Fiule, nu pleca aşa. Am să-l întreb pe taică-tău dacă nu cumva ne putem muta la oraş. Deveni insistentă. O să vorbim despre asta diseară.

Băiatul spuse, ştiind unde se va sfîrşi discuţia :

— Trebuie să plec, mamă.

— Zici că vrei o bicicletă, spuse mama, aproape numai pentru sine. Dar îl ai pe Darkie.

— Darkie ! E o mîrţoagă. Oricum, nu-i al meu. Iar eu vreau să cunosc oameni şi să fac o treabă adevărată. Nu doar să dau o mînă de ajutor pe aici.

— Taică-tău are nevoie de tine la fermă.

— Ba nu, n-are. Ştii prea bine că nu e destulă muncă pentru amîndoi. Trebuie să plec.

Aşa că mama se dădu bătută.

— Unde-ai să dormi ?

— Mă descurc eu. Cît am îmi ajunge pînă găsesc de lucru. Poţi să-mi dai cecul ?

Mama găsi cecul în sertarul bufetului din bucătărie, sub un teanc de scrisori şi note de plată. Cecul lui din timpul şcolii, cu cei cîţiva amărîţi de şilingi, puşi deoparte săptămînă de săptămînă, cîte un penny în fiecare luni dimineaţa. Băiatul îl luă în mînă şi îl strecură în buzunar. Mama ar fi vrut să-l sărute. Băiatul n-o mai sărutase de luni de zile.

— Trebuie să-ţi iei o pătură, ceva.

— Lasă, mă descurc eu.

Ştia că nu prea aveau cu ce să se învelească. Mama se apropie de patul lui de campanie.

— Atunci ia-ţi măcar salteaua.

— Nu, e prea grea.

De altfel se săturase de înţepăturile pînzei de sac, vreo şase saci de porumb desfăcuţi şi cusuţi cap la cap, care-i servise drept aşternut de nici nu mai ştia cînd. Mama trase o pătură veche, subţire şi plină de smocuri de pe patul gemenelor.

— De-acum or să doarmă ele pe salteaua ta.

Fetele intrară în fugă.

— Mămico, ne dai şi nouă cîte unul ? Ne dai cîte un biscuit acum ?

— Fratele vostru pleacă de-acasă.

Gemenele nu spuseră nimic. Se agăţară de ea. Mama le dădu la o parte şi zise :

— Luaţi-vă biscuiţii.

Şi se aplecă să-i împacheteze cele cîteva lucruri — altă cămaşă decolorată, o pereche de ghete, o bluză de salopetă, în pătură.

— Unde-ai să dormi diseară ?

— Mă descurc eu, strigă el, disperat că nu mai pleacă.

Dacă mai rămînea un pic, dacă se încumeta să o privească în ochii ei îndureraţi, era pierdut. Dusă ar fi fost măreaţa lui hotărîre. După-amiaza de duminică ar veni din nou săptămîna următoare, l-ar prinde în capcana insuportabilei ei plictiseli. Nu ar mai exista niciodată un gramofon, niciodată o bicicletă. Doar gemenele, crescînd mereu spre o adolescenţă amăgită, şi un alt sugar gălăgios.

Merseră cu el departe, pînă la marginea şoselei ; prin gardul de sîrmă rupt, pe povîrnişul îngălbenit de miriştea de grîu. Se agăţară de el de parcă ar fi vrut să îl oprească şi încercară să-l facă să-şi potrivească pasul cu al lor. Dar ochii lui erau pe orizontul necuprins şi, odată ajunşi la şosea, le spuse :

— Cred c-ar trebui s-o iau la picior. Voi, puştoaicelor, s-aveţi grijă de mămica.

La vederea suferinţei din ochii mamei, ochii i se umplură de lacrimi nesăbuite. O sărută în grabă.

— Inainteee, strigă el, şi cu bravada zămislită de amărîta lui tinereţe o porni grăbit prin mijlocul drumului.

Neîncrezătorul ţipăt de protest se stinse pe buzele mamei. Băiatul privi înapoi.

— Am să vă scriu de îndată ce ajung acolo strigă el.

Apoi nu mai văzură decît praful ce se înălţa în urma paşilor lui. Incet-încet se întoarseră spre casă prin după-amiaza pustie.

In româneşte de
Petru IAMANDI

Redacţia : Iaşi, Casa cu absidă, Centrul civic ; telefon (981) 16242 ● Administraţia : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacţie :
Redactor şef : **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacţie : HORIA ZILIERU
Andi Andrieş, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Preţul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin I.L.EXIM. — departamentul export-import presă, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.